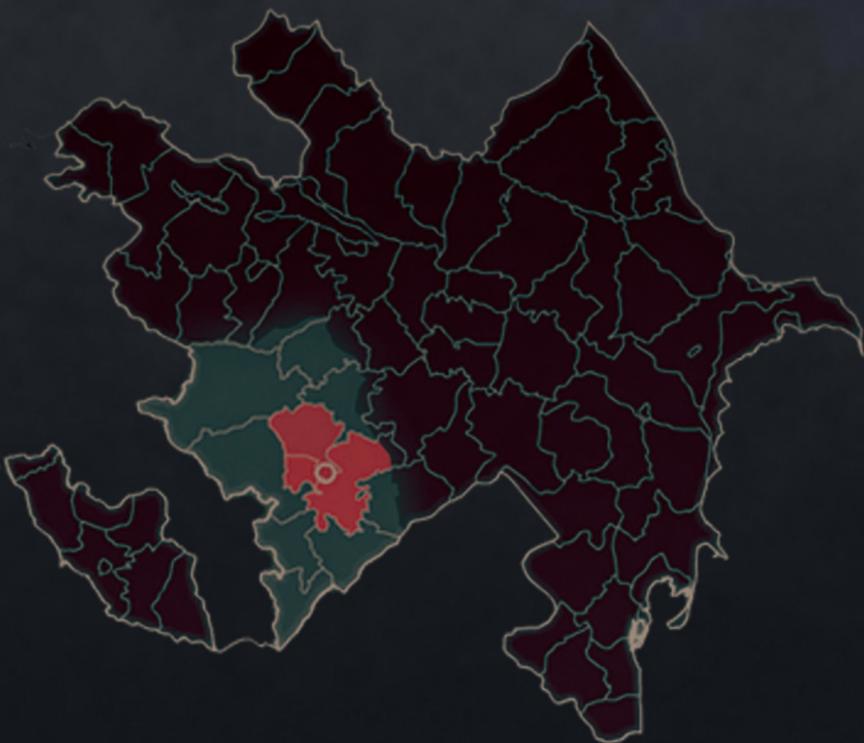

İRIFAN

№ 75 Fevral 2013 İctimai fikir jurnalı 3 AZN

QARABAĞI UNUTMAYAQ

İRFAN

Fevral/2013/№:75
ictimai fikir jurnalı
Dövlət Reyestr №: 1763

Təsisçi:
İpəkyolu MMC

Baş redaktor:
Nurlan MƏMMƏDZADƏ

Məsul katib:
Elşən RZAYEV

Məsləhətçi:
Dr. Abbas QURBANOV

Redaksiya heyəti:
Akademik
Vasim MƏMMƏDƏLİYEV
Prof.Dr. Şahin XƏLİLLİ
Dr.Siracəddin HACI
Dr.Alpay ƏHMƏDOV
Seyid Camal ƏZİMBƏYLİ
Eldəniz SALMANOV
Ramiz MƏMMƏDOV
Səadət MÜRŞÜDOVA
Arif HEYDƏROĞLU
Akif HÜSEYNOV
Fuad QULİYEV

Kompyuter dizaynı:
Ülvi MƏMMƏDOV
Copyright 2012 © All Rights Reserved
Created and supported by "irfan"

Foto:
«İRFAN»

İllik abunə qiyməti:
Ölkədaxili 35 AZN
Xarici ölkələr üçün 60 Avro

Ünvan:
Bakı şəhəri,
Cəfərov Qardaşları küç. 16
Tel: (+994 12) 492 32 23,
493 02 93

www.irfandergisi.com
E-mail
irfandergisi@yahoo.com

Abunə və reklam işləri:
Tel: 050 379 01 79

**Şikayət və təklifləriniz üçün
bu nömrəyə müraciət edə bilərsiniz**

Jurnalın materiallarından istifadə edərkən istinad zəruridir. Müəllifin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Əziz Oxucu!

Hər il fevral ayının soyuq qış gecələri özü ilə birlikdə gündəmimizə Xocalı dəhşətini də gətirir. Xocalını yad edərkən təbii ki, yadımıza Qarabağ faciəsi - ümumi dərdimiz düşür. Mənfur qonşularımız tərəfindən işğal olunan səfali torpaqlarımız, şəhid olan vətən övladları, əsir aparılan qız-gəlinlər...

Jurnalımızın bu sayını Qarabağa həsr etmək qərarına gəldik. Bəlkə də daha əvvəllər belə bir mövzuya müraciət etdiyimiz üçün təkrardır, amma qoy olsun. Ümumi dərdimizi təkrar edək ki, bir daha eyni faciəni yaşamayaq. Ümumi düşmənimizi təkrar-rəkrar yad-daşımıza həkk edək ki, bir daha körpələr, qocalar, analar qətl edilməsin, atalar həlak olmasın. Uşaqlar yetim qalmasın. İnsanlar soyuq qış günündə evindən-eşiyindən didərgin düşməsin...

Bu sayımızda oxuyacağınız "Qarabağ Dərdi" başlıqlı yazıda ümumi olaraq Qarabağ problemimizi bir daha yada salacaqsınız. "Vətən Sevgisi" yaşadığımız torpaqların nə qədər dəyərli olduğunu, vətəni sevməyin imandan qaynaqlandığını xatırladır. "Şəhid Şəhərin Nağılı" isə sizi bir növ qorxulu nağıllar aləminə aparacaq, bir gecədə necə dəhşətin yaşana biləcəyini gözlərinizin önünə gətirəcək. Qarabağın ürəyi sayılan, səfali guşələrimizdən biri Ağdam haqqında eyniadlı məqalədə oxuyacaqsınız. Jurnalımızın bu nömrəsində Xocalı soyqırımını öz gözləri ilə görmüş, bu gün "Xocalı Soyqırımını Tanıtma" ictimai birliyinin sədri kimi fəaliyyət göstərən və hər fürsətdə erməni vəhşiliklərini dünya ictimaiyyətinə çatdırmağa çalışan Şamil Sabiroğlunun müsahibəsini sizinlə paylaşırıq. Yazılarımızın qələmə aldığı "Çaynamə Məsnəvisi", "Hz. Peyğəmbərin Mövludu", "Şeytandan Qurtuluşun Yolları", "Allaha Can Atmaq", "Bir Həyat, İki Foto", "Qılınc və Qələm..." və s. məqalələri sevə-sevə oxuyacağınızdan əminik. Möhtərəm könül insanı Osman Nuri Topbaşın qələmindən sətirlərə süzülən Haqq Dostlarından Hikmətlər silsiləsindən Əbul-Həsən Haraqaninin ibrət dolu tövsiyələrini oxuduqca önünüzdə yeni bir üfüq açılacaq.

Əziz Oxucu!

Jurnalımızın 2013-cü il Abunə Kampaniyası davam edir. Gün-gündən sayımızın artması sevindirici haldır. Lakin hələ də kampaniyamıza qoşulmaq fürsəti tapmayanlar üçün bu müddəti bir az da artırırıq. Tələsin, son aylar, son günlər qaldı. Sizinlə birlikdə olmaqdan sevinc duyuruq!

ŞƏHİD ŞƏHƏRİN NAĞILI
Məmməd MƏMMƏDZADƏ

8

XOCALI QƏTLİAMİ

11

QARABAĞIN ÜRƏYİ - AĞDAM
Ramiz MƏMMƏDOV

12

"XOCALI SOYQIRIMINI TANITMA"
İCTİMAİ BİRLİYİNİN SƏDRİ
Şamil SABİROĞLU İLƏ REPORTAJ

14

"ÇAYNAMƏ" MƏSNƏVİSİ
Pərvanə BAYRAM

18

PEYĞƏMBƏRİMİZİN MÖVLUDU
Saleh ŞİRİNOV

20

İMAM CƏFƏR SADİQ
İbrahim EROL

22

ŞEYTANDAN QURTULUŞUN YOLLARI
Eldar KƏRİMOV

24

ALLAHA CAN ATMAQ
Mübariz ƏLİOĞLU

26

BİR HƏYAT, İKİ FOTO
Salih Zeki MERİÇ

34

QILINC və QƏLƏM, YOXSAN...
İlham SOVQATOV

36

AĞSAQQAL NƏSİHƏTİ

38

MƏDƏNİYYƏTİMİZDƏ TƏSBEH
Dr. Əhməd NİYAZOV

41

TÜRKİYƏYƏ SON ZİYARƏT
Solmaz Cəfər ÖZKUL

44

SUAL-CAVAB
Anar QURBANOV

48

HƏYAT DƏFTƏRİNDƏN
Ülvi MƏMMƏDOV

50

DÜNYA GÜNDƏMİ
Teymur ƏSGƏROV

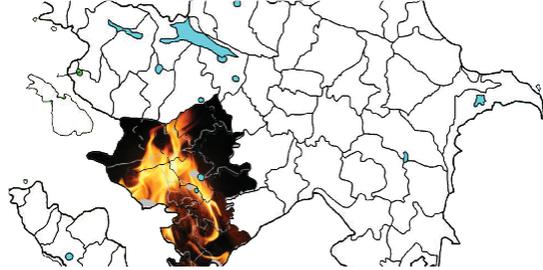
52

XƏBƏR

54

QARABAĞ DƏRDİ
Nurlan MƏMMƏDZADƏ

4

VƏTƏN SEVGİSİ
Elşən RZAYEV

6

HAQQ DOSTLARINDAN
HİKMƏTLƏR
ƏBUL-HƏSƏN HARAQANI - 1
Osman Nuri TOPBAŞ

28

SURİYA FƏCİƏSİNİN
GEOSİYASİ ASPEKTLƏRİ
Dr. Alpay ƏHMƏDOV

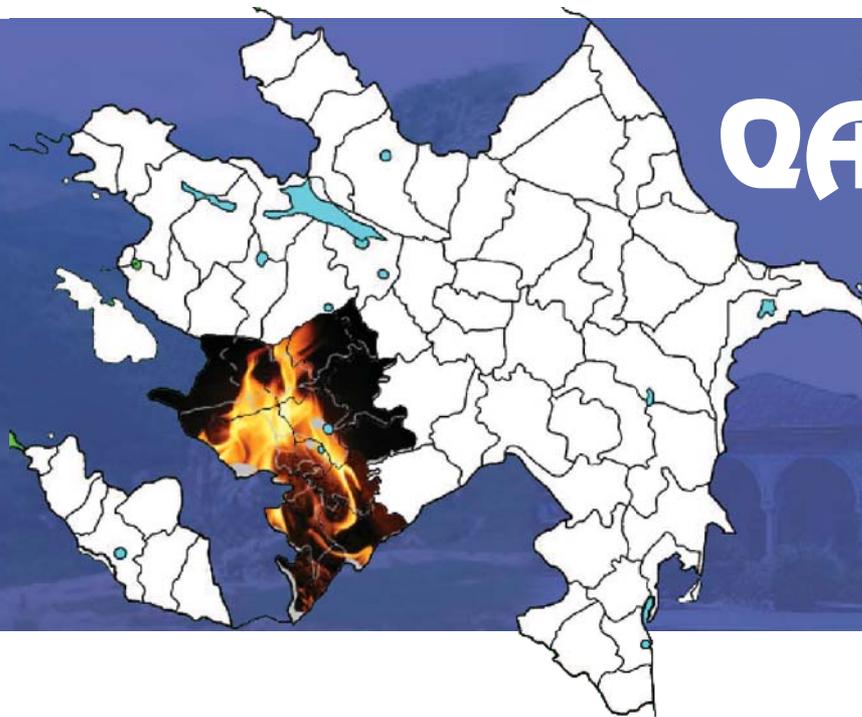
46

QARABAĞI UNUTMA!

Xocalı	26.02.1992
Şuşa	08.05.1992
Laçın	18.05.1992
Xocavənd	02.10.1992
Kəlbəcər	02.04.1993
Ağdərə	17.06.1993
Ağdam	23.07.1993
Cəbrayıl	23.08.1993
Füzuli	23.08.1993
Qubadlı	31.08.1993
Zəngilan	29.10.1993

QARABAĞ

DƏRDİ

Fevral ayının gəlişi ilk növbədə bütün azərbaycanlıların yadına dəhşətli Xocalı faciəsini salır. XX əsrin ən dəhşətli hadisələrindən olan Xocalı faciəsi özü ilə birlikdə sağalmaz yaramız olan Qarabağı da gözlər önünə gətirir. O Qarabağı ki, hər zaman bizə dost görünən, əslində əbədi düşmənimiz olan mənfur qonşularımızın iştahını qabardırdı. Ümumi götürəndə deyə bilərik ki, tarixən qonaqpərvərliyi ilə tanınan türk xalqları hər zaman təbiətin ən gözəl guşələrində, səfəli obalarda məskunlaşmışlar. Lakin əlindəkiləri qonşusu ilə bölüşməyi özünə adət etmiş, darda qalana, imdad diləyəne kömək əli uzadan, genində nəcib duyğuların hakim kəsildiyi bu xalqın övladları tarixin müəyyən mərhələlərində mənfur qonşuları tərəfindən xəyanətə uğramışlar. Bir zamanlar dünyada bir qarış torpağı olmadığı üçün dövlət qura bilməyən və yalnız XV əsrdən etibarən Şimali Fərat hövzəsindən gələrək, qədim türk tayfası olan ermənlərin məskunlaşdığı Qərbi Azərbaycan torpaqlarında özlərinə yer

edən haylar hər zaman böyük Hayastan qurmaq xəyalları ilə yaşamışlar. Bir zamanlar İrəvan xanlığında mehtər, nökər və bu kimi aşağı sinfi təmsil edən ermənilər özlərinə sığınacaq verən, süfrəsini onlarla paylaşan Azərbaycan türklərinə qarşı kin və nifrət duyaraq, bu torpaqlara göz dikmiş və xəyallarındakı Böyük Ermənistanı məhz bu torpaqlarda qurmaq niyyətinə düşmüşlər. Yeni doğulmuş körpəsinə laylasında “türk sənin düşmənidir” təlqinləri edən bu nanəcib qonşularımız tarixin müəyyən mərhələlərində qonaq kimi məskunlaşdıqları torpaqların yerli sakinlərinə qarşı hər zaman pusqu qurmuş, zəif və əlverişli anı gözləmişlər. Zaman-zaman dinc əhaliyə qarşı soyqırımlar törədərək soydaşlarımızı qorxutmaq və bu səfəli ellərin sahibinə çevrilmək, yeraltı və yerüstü sərvətlərimizi mənimsəmək ətrafında planlar qurmuşlar. 1905 və 1918-ci ildə baş verən qırğınlar unudulmadan, əsrin əvvəlində erməni vəhşətinin açdığı yaralar hələ tam sağalmadan, 1948-53-cü illərdə baş verən deportasiyanın acıları

unudulmadan 1988-ci il hadisələri baş verdi. Əvvəlcə planlı şəkildə həyata keçirdikləri “Türksüz Ermənistan” siyasətini yeridərək oğünkü Ermənistan SSRİ-ni bu torpağın həqiqi sakinlərindən təmizləməyə başladılar. Məhz bu zaman Ermənistan hökuməti “Qarabağ” və “Krunk” komitələri, Eçmiədzin kilsəsinin nümayəndələri ilə birgə azərbaycanlıların qovulması prosesinə start verdilər və minlərlə qanlı aksiyalar törətdilər. Etnik təmizləmə nəticəsində Ermənistanın 185 yaşayış məntəqəsi boşaldılmış, 250 mindən artıq azərbaycanlı-türk öz evşiyindən qovulmuş, 217 həmvətənimiz qətlə yetirilmişdir. Bunlardan 49 nəfəri ermənilərin əlindən qaçarkən dağlarda donmuş, 41 nəfər isə qəddarlıqla döyülərək amansızca qətlə yetirilmişdir. 35 nəfər işgəncə ilə qətl olunmuş, 115 nəfər diridiri yandırılmış, 16 nəfər güllələnmiş, 10 nəfər əzablara dözməyərək infarktdan dünyasını dəyişmiş, 2 nəfər xəstəxanada həkimlər tərəfindən öldürülmüşdür. Öldürülənlər arasında suda boğularaq, asılaraq, elektrik cərəyanına verilərək, başları kəsilərək qətl edilənlər də vardı. Lakin bu zaman baş verənləri erməni qardaşlarına havadarlıq edən Sovet imperiyasının rəhbərliyi hər cəhd ilə ört-basdır etməyə çalışırdı.

Zaman keçdikcə Dağlıq Qarabağa olan erməni iddiaları böyüyərək qorxunc hal almağa başladı. Çörəyimizi yeyən, qapımıza sığınan, özünü məzlum quzu kimi göstərən bu bir ovuc xalq birdən-birə necə olmuşdusa canavara çevrilmişdi. Demə, bu ləyaqətsiz insanların yaltaqlıqlarına və şirin dilinə aldanmışıq. Düşmənimiz ocaq başında imiş. Əslində hər şeyin səbəbkarı elə özümüz olmuşuq, qoynumuzda ilan bəsləmişik. Atalarımız yaxşı deyiblər: “Bəslə qarğanı, oysun gözünü”. “Arxalı köpək qurd basar” məntiqi ilə hərəkət edərək, xarici havadarlarının da dəstəyi ilə

ən səfəli guşələrimizə silahlı hücumları səngimədən davam etdirən ermənilər keçən əsrin son onilliyində bizə böyük ziyan vurdular. Sadəcə torpaqlarımızı alaraq maddi deyil, yetişməkdə olan gənc yeniyetmələrimizin xəyal dünyasını da soyub taladılar...

Bu gün səfəli guşələrimiz olan **Xocavənd, Xocalı, Şuşa, Laçın, Kəlbəcər, Ağdərə, Ağdam, Cəbrayıl, Füzuli, Qubadlı, Zəngilan** kimi bir-birindən gözəl və strateji ərazilərimiz erməni tapdağı altındadır. Ömür boyu zərər gördüyümüz qonşularımız tərəfindən bu torpaqlarda yaşayan minlərlə, on minlərlə dinc sakin amansızcasına qətlə yetirilmişdir ki, bunlar arasında qocalar, qadınlar və günahsız körpələr də xeyli çoxluq təşkil edir. İşğal olunmuş ərazilərdə tarixi abidələr, səhiyyə müəssisələri, kənd təsərrüfatı, təhsil ocaqları, əcdadımızın uyuduğu qəbiristanlıqlar vəhşicəsinə dağıdılmışdır.

Əminik ki, bu gün torpaqlarımız düşmən tapdağı altında olsa da tezliklə geri alınacaqdır. Əsas məsələ odur ki, bundan sonra tarixin bir daha təkrar olunmaması üçün baş verənləri yaddan çıxarmayaq, bir daha eyni səhvə yol verməyək.

Zaman keçdikcə Dağlıq Qarabağa olan erməni iddiaları böyüyərək qorxunc hal almağa başladı. Çörəyimizi yeyən, qapımıza sığınan, özünü məzlum quzu kimi göstərən bu bir ovuc xalq birdən-birə necə olmuşdusa canavara çevrilmişdi. Demə, bu ləyaqətsiz insanların yaltaqlıqlarına və şirin dilinə aldanmışıq. Düşmənimiz ocaq başında imiş.

VƏTƏN SEVGİSİ

Azərbaycan xalqı əsrlərdən bəri vətən torpaqlarını müxtəlif dövrlərdə hissə-hissə itirmişdir. Gəlin tarixə bir anlıq nəzər salaq:

1534-cü ildə Azərbaycanın cənub-qərb bölgəsi olan Mosul, Kərkük, Ərbil, Süleymaniyyə Osmanlı imperiyasının tərkibinə keçmiş və 1926-cı ildə Türkiyə ilə İngiltərə arasında bağlanan 5 iyun müqaviləsi nəticəsində Mosul, Kərkük, Ərbil, Süleymaniyyə elləri İraqın təbəçiliyinə verilməmişdir.

1736-cı ildə Gəncə bəylərbəyi Cavad xan Ziyad oğlu Nadir şahın tacqoyma mərasiminə qatılmadığı üçün Nadir şah Borçalını Qazax mahalı ilə birlikdə Gəncə bəylər bəyliyindən ayıraraq Kartli-Kaxeti çarlığına bağışlamış, sonralar isə 1801-ci ildə Rusiya ilə Gürcüstan arasında bağlanmış olan Georqiyevski aktı nəticəsində Gürcüstan, o cümlədən də Borçalı Rusiya ərazisinə qatılmışdır.

1840-cı il islahatları zamanı Azərbaycanın Rusiya tərkibinə qatılan hissəsinin quberniyalara bölünməsi nəticəsində ərazisi 7 min kv. km. olan Dərbənd, Altıparın, Axtı, Doqquzparın, Qaytaq və digər ətraf rayonlar Dağıstan vilayətinə birləşdirildi.

1918-ci il mayın 29-da Tiflisdə Azərbaycan hökuməti Rusiyanın təzyiqi ilə qərar qəbul edərək İrəvan quberniyasının böyük bir hissəsini, təxminən 9 min kv. km-lik bir ərazini ermənilərə güzəştə gedir.

1920-ci ilin aprelində Azərbaycanın bir hissəsində qurulan Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətini işğal edən Rus Sovet imperiyasının 1 dekabr bəyanatına əsasən Zəngəzurun bir hissəsi (4505 kv.km.) Qafan, Gorus, Sisyan və Muğru Ermənistanına birləşdirildi.

1920-ci illərin ortalarında Ordubad, Şahbuz, Şərur rayonlarının bir hissəsi Ermənistan ərazisinə birləşdirildi.

1922-ci ildə Göyçə hövzəsindəki Dərəçöçək, Kəvər və Basarkeçər nahiyələri Ermənistanın inzibati ərazisinə qatılıb.

1922-ci ildə Dərələyəz ərazisi ermənilərə verilib.

1929-30-cu illərdə Əldərə, Lehvaz, As tazur, Nüvədi və s. kəndlərin Ermənistanına verilməsi və bu ərazidə Mehri rayonunun

yanması nəticəsində Naxçıvan bölgəsi Azərbaycanın digər rayonlarından aralı salınıb.

1934-cü ildə Azərbaycanın Arazdan cənubda olan ərazilərində Qacar türk dövlətinin Pəhləvilər tərəfindən devrilməsi nəticəsində hakimiyyət farsların əlinə keçir. Bununla da Azərbaycanın bu əraziləri farslar tərəfindən işğal edilmiş olur.

1938-ci ildə martın 5-də Sədərək və Kərki ətrafındakı ərazilər ermənilərə verildi.

1988-94-cü illər Dağlıq Qarabağın işğal tarixini əhatə edir. Bu dövrdə işğal edilmiş ərazilərin sahəsi 17000 kv.km-dir.

Bu nə vaxta qədər davam edəcəkdir?

Bir atalar sözündə deyilir: “Allah heç kimi dünyada vətənsiz, axirətdə imansız etməsin.”

Müəyyən sərhədlər daxilində yaşayan dil, din, tarix və adət-ənənəyə sahib olan insanların meydana gətirdiyi birlik onlara millət adı qazandırdığı kimi, üzərində yaşadıkları torpaqlara da vətən deyilir. Vətən torpağı xarici müdaxilələrdən qorunduğu, daxildə də mal, can və namus təhlükəsizliyi təmin olunduğu, din və vicdan azadlığı tanındığı zaman insanların xoşbəxt yaşayacaqları dünyadakı cənnət olar. Həmin vətəndə yaşayan hər bir vətəndaş torpaqlarını xarici işğalçılara qarşı müdafiə etməklə məsuldur. Çünki insanın sahib olduğu mal, can, namus və din kimi dəyərləri qoruya bilməsi müəyyən sərhədlər daxilində təhlükəsiz şəraitdə yaşamasına bağlıdır. Bu dəyərlərin təhlükəsizliyini təhdid edənlərə qarşı vətənin hər qarış torpağını canı və qanı bahasına olsa belə qorumaq hər bir vətəndaşın borcudur və bu vacib əməldir.

İnsan yaradılışı etibarını ilə doğulub boya-başa çatdığı, üzərində yaşadığı torpağı, yəni vətəninə sevir. Vətən məfumu bütün canlılarda mövcuddur. Bir hekayədə anladıldığı kimi: Bülbülü qızıl qəfəsə

Vətən torpağı xarici müdaxilələrdən qorunduğu, daxildə də mal, can və namus təhlükəsizliyi təmin olunduğu, din və vicdan azadlığı tanındığı zaman insanların xoşbəxt yaşayacaqları dünyadakı cənnət olar. Həmin vətəndə yaşayan hər bir vətəndaş torpaqlarını xarici işğalçılara qarşı müdafiə etməklə məsuldur.

qoymuşlar, “ah vətənim” deyər fəryad etmiş. Vətənin haradır? -deyə soruşmuşlar, “Bir ağacın budağıdır”, -demiş. Vətən sevgisi ən təbii sevgilərdən biridir. İnsan vətəninə sevir, çünki azadlığı, rahatlığı, haqqı vətəni sayəsində əldə edər. Evsiz-eşiksiz rahatlıq və təhlükəsiz həyat yaşamaq mümkün olmadığı kimi, vətənsiz də şəərəflə yaşamaq mümkün deyil.

Millətləri millət edən, insanlar arasındakı birlik və bərabərliyi təmin edən əxlaqi dəyərlərdən ən mühümüdür vətən sevgisi. Sevgi ilə iman bir-birini tamamlayan iki fərqli ünsürdür. Sevginin şiddəti və dərəcəsi imanın şiddəti ilə ölçülür. Düşüncəmizdəki vətən məqəblərdəki iman hissləri ilə həmahəng olduğu zaman “Vətəni sevmək imandır” məşhur sözü özünü doğruldur. Çünki Allahın verdiyi canı sevirək vətən uğrunda fəda edər bilmək yalnız imanla mümkün ola bilər. Övladlarımızı bu şüurla böyütmək üçün ilk növbədə imanımızı canlı tutmalıyıq. Əks halda vətən olaraq bizlərə əmanət edilən torpaqlara uzaqdan baxmağa məhkum olarıq.

*Uzaqdan həsrətlə baxdığın yerlər
Sənin əcdadının yatdığı yerdür.
Diqqətlə qulaq as, gələn səssizlik
Bir vətən qəlbinin atdığı yerdür.*

*Bu səssiz vətənin torpaqlarında
Gördüyün hər dərə, hər bir dağında
Vətənin uğrunda, namus yolunda
Can verən əsgərin yatdığı yerdür.*

ŞƏHİD ŞƏHƏRİN NAĞILI

Biri vardı, biri yoxdu. Azərbaycan adlı məmləkətdə hər tərəfdən dağlarla əhatə olunmuş, suyu da, havası da dərman olan bərəkətli bir yer var idi. Ərazidə böyük bağlar olduğundan adına Qarabağ deyərdilər o yerlərin. Axı qədim zamanlarda əcdadımızın dilində “qara” təkcə rəng bildirmirdi, həm də böyüklük anlamında işlənirdi.

Dünyaca məşhur Qarabağ atlarının örüşlərdən, otlaqlardan ucalan kişnərtisi Şuşadan ətrafa yayılan “Heyratı”nın, “Araz-

barı”nın şaqraq zəngülələrinə qarışaraq buradakı insanlarda bir döyüşkənlik, cəngavərlik ruhu oyadırdı. Qarabağın bax beləcə çal-çağırılı, xoşbəxt günləri var idi...

Lakin 200 il bundan əvvəl Azərbaycanın başının üstünü qara buludlar aldı. Bu qarada həm böyüklük, həm də qara rəng mənası vardı. “Gülüstan”dan əsən bu qara yellər bu torpaqlardakı gül-çiçəyi vaxtsız soldurdu, bağlarımızı yerlə yeksan etdi, xarabazara döndərdi. “Türkmənçay”dan qalxan qara buludlardan yağın yağış selə çevrildi. Bu

sel Azərbaycanın sinəsində Araz boyda şırım açdı. Adətən külək əsəndə, tufan qopanda qabağına çıxan zir-zibili, toztorpağı göyə qaldırıb özü ilə aparır. Bu qara yellər də İranın künc-bucağındakı zir-zibili – erməniləri özü ilə Azərbaycana gətirdi. Və bu zir-zibil Qarabağdakı, Göyçə mahalındakı kəndlərə yayıldı. Ürəyiyumşaqlığımız, qonaqpərvərliyimiz bu dəfə də başımıza bəla oldu. “Buyur deyə-deyə hörmətimizdən qonağı elədik evin sahibi”. (B. Vahabzadə) Bir də ayılıb gördük ki, Qarabağ, eləcə də bütün Azərbaycan yeni qayda-qanunlarla idarə olunur. Bu qayda-qanunları isə Ağ Div – Çar Rusiyası qoymuşdu və erməniləri də yavaş-yavaş ixtiyar sahibinə çevirirdi. Qasım bəy Zakir elə buna görə də:

Çıxmadı qurtaraq dərdü-bələdan
Gündə bir zakon görən canımız.
Gahi Avanesi, gahi Sərkizi,
Gahi də Semyonu görən canımız!
... Olmazmı mükəddər sabihixtiyar
Əvəki, Ərtünü¹ görən canımız!
-deyirdi.

Halbuki həmin dövrdə Qarabağdakı ermənilərin sayı azərbaycanlılardan qat-qat az idi. Hər bir erməniyə 40-50 azərbaycanlı düşürdü.

Nağıl dili yüyrek olur. İllər keçdi, zamanə dəyişdi. Ağ Divi öldürən Qırmızı Div öz sələfinin bütün torpaqlarının varisi oldu. Qırmızı Div Qarabağda ermənilərin sayını süni sürətdə artırmaq üçün Ağ Divin “parçala, hökm sür” siyastini davam etdirərək Qarabağı iki yerə böldü. Aran Qarabağı Dağlıq Qarabağdan ayraraq Dağlıq Qarabağ Vilayəti yaratdı. Beləliklə, ermənilərin sayca üstünlüyünə nail oldular. Daha Qarabağ sözündəki “qara” böyükliyi bildirmirdi. Bölgənin qara günlərindən xəbər verirdi. Bağlarda da əvvəlki gözəlliklərdən əsər-ələmət qalmamışdı. İndi bura Qarabağ deyildi, Qarabaxt idi. Məkrli rus və erməni siyasəti də öz işini görməkdə idi.

Yüzlərlə kənd, yaşayış məntəqəsində məskunlaşan azərbaycanlılar bilərəkdən yaradılan yolsuzluq, ağır həyat şəraiti ucbatından dədə-baba torpaqlarını tərk etməyə məcbur oldu. Buna görə də 1970-ci ildə Dağlıq Qarabağ əhalisinin 81 faizini ermənilər, 18 faizini isə azərbaycanlılar təşkil edirdi. Artıq əhalinin sayı beşin birə nisbətində ermənilərin xeyrinə dəyişmişdi.

Qarabağda qalan, hər bir çətinliyə sinə gərən bu 18 faiz isə “el içində, öl içində” deyərək “ellə gələn dərd-bəlanı toy-bayram sayanlar idi”. Lakin il ildən daha ağır gəlirdi. 1988-ci ildə başlayan növbəti torpaq iddiası isə əvvəlkiləri kölgədə qoydu. Azərbaycanlılar yaşayan kəndlərə edilən aramsız silahlı hücumlar nəticəsində kəndlər sürətlə boşaldı. Başı xallı Div atalarının zəncirdə saxladığı itləri açıb üstümüzə qısqırtmışdı.

Bakıda, Şəkidə, Oğuzda, Zərdabda və Azərbaycanın digər şəhər və rayonlarında bakılı, şəkili, oğuzlu qarabağlılar doğulur, qarabağlı qəbirləri qazılır, qaçqın qəbirisanlıqları yaranırdı.

Qarabağdakı yaşayış məntəqələrinə biri də Xocalı idi. Görəsən, çaqqal yuvasına çevrilən Xankəndindən cəmi iki ağacliq² məsafədə yerləşən və 1992-ci ilin əvvəlində əhalisi 10 min nəfərə yaxın olan Xocalı şəhərinin ətrafındakı kurqanlar və burada aparılan arxeoloji qazıntılar bu şəhərin e.ə. salındığından xəbər verirdi. Şəhər 1991-ci ilin sonlarından mühasirədə idi. Xocalı isə dözü, kiçik dəstələrlə gecəgündüz keşikdə dayanan mərd oğulları sayəsində yaşayırdı.

Yeniyetmələr sanki bu son aylarda kişiləşmişdi. Uşaqlar da yaşlarından böyük görünürdülər. Daha axşamlar nənələri, babaları nağıl danışmırdı uşaqlara. Gecəgündüz Xankəndi istiqamətindən atılan mərmə və güllələr onların nağıl dünyasını darmadağın etmişdi. Suyun, yolun qaba-

ğını kəsən, ağzından od püskürən əjdahaların təkçə nağıllarda olmadığını başa düşmüşdülər. Onu da öyrənmişdilər ki, göydən heç də həmişə alma düşmür, alma əvəzinə düşən mərmə və güllələrdən qaçıb gizlənməyi də öyrənmişdilər bu uşaqlar.

“Qızlar bulağı”ndan su içən qızlar isə onları xilas edəcək ağ atlı oğlanlarını gözləyirdilər. oğlanlar isə gəlmirdilər ki, gəlmirdilər.

1992-ci ilin fevralın 25-dən 26-na keçən gecə ağ atlı oğlanlar əvəzinə “dəmir atlı”, “köynəyinin arxası cırıq, kəsik qara saçlı, sası dinli din düşməni kafirlər” (Kitabi-Dədə Qorqud) dörd tərəfdən Xocalıya hücum etdi.

...Dağıdılmış, yandırılmış yüzlərlə kəndə, işğal olunmuş şəhərlərə biri də əlavə edildi...

Xocalı...

Mənim, sənin, onun, hər bir azərbaycanlının şəhid şəhəri...

Bir gecənin içində yanib külə dönən, yüzlərlə oğlunu, qızını itirən şəhərim mənim...

23 ildir ki, yad tapdığı altındasan, küçələrin doğma ayaq səslərinə tamarzıdır. Yarı uçuq, yarı yanmış, qapısız, pəncərəsiz evlərindəki körpə nənnilərini, həyətlərində ağaclardan asılmış uşaq yellənçəklərini küləklər yellədir. Uşaq gülüşünə, körpə qığiltısına həsrət qalmısan. Yoxsa o gülüşlər, o qığiltılar, o səslər də həmin məşum gecədə yandırıldı, güllələndi. Yoxsa onlar da yüzlərlə qız-gəlin, köpə və qocalarla birlikdə erməni əsirliyindədir? Yoxsa o gülüşlər qarlı-şaxtali gecədə düşməni əlindən canını qurtarıb Ağdama uzanıb gedən ucsuz-bucaqsız qarlı çöllərdə o günahsız insanlar kimi donub, buz bağlayıb!?

Əgər o gülüşlər buz bağlayıbsa, bəs niyə yaz gələndə əriyib yenidən gülüşə, qəhqəhəyə çevrilmir, niyə?

Bu cavabsız suallarsa bitib-tükənməz.

Yarı uçuq, yarı yanmış, qapısız, pəncərəsiz evlərindəki körpə nənnilərini, həyətlərində ağaclardan asılmış uşaq yellənçəklərini küləklər yellədir. Uşaq gülüşünə, körpə qığiltısına həsrət qalmısan. Yoxsa o gülüşlər, o qığiltılar, o səslər də həmin məşum gecədə yandırıldı, güllələndi. Yoxsa onlar da yüzlərlə qız-gəlin, köpə və qocalarla birlikdə erməni əsirliyindədir?

Nə qədər ki, qondarma erməni soyqırımını dəstəkləyən Avropanın kor gözləri açılmayıb, nə qədər ki, ABŞ hər il Ermənistanı humanitar yardım göndərir, nə qədər ki, Rusiya Ermənistanı silahlandırmaqda davam edir, nə qədər ki, Azərbaycan həqiqətlərini, Xocalı harayını eşitməyən kar qulaqlar açılmayıb, Avropanın buz bağlamış ürəyində insana sevgi əvəzinə yalançı demokratiya yer tutub, Xocalı 1275 nəfər övladı ilə birlikdə əsirlikdə qalacaq, uşaq qığiltısına, ana laylasına həsrət-həsrət günlərini sayacaq, 613 şəhid övladının didərgin ruqları isə başına dolana-dolana göz yaşı tökəcək...

Xocalını görməyən xocalılar doğulacaq...

Xocalını yuxularında görən insanlarsa bir-bir dünyadan köçəcək...

Bağışla bizi, Ana Vətən. Bağışla ki, şəhid olmuş şəhər balanı ildə bir dəfə yada salırıq. İldə bir gün Şəhidlər Xiyabanını, Xatirə kompleksini ziyarət etməklə işimizi bitmiş hesab edirik. Bağışla bizi...

Bağışla məni, Xocalım, əsirlikdə qocalanım, bağışla.

1. Avak və Arutyun adlarının Qarabağ ləhcəsində tələffüzü.

2. Ağac – təxminən 6-7 kilometrə bərabər qədim uzunluq ölçüsü.

XOCALI QƏTLİAMI

Yer: Azərbaycan / Xocalı

Zaman 26 fevral / 1992

Əlləri arxadan ağaca bağlanmış hamilə bir qadının başının üstünü kəsdirən iki erməni püsk atırdı. Bu qanlı qumarı təxminən 100 il bundan əvvəl Anadolu torpaqlarında, Qarsda, Ağrıda, Vanda, Ərzurumda da oynamışdı ataları. Onlardan eşitmişdilər. Qarnı burnunda çarəsiz halda olan azərbaycanlı qadının doğum vaxtına az qalmışdı. Biçarə xəzan yarpağı kimi tir-tir əsirdi. Paltarları cırılmış, ayaqları yalın idi...

Boyda digərindən uzun olan erməni qulduru əlindəki AK-47 model silahının lüləyinə keçirilmiş bıçağı çıxardarkən o biri cani dəmir pulu havaya atdı:

- Axçik, manç? (Qız, yoxsa oğlan?)

- Axçik... (Qız)

Bu cavabdan sonra "oğlan" deyərək bəhsə girən erməni əlindəki bıçaqla hamilə qadının qarnını bir həmlədə yarib körpəni çıxartdı. Qan örtmüş gözləri uşağın qasığına dikildi.

- Sən qazandın...

- Mən qazandım, amma çox balacadır, onu necə bəsləyəcəyik?

- Əlbəttə ki, anası bəsləyəcək.

Bu zaman alçaqboylu erməni süngüyə keçirdiyi körpəni anasının sinəsinə yapışdırdı və belə dedi:

- Tez ol, uşağa süd ver...

...Elə bu zaman Xocalının başqa bir küçəsində futbol oynamağa hazırlaşırdılar. Kəsilmiş iki qadının başını qarşı dirəyi etmişdilər. Top axtarırdılar. Bir neçə gün əvvəl başı qırılmış bir uşaq gətirdikləri zaman quldur dəstəsi sevinclə qışqırdı:

- Bu lap yerinə düşdü. Həm keçəldir, həm də kiçik. Yaxşı yuvarlanar. Qopardın.

Bir anda zavallı uşağın gövdəsi bir tərəfə, başı isə meydançanın ortasına düşdü...

QARABAĞIN ÜRƏYİ AĞDAM

Qarabağ düzünün cənub qərbində yerləşən Ağdam rayonu Ağcabədi, Tərtər, Bərdə, Kəlbəcər, Əsgəran, Xocavənd və Füzuli rayonları ilə həmsərhəddir. ərazisi 1154 km², əhalinin sayı isə 177,6 min nəfərdir (2010). Ağdam rayonunda 1 şəhər, 2 qəsəbə və 123 kənd vardı.

Ağdam Azərbaycanda insanların məskunlaşdığı, mədəniyyət qurduğu, ən qədim yerlərdən biri olmuşdur. Şuşa Qarabağın gözü, Ağdam da Qarabağın ürəyi adlandırılırdı.

Arxeoloji qazıntılar zamanı məlum olmuşdur ki, Ağdam rayonunda insanlar 8-10 min il bundan əvvəl yaşamışlar. Xındırstan, Qərvənd, Sarıcalı, Ağdamkənd, Zəngişalı, Kəngərli kimi kəndlər ən möhtəşəm yaşayış məskənlərindən biri olmuşdur. Leylatəpə və Üzərliktəpə deyilən yerlərdə aparılan arxeoloji tədqiqatlar zamanı Eneolit (e.ə. VI-IV minillik, mis-daş dövrü) və Orta Tunc (e.ə.III minillik) dövrünə aid dulusçuluq, metaləritmə, zərgərlik və digər sahələrdə dair maddi-mənəvi abidələr aşkar edilib.

Görkəmli Azərbaycan arxeoloqu, mərhum Rəşid Göyüşov Ağdam haqqında belə deyir: “Ağdam ərazisində 3-4 min il bundan əvvəl yaşamış əhalinin maddi-mədəniyyət abidələrinin zənginliyini qoruyub saxlamaq üçün

Qafqazda ilk şəhər tipli yaşayış məskənləri salınmışdır.”

Ağdamda qədimdən bəri daim türkdilli tayfalar məskunlaşmışdır. Bunu təsdiq edən bir çox tarixi faktlar mövcuddur. Eramızdan əvvəl VII əsrin sonlarında “Kimmer” olaraq adlanan bir türk tayfasının Qara dənizin şimalından indiki Ağdama gəldikləri və eramızdan əvvəl 715-ci ildə Urartu ordusunu məğlub etdikləri bilinməkdədir.

Bundan əlavə son antik və ilk orta əsrlərdən bəri Ağdam ərazisində türkdilli tayfalar məskunlaşmışdılar.

E.ə IV əsrdə Şahbulaq ərazisində Tərnöyüd şəhəri salınmışdır. Alimlər sübut etmişlər ki, Tərnöyüd şəhəri məhz utilərə məxsus olmuşdur. Yəni mənbələrin verdiyi məlumata görə Qarqarlar Ağdam ərazisindəki Qarqar çayı boyunca məskunlaşmışdılar. Bütün bunlar Ağdamın Azərbaycanın tarixində ilk formalaşan dövlət quruculuğunda mühüm rol oynadığını göstərməkdədir.

Aquen (indiki Ağdam) Alban hökmdarı III Vaçaqanın hakimiyyəti

illərində siyasi və dini mərkəz kimi önəm daşıyırdı. Aquen adı X-XI əsrə kimi öz adını qoruya bilməmişdir. Ondan sonra artıq Aquen adına rast gəlinməmişdir. Aquen adındakı “aqu” sözü türk dillərində “ay” kimi işlənərək “yaxşı”, “xoş”, “mülayim” mənasını daşıyır. Addakı “en” isə “məkan” anlamına gəlir. Bu deyilənlərdən də belə nəticəyə gəlmək olar ki, Aquenin mənası “yaxşı məkan”-dır. Ağdam sözünün Aquenlə nə vaxt əvəz olunduğu tam olaraq bilinməməklə birlikdə XIII əsrdə bəzi tarixi hadisələrdə Ağdamın adı çəkilməkdədir.

Ağdam adının tarixi haqqında başqa bir versiya da belədir. XVIII əsrdə mövcud olmuş Qarabağ xanlığının banisi Pənah Əli xanın Ağdamda tikdirdiyi binanın damı ağ olduğuna görə xalq tərəfindən həmin evə “ağ” və “dam” söz birləşməsindən ibarət “ağ dam” adı verilmişdir. Amma yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi bu ad orta əsrlər dövründə işlənmişdir.

Ağdam hər zaman Qarabağın ictimai-siyasi həyatında mühüm rol oynamışdır. 1905-ci ildə erməni-azərbaycanlı münaqişəsində Ağdamda bu münaqişədən zərər çəkənlərə kömək və eyni zamanda əks hücumlarda lazım ola biləcək silah-sursat təmin etmək məqsədilə xeyriyyə cəmiyyəti qurulmuşdur.

Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qurulan sonra da Ağdamda üsyanlar səngimirdi. Bunlardan biri 1920-ci ildə baş verdi. Bu üsyan ancaq N.Nərimanov kimi bir çox nüfusu insanların Ağdama gələrək geniş təbliğat kampaniyasından sonra nisbətən yatırılır.

Tarix təkrar edir. Yenə erməni seperatçıları Dağlıq Qarabağın onlara aid olduqlarını iddia etməyə başladılar. Bu məqsədlə 1988-ci ildə mövcud dövlətlərini qədim Azərbaycan torpaqları üzərində qurmuş Ermənistan dövləti Ermənistanda yaşayan azərbaycanlıları öz doğma yurdlarından çıxartmağa başladılar. Bu prosesdə minlərlə soydaşımız məhz Ağdama pənah gətirmişdi.

Ermənilər bununla kifayətlənməyərək Dağlıq Qarabağda da dinc sakinlərə qarşı hərbi təcavüzə başladılar. 1988-ci ilin başlarında başlayan bu müharibəyə ilk olaraq məhz Ağdam rayonu cəlb olunmuş, hadisələrin ilk

günlərindən ən böyük ağırlıqlar Ağdam rayonunun üzərinə düşmüşdür. Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətindən, doğma isti ocaqlarından silah gücünə, amansız vəhşiliklərlə qovulub didərgin salınan minlərlə azərbaycanlıların gedəcəkləri yer yenə Ağdam rayonu oldu.

Ermənilərin bütün bu vəhşiliklərinə qarşı minlərlə ağdamlı əllərindəki baltayla, yabayla Əsgəran üzərinə yürüdülər. Elə həmin gün Qarabağ döyüşlərində ilk dəfə iki nəfər: Bəxtiyar və Əli şəhid oldu. Bundan sonra tam 5 il Ağdam ermənilərin onu işğal etmə niyyətlərini ürəklərində qoydu. Ermənilərlə üz-üzə illərlə savaşıdı. Artıq Xocalı, Şuşa, Ləcın, Xocavənd bir-bir erməni işğalçıları tərəfindən zəbt olunmuşdu. Bütün bunlardan sonra Ağdamın dayanma gücü tükənirdi. Nəhayət, Kəlbəcər də 1993-cü ilin aprel ayında işğal olundu. Bundan sonra 1993-cü il iyulun 23-də Qarabağın ürəyi olan Ağdam ermənilər tərəfindən işğal olundu.

Ağdam işğal olunduqdan təxminən bir ay sonra qısa bir müddət ərzində tam 3 rayonumuz, iki ay sonra da daha bir rayonumuz ermənilər tərəfindən işğal olundu. Bu da Ağdamın Qarabağ döyüşlərində nə qədər strateji bir mövqedə olduğunun əyani sübutudur.

Qarabağ döyüşlərində Ağdam tam 6000-ə yaxın şəhid verdi, 3500 nəfərdən artıq vətəndaş əlil oldu. Bu rəqəmin çoxluğunu nəzərə alanda Ağdam əhalisinin bu müharibədə nə qədər fəal olduğunu görmək mümkündür.

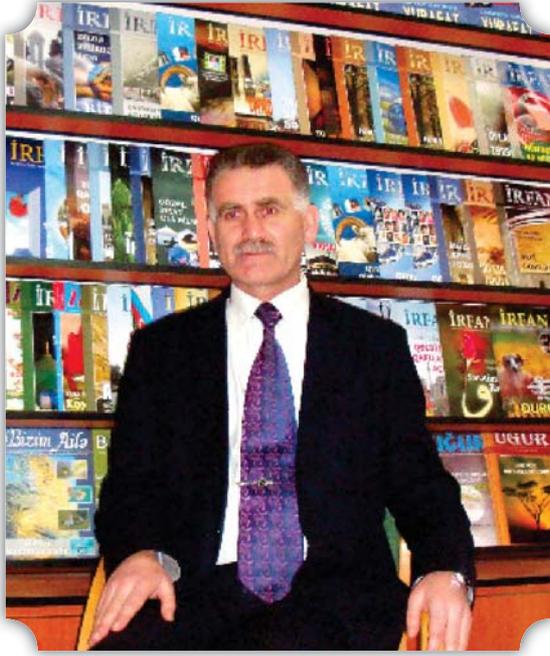
Ağdamın 77,4%-nin işğal olunması nəticəsində Ağdam şəhəri başda olmaqla 89 kəndi yer üzündən silindi. Həmçinin əkinə yararlı 28 min hektar sahə, 24 tikinti-quraşdırma idarəsi, 12 sənaye müəssisəsi, 74 məktəb, 105 səhiyyə müəssisəsi, 271 mədəniyyət evi, 67 idarə, 99 klubla birlikdə 4 dünya, 3 ölkə, 130 yerli əhəmiyyətli memarlıq və arxeoloji abidə dağıdıldı.

Hal hazırda Ağdamın işğal olunmayan 10 kəndində və Quzanlı qəsəbəsində əhalinin sayı 100 minə yaxındır. 75 mindən çoxu isə Azərbaycanın müxtəlif rayonlarında məskunlaşmışdır.

“Xocalı Soyqırımını Tanıtma” ictimai birliyinin sədri

Şamil SABİROĞLU:

"GECƏ SAAT 11-DƏ ARTIQ ŞƏHƏRİ
ALOV BÜRÜMÜŞDÜ".

İrfan: İlk növbədə özünüz haqda qısa məlumat verərdiniz mümkünsə...

Şamil Sabiroğlu: 1965-ci ildə Salyan şəhərində dünyaya gəlmişəm. Ali təhsilli jurnalistəm. Əmək fəaliyyətinə “Səhər” qəzetinin müxbiri kimi başlamışam. Xocalı soyqırımı haqqında Azərbaycan mətbuatına ilk həqiqi məlumat verən jurnalistəm. Müdafiə Nazirliyinin “Azərbaycan Ordusu” qəzetində müxbir, daha sonra “Veteran”, “Planet press” qəzetlərinin baş redaktoru işləmişəm. Hazırda “Xocalı Soyqırımını Tanıtma” ictimai birliyinin sədri, o cümlədən “Ana Harayı” qəzetinin baş redaktoruyam. İki kitabım işıq üzü görüb. İlk kitabım belə adlanır: “Onu eldən soruşun”. “Bir kış günü vahşəti: Hocalı” adlı ikinci kitabım 2012-ci ilin noyabr ayında Ankarada nəşr olunub. Üçüncü kitabım çapa hazırlanır. Adı belə olacaq: “Qəhrəman şəhər”. 2010-cu ilin iyul ayında Tərəqqi medalına layiq görülmüşəm. Müharibə veteranıyam.

İrfan: Qeyd etdiyiniz kimi müharibə veteranısınız. Necə oldu ki, bu prosesdə iştirak etdiniz? Qarabağ müharibəsindən danışın bir az zəhmət olmasa.

Şamil Sabiroğlu: 1988-89-cu illərdə Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü hələ yeni-yeni başlayarkən mən çox gənc idim, 23 yaşım vardı. Komsomolun Mərkəzi Komitəsi hələ fəaliyyət göstərirdi. Laçında “Qayğı” qəsəbəsinin salındığı haqda xəbər aldım. Həmin qəsəbənin inşasına könüllülər cəlb olunurdu. Çünki Ermənistan Gorus rayonundan Xankəndinə tunel yolu çəkmək istəyirdi. Bunun qarşısını almaq üçün belə bir qəsəbə salınırdı. Başqa çıxış yolu yox idi, hələ Sovet hakimiyyətinin tərkibində idik. Mən də könüllü olaraq 1989-cu ilin avqustunda Laçına getdim. 8 aya yaxın Laçında qaldıq. Böyük işlər görüldü. 43 mənzilli bina tikilirdi. Həm tikinti işləri ilə məşğul olur, həm də camaatı müdafiə etməyə çalışırdıq. 20 Yanvar faciəsi baş verəndə Bakıya yeni gəlmişdim. 20 Yanvar faciəsinin iştirakçısı oldum. 1990-cı ilin mart ayında Xocalıya şəhər statusu verilməsi ilə bağlı söhbətlər gedirdi. Burada da abadlıq işləri və islahatlar üçün könüllülər cəlb olunurdu. Mənim Laçındakı xidmətlərimi bildikləri üçün 23 nəfərdən ibarət olan bu komandaya rəhbər təyin etdilər. Qısa müddət ərzində şəhər camaatına qaynaq-qarıxdım. İlk böyük tədbiri 1990-cı il may ayının 28-də məktəblilərlə birlikdə Xocalı şəhər stadionunda keçirdik. Hələ onda müstəqil deyildik, amma biz 28 May bayramını yüksək səviyyədə qeyd edirdik. Daha sonra isə həmin tədbiri keçirdiyimiz məktəblilərin çoxu Xocalı soyqırımı zamanı həlak oldu. Mən artıq Xocalıya bağlandım. Təkcə abadlıq işlərində deyil, bütün işlərdə fəallik göstərməyə başladım. İlk dəfə mə-

nim təşəbbüslə, sonra yoldaşlarımızın təklifi ilə Xocalıda ilk beşmərtəbəli bina tikildi. Təəssüflər olsun ki, Xocalı faciəsi yaşanarkən həmin bina da, 150 nəfərlik tam təchizatlı xəstəxana da digər tikililər kimi ermənilərə qaldı. Dəfələrlə məsələ qaldırılmışdı ki, bizi silahlandırın, amma imkan vermirdilər. Biz ov tüfəngləri ilə müdafiə olunurduq. Ermənilərsə silahlanmışdılar. Yol gedib-gəlmək imkansız idi. Avtobusları daşa basırdılar, dağlıq yollarda pusqu quraraq sürücünü vururdular ki, müvazinətini itirib avtobusu aşırınsın. Bilirdik ki, hakimiyyət bizim silahlanmağımıza imkan vermir, amma əl altından silahlanmaq lazım idi. Deyirdim ki, üç binanın yerinə iki bina tikilsin, artıq qalan pulla silahlanacaq. Qulaq asan yox idi.

İrfan: *Hadisələrin daha da kəskinləşdiyi dövrdə siz nə ilə məşğul idiniz?*

Şamil Sabiroğlu: Həm “Səhər” qəzetinin müxbiri kimi fəaliyyət göstərirdim, həm də könüllü müdafiə dəstəsinin tərkibində xidmət edirdim. İnanırım sizi, camaat xətrimi o qədər istəyirdi ki, məni gözətçi məntəqələrinə getməyə qoymurdular. Qonaq olduğumu tez-tez dilə gətirib mənə mane olmağa çalışsalar da, ən çətin əməliyyatlara getməyə can atırdım. Xocalının tabor komandiri vardı rəhmətlik Tofiq Hüseynov, Azərbaycanın milli Qəhrəmanı. Onunla birlikdə çox əməliyyatlarda iştirak etmişik. Heyif ki, bütün zəhmətlərimiz hədəf getdi. Dəfələrlə Xocalının işğal olunacağını bildirsək də, o vaxt qabaqlayıcı tədbirlər görülmədi.

İrfan: *Xocalı işğal olunan gün orada idiniz?*

Şamil Sabiroğlu: Yox. Həmin gün mən Xocalının yaxınlığında olsam da, dörd-beş gün idi ki, şəhərə girə bilmirdik. Hələ 1991-ci ilin noyabr ayının 1-dən ermənilər Ağdamdan Əsgərana, oradan da Xocalıya gedən yolu beton dirəklərlə bağlamışdılar. Şuşa tərəfdən də, buradan da yollar bağlı idi. Biz yalnız hava nəqliyyatından istifadə edirdik. Bir də ara yollar vardı ki, orda da ermənilər pusqu qurmuşdular, gəlib-gedəni tuturdular. Lakin bəzən yol boş olurdu. Biz bir az silah-sursat və köməklə gəlib Xocalıya

Xocalıya girmək üçün başqa yollardan istifadə etmək qərarına gəldik. Dəstəməzdəki uşaqlardan yeddi nəfər minaya düşdü. Bununla da əməliyyat pozuldu. Mən geri qayıtdaraq Milli Qəhrəmanımız şəhid Şirin Mirzəyevin rəhbərlik etdiyi alayda onunla birlikdə hərəkət etməyə başladım. Artıq gecə saat 11-dən sonra şəhərdən alovlar yüksəlirdi.

keçmək üçün yol axtarırdıq. Fevralın 21-dən 25-nə qədər dəfələrlə cəhd etsək də, planımızı həyata keçirə bilmədik. Məqsədimiz mühasirədə qalan əhalini, heç olmasa qadınları, körpələri, yaşlıları Xocalıdan çıxarmaq idi. Amma buna imkan vermirdilər. Rusiyanın da bu işdə barmağı vardı. Dörd aydan artıq idi ki, şəhər hər tərəfdən mühasirədə idi. Sadəcə 1992-ci il fevral ayının 13-də Xocalıya çox az miqdarda ərzaq gətirən bir hərbi vertolyot düşmüşdü. Məhz həmin vertolyotla 80-nə yaxın qadın, uşaq və qocanı oradan çıxarmışdılar. Yeganə kömək olmuşdu. Hətta Xocalının sabiq icra başçısı Elman Məmmədov (bu gün Milli Məclisin deputatıdır) şəhəri tərk etmək istəyən kişilərə icazə verməmişdi ki, biz kişilər burada qalacağıq.

Yol açılmırdı ki, açılmırdı. Belə olan halda Xocalıya girmək üçün başqa yollardan istifadə etmək qərarına gəldik. Dəstəməzdəki uşaqlardan yeddi nəfər minaya düşdü. Bununla da əməliyyat pozuldu. Mən geri qayıdaraq Milli Qəhrəmanımız şəhid Şirin Mirzəyevin rəhbərlik etdiyi alayda onunla birlikdə hərəkət etməyə başladım. Artıq gecə saat 11-dən sonra şəhərdən alovlar yüksəlirdi.

İrfan: Xocalının alınacağını hiss etmişdinizmi əvvəlcədən?

Şamil Sabiroğlu: Biz Xocalının işğal olunacağını gözləyirdik, amma bu cür dəhşətli olacağını təxmin etmirdik. Hadisələr o qədər dəhşətli idi ki, gözümüzə heç nə görünmirdi, geri durmaq niyyətində deyildik. Bir az da irəlilədik. Ayın 26-da axşama kimi yaralıları və meyitləri daşımağa çalışdıq. Əsas yaralıları daşıyırdıq. Mən bu qədər dəhşətli mənzərə ilə qarşılaşacağımı gözləmirdim. Artıq müxbir olduğum heç yadıma da düşmürdü. Dərs dediyim uşaqları, cavanları, yaşlıları və qadınları həlak olmuş görəndə sanki ildırım vurdu məni. Axşam 6-da yüzə yaxın yaralını bölgədən uzaqlaşdırmışdıq. Təpələr dolu idi adamlar. Yaralıların səsini eşidirdik. Bəzilərin ermənilər pusquya salıb tuturdular hətta. Azərbaycan dilində yaralıları çağırırdılar ki, filankəsəm, hardasınız gələk. Aldadıb tuturdular. Başım o qədər qarışmışdı ki, hər şeyi unutmuşdum. Axşam saat 6-da yadıma düşdü ki, axı mən müxbirəm, Bakıya xəbər verməliyəm. Sağ olsun Ağdam camaatı, həmin gecə onlar böyük-küçük sərbərlər olub yaralıların Ağdam xəstəxanasına yerləşdirilməsində, qaçanların köçürülməsində əllərindən gələni əsirgəmədilər. Böyük xidmətləri oldu.

Təkcə Allahverdi Bağirovun rəhbərlik etdiyi taborun döyüşçüləri yaralı, girov, meyit qarışıq 1203 nəfər Xocalı sakinini mühasirədən çıxarmışdılar. “Lomo” markalı kiçik fotoaparatom vardı. Bəzi kadrları çəkirdim onunla. Axşam saat 7-də Ağdamdan Bakıya zəng elədim. Saat 8-də qəzet çapa verilməli idi. Telefonu baş redaktorun müavini Hidayət Elvüsal götürdü, dedi ki, Məzahir müəllimin başı qarışıqdı, qonaqları var. De görüm bölgədə nə baş verir. Dedim: “Hidayət müəllim, vəziyyət həddindən artıq gərgindir, Xocalı işğal olunub”. Dedi: “Sən nə danşırsan? Axı bizdə olan məlumata görə cəmi iki nəfər həlak olub, vəziyyət stabilidir”. Deməli, mən məlumatda ölənlərin sayı yüzlərdir yazmışam, bunlarda olan məlumata görə isə iki nəfər göstərilirdi. Tanıdığım adamlardan şəhid olanlar gəldi gözümün qabağına və özümdən asılı olmayaraq ağlamağa başladım. Dedim: - Hidayət müəllim, siz öz bölgə müxbirinizə inanmırsınız? Dedi ki: -Ağlama, Şamil, “AzərTac”ın məlumatını çıxarıb sən məlumatını mənsəyə yerləşdiririk. Narahat olma, biz sənə inanırıq. Əlaqə saxla.

İrfan: Bəs belə bir xəbər yayılması hansı reaksiyanı doğurdu?

Şamil Sabiroğlu: Düşünün ki, axşam efridə Xocalının bizdə olması ilə bağlı xəbər səsləndirilmişdi. Ertəsi gün isə “Səhər” qəzetində belə bir xəbər yayılması aləmi qatdı bir-birinə. Xəbər aldım ki, DTK nümayəndələri məni axtarırlar. Mən isə yaralıların cəbhə xəttindən daşınması ilə məşğul idim. Ayın 28-də hələ də xəbəri gizlətməyə çalışırdılar. Yadıma gəlir, DTK nümayəndələri çəkilən şəkilləri də məhv eləyirdilər. Redaksiyadan mənə zəng gəldi ki, sən şəkillər çəkmişən? Dedim: - Bəli, çəkmişəm. Dərhal göndərməyimi istədilər. Çünki artıq qəzetimizi Ali Sovetin müzakirəsinə çıxarmışdılar ki, yalan məlumata görə qəzet bağlansın. Ayın 4-də foto-lentləri Bakıya göndərdim. Ayın 5-də qəzetdə şəkillər çap olundu. 6-da isə Ayaz Mütəllibov istefa verdi.

İrfan: *Şamil müəllim, sizi nə vadar edirdi ki, bu qədər çətinliklərə baxmayaraq Qarabağ uğrunda can qoyurdunuz?*

Şamil Sabiroğlu: Allah bizə bir can verib. Necə də olsa bir gün bu canı verəcəyik. Əsas olan odur ki, həyatı şərəflə yaşayasan, ölümün də şərəfli olsun. Torpağı qorumaq hamımızın borcudur. Getməmək mümkün deyildi. Və mən bu addımı atdıma görə özümü xoşbəxt sayıram. Amma təəssüf edirəm ki, hər şey düşündüyümüz kimi olmadı. Necə-neçə nə biləkli oğullarımız şəhid oldu bizim. Sadəcə olaraq o vaxt camaat düşünmürdü ki, hakimiyyət məsələyə bu qədər laqeyd qalar. Üstəlik başqa dövlətlərin də burada rolu çox oldu.

İrfan: *Bu gün Xocalı faciəsi kifayət qədər tanınırmı dünya ictimaiyyətində? Hansı addımlar atılır bu sahədə?*

Şamil Sabiroğlu: İlk növbədə bu sahədə Heydər Əliyev Fondunun fəaliyyəti yüksək qiymətləndirilməlidir. Məhz həmin fondun dəstəyi ilə xarici dövlətlərdə müəyyən tədbirlər həyata keçirilir. Bu fəaliyyətlərin nəticəsidir ki, bu gün Pakistan, Meksika və Kolumbiya Xocalı soyqırımını rəsmi olaraq tanıyır. Bütün dünyada artıq Xocalı harayı eşidilir müəyyən qədər. Bu da aparılan siyasətin uğurundan xəbər verir.

İrfan: *Şamil müəllim, Xocalı soyqırımını tanımaq məqsədilə 2012-ci ildə Almaniyada oldunuz. Nə baş verdi orada?*

Şamil Sabiroğlu: Bəli, Almaniyada olduq. Fürsətdən istifadə edərək, bu tədbirin baş tutmasında təşkilatımıza lazımı dəstək göstərmiş Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurasının sədri, Milli Məclisin deputatı Azay Quliyevə, Azərbaycanın Almaniyadakı səfirliyinin bütün əməkdaşlarına öz təşəkkürümü bildirirəm. Bir xatirəmi paylaşmaq istəyirəm. 8 yaşında Xocalıda atasını itirən Xəzangül Əmirova da bizimlə birlikdə tədbirdə iştirak edirdi. Atasını diri-diri yandırmışdılar o vaxt. Xəzangül gördüklərini danışanda zalda kim varsa hamısı kövrəlmişdi. Onun çıxışı bizim çıxışlarımızdan daha faydalı oldu. Məhz bu hadisədən sonra Almaniyada bundestaqi hadisəni gündəmə gətirdi. Mən düşünürəm ki, diplomatlarımız, ziyalılarımız xarici dövlətlərə səfərə gedəndə Qarabağ hadisələrinin şahidlərini də özləri ilə aparırlar. Zənnimcə bu daha təsirli olar. Bir epizodu da paylaşım: Əslən azərbaycanlı olan, amma Almaniyada doğulan, orada böyüyən soydaşımız var, Elxan Aslanov. Azərbaycan dilində yaxşı danışa da bilmir. Lakin Xocalı ilə bağlı məlumatları aldıqdan sonra son 3-4 il ərzində 305 alman məktəbində olub, Xocalı soyqırımı haqda maarifləndirmə fəaliyyəti ilə məşğul olub. Eyni zamanda Almaniyanın Təhsil Nazirilə görüşüb, hadisələri faktlarla əsaslandırıb. Nəticədə 2013-cü ildə 10-cu sinif dərslərinə bununla bağlı məlumatlar salınıb. Düşünürəm ki, bütün azərbaycanlılar, hətta Türk dünyası Xocalı soyqırımını dünyaya tanımaq üçün əllərindən gələni əsirgəməməlidir. Bu, bizim borcumuzdur.

İrfan: *Şamil müəllim, təşəkkür edirik ki, dəyərli vaxtınızı bizə ayırdınız. Oxucular adından da sizə minnətdarlığımızı bildiririk ki, belə bir amal uğrunda bütün gücünüzü səfərbər etmişiniz.*

Şamil Sabiroğlu: Mən də sizə təşəkkür edirəm. Jurnalınıza uğurlar arzulayıram.

"ÇAYNAMƏ" MƏSNƏVİSİ

Türkdilli-türksoylu xalqların məişətində ən çox vüsət tapmış içki çaydır. Bu gün ölkəmizdə elə bir ev yoxdur ki, orada çay içilməsin. Təbii ki, çay süfrəsi ilə çay mədəniyyətinin formalaşması danılmazdır. XIX əsrdə Qarabağın tanınmış simalarından və şairlərindən olan Mir Həmzə Seyid Nigari tərəfindən yazılan "Çaynamə məsnəvisi"ndə də o dövrdə Azərbaycan xalqının örf və adəti, məişəti, süfrə mədəniyyəti haqqında ətraflı məlumat verilmişdir. Ən əsası isə bu əsərin XIX əsr təsəvvüf ədəbiyyatımızın ən önəmli nümunələrindən biri olması və bu dövrdə yaşayan məşhur sufilərlə bərabər Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələri haqqında da məlumat verməsidir. Əsər XIX əsrdə yazılmış məsnəvilər içində öz dolğunluğu və vermək istədiyi ideya etibarıyla da önəmli yerə sahibdir. Əsərdə samovarı vəfali aşiqə bənzədən şair onun müxtəlif hissələrinə də təsəvvüfi məzmunlar yükləmişdir. Şair ilahi eşq ilə yanıb

tutuşan samovarin qaynatdığı çayı ilahi eşqin şərəbinə oxşadaraq bu çaydan içənlərin qəlbinə fərəh və sevinc gəldiyini poetik bir dillə ifadə edir.

Çaynamənin təsəvvüfi cəhətdən ən önəmli bölümləri beşinci və səkkizinci bölümlərdir. Şair vermək istədiyi təsəvvüfi mesajları daha çox bu bölümlərdə verir və mənsubu olduğu Nəqşbəndilik təriqətinin tarixi liderlərindən və onların vətənlərindən, məzarlarının yerləşdiyi məkanlardan da bəhs edir.

Beşinci bölümə şair samovarin xüsusiyyətlərindən danışır. 19 beytlik bu bölümə şair samovarı neylə müqayisə edir. Burada şair samovara tamamilən təsəvvüfi mənalar yükləyir. Bildiyimiz kimi təsəvvüfün qayəsi insani-kamilə çatmaqdır. İnsani-kamilə çatmağın əsas yolu eşqdən keçir. Bunun üçün də bu yola baş qoyanın eşq odunda yanıb bişməsi və püxtələşməsi vacibdir. Eşq oduna yanan aşiq bu yolda irəliləyərək sevdiniyə qovuşur. Buradakı əsas sevgili də

ilahi sevgilidir. Çaynamə şairi samovarin vəsfinə başlarkən onun “ürək açan, insanı fərəhləndirən vəsflərindən bəhs edəcəyini ifadə edir. O, samovarin qaynadığı zaman çıxartdığı səsləri neyin inləmələrinə, başındakı uzun tütkeşi isə Mövləvi papağına oxşadır. Şair samovarı mədh edərkən onun nə çinar? nə də gülnar ağacı olmadığını vurğulayır. Bu ağaclar sufilərə görə vəhdəti və cənnəti təmsil edir, ayrıca klassik şeirdə uzun boylu gözəl sevgiliyə də bənzədilir. Şairə görə samovar başqa gözəllər kimi bərbəzəkli, rəngarəng də deyildir. Parlaq, zərli olması onun təbii rəngidir. Samovarin çölü qızıl suyuna boyansa da, içi eşq atəşiyə yanmışdır. Şair samovarı eşq oduna yanan aşiqə, külxanını, yəni içində od yanan hissəsini müəmmalı bir dairəyə oxşadaraq od ilə su kimi iki zidd maddənin bir yerdə olmağına diqqət çəkir. Şair samovarin qaynamağını can cümbüşünə- ilahi eşq nəticəsində dərvişin vəcdə gəlməsinə oxşadır. Samovarin qaynayan sularını dirilik suyuna, buxarını uçan quşlara, qaynadığı zaman pıqqıldayıb ətrafa saçılan su zərrələrini isə Süleyman peyğəmbərin Hüdhüd quşuna bənzədir.

Bu əsərdə şair samovarin timsalında bütün təsəvvüfi termin və hadisələrə, məşhur əsərlərə təlmih edir. Şair samovarin özünü bəzən Simurğ quşuna, qulplarını isə bu quşun qanadlarına, bəzən də Fars mifologiyasında məşhur olan zalım Zöhhaka, qulplarını isə Zöhhakın çiyinlərindən baş qaldıran insan beyni yeyən ilanlara oxşadır. Samovarin dəmkeşini İsa peyğəmbərin nəfəsinə, hər aldığı nəfəsi isə Həzrət Məryəmin qoxusuna oxşadaraq ədəbiyyatımızda çox istifadə olunan Həzrət İsanın nəfəsiylə ölüləri diriltmə möcüzəsinə və onun anası Həzrət Məryəmin başına gələn hadisələrə diqqət çəkir.

Məsnəvinin 22 beytlik yeddinci bölümündə şair çayı gözələ bənzədərək onun haqqında belə deyir: “Çay gül üzlü, könül alan bir gəlidir ki, zövq əhlinə fərəh verir. Rəngi gül, ərquvan rəngindədir, içənlərə hərərət verir, nar kimi qırmızı rəngi yaqutu

xəcalətdən utandırır. Çayın üzünü sanki mərcan görmüş və onun parlaqlığı yanında cansız olmuşdur. Çayın qırmızı rəngi qanı da qısqandırır. Çay məclisində parlaq şərab da məyusdur, tovuz quşunun qanı çayın yanında rəngsiz qalır.

Çay şəfalıdır, vəba xəstəliyinə dərmandır. Min dərdə dəva olsa da, tiryək deyildir, əksinə, zəhəri bədəndən təmizləyir”,- deyir. “Çay Çin və Xıta ceyranıdır, Xıta müşkü, Maçın gülüdür. Şübhəsiz ki, inayət məzhəridir, kamalının vəsfləri nəhayətsizdir. Çay könül alan bir pərinin yetişdirməsidir, nəfəsi müşk qoxulu, vücudu gül ətirlidir. Çay nəfəs ərbabı, könül əhlidir, bədəni yarıq, yanaqları gül, vücudu dağlıdır. Bu dəlili də onun aşıqlığını təsdiq edir. Çay limon ilə bir olunca başqa bir ləzzət verir. Çayın təbi şirin, məzəci də xoşdur. Bəzən onu süd ilə də qarışdırırlar. Əgər çay olan məclisdə qaymaq da olarsa, bu nəşədən, bu keyfdən usanılmaz” kimi ifadələrdən sonra şair səkkizinci bölümə keçir.

Əsərin əsas hissəsi və son bölümü olan on səkkizinci bölümündə şair könül əhlinin saf, kinsiz sinəsinə bənzəyən billur stəkanlardan və ya Çin naxışlı, zərli kasədən, onun içindəki qırmızı rəngli çaydan, saxsı nəlbəkilərdən, gümüş əndamlı aya bənzəyən qaşıqlardan, çayın yanında süfrəyə gətirilən qaymaq və süddən, gözəllərin pustanlarına, dərddi aşıqların sarı üzünə oxşayan limonların zəməzəm suyu kimi bol, ləzzətli sularından, limon duzundan, şəkərdən, limon bıçağından, çay süzəndən, şəkəri qarışdıranda çıxan qaşiq səslərindən poetik bir dillə bəhs edir.

Gördüyümüz kimi klassik dövrlərdə təsəvvüfi şeirlərdə ilahi eşq məfhumunu ifadə etmək üçün işlənən şərabın yerinə Seyid Nigari XIX əsrdə çayı gündəmə gətirərək bu məsnəvisində ilahi şərabın yerinə məzmunlarla yüklü çay və onunla bağlı məfhumlardan istifadə etmişdir. Bu da öz növbəsində onun şair və mütəsəvvif kimi XIX əsr Azərbaycan və ümumi olaraq Türk təsəvvüf şeirində məhəlli qatqısını göstərir.

Peyğəmbərimizin Mövludu

İnsanlığın qurtuluşu üçün göndərilən son və ən böyük peyğəmbər Hz. Məhəmməd (s.ə.s)-dir. Onun dünyanı şərəfləndirdiyi gün isə miladi 571-ci il, hicri Rəbiuləvvəl ayının 12-si olmuşdur. Bu mübarək gecəyə də “Mövlud Gecəsi” deyilir. Hz. İsanın doğum günü dünyada “milad” adıyla necə məşhurdursa, Peyğəmbərimizin doğum günü də dünyada “Mövlud” adıyla məşhurdur. Hz. İsanın doğulduğu günü milad bayramı adıyla necə ki, bütün dünya qeyd edirsə, nə üçün müsəlman olan bizlər dünyanın ən şərəfli şəxsiyyəti olan Əziz Peyğəmbərimizin doğulduğu günü / mövludu qeyd edib, sevinməyək?!

Mövlud doğulmaq, doğum gecəsi deməkdir. Onun doğulduğu dövrdə dünyanın hər tərəfində cəhalət, zülm və əxlaqsızlıq baş almış, Allah inancını unudulmuş, insanlıq qorxunc və qaranlıq bir hala düşmüş, dünya yaşanmaz vəziyyətə gəlmişdi. Dünyanı səfalətdən qurtaran, insana yenə insanlıq dəyərini qazandıran, insanları bu çirkinliklərdən və zəlalətdən qurtaran Allah Rəsulu olduğu üçün Onun doğumu bütün müsəlmanların, Ona inananların və bütün insanlığın bayramı olmuşdur. Bu nemət

üçün Allaha şükür məqsədilə hər il Onun doğum günü qeyd olunur.

İslam dünyasında mövlud mərasimi ilk dəfə 910-1171-ci illərdə Misirdə hökm sürən Fatimilər tərəfindən tərtib edilmişdir. Daha sonralar mövlud mərasimləri dəyişik şəkilləri ilə digər coğrafiyalarda yaşayan müsəlmanlar arasında da təşkil edilməyə başlanmış və bu günə qədər də davam etmişdir. Bu mərasimlərdə Qurani-Kərim oxunur, Peyğəmbər (s.ə.s)-ə təriflər söylənir, salavatlar gətirilirdi.

Rəsulullah (s.ə.s) özünün doğulduğu gündə əshabını yığar, dünyanı şərəfləndirərkən baş verən və uşaqlıq illərindəki hadisələri anladardı. Hz. Əbu Bəkr də xəlifə ikən səhabələrlə birlikdə oturur, Allah Rəsulu doğularkən meydana gələn fəvqəladə hadisələrdən danışardı.

Ona görə ümid edilir ki, bu günlərdə Onun doğumu haqqında söhbətləri dinləmək və öyrənmək, Onu mədh etmək və salavatlar gətirmək insana savab qazandıracaqdır. Çünki Rəsulullahı xatırlamaq, Onu anlamaq və yaxından tanımaq hər müsəlmanın sevgisindən qaynaqlanır. Hər müsəlmanın Onu sevməsi imanın gə-

rəyi, çox sevmək də kamil müsəlman olmağın əlamətidir. Bəzən “Peyğəmbəri çox tərif etmək olmaz” -deyə tənqidlərlə qarşılaşmaq mümkündür. Buna cavab: “Əzizim, Onu ən çox öyən, tərif edən Allah-Təaladır. Biz gecəmizi gündüzümüzdə qatıb Peyğəmbərimizdən bəhs etsək və tərifləsək də yenə Allahın tərifinə əsla çata bilmərik”. (Ənbiya 107; Əhzab 56)

Böyük İslam alimi İbn Kəsir rəvayət edir ki, Hz. Peyğəmbərə ən çox düşmənçilik edib, Onu ən çox incidənlərin başında gələn əmisi Əbu Ləhəbi öləndən sonra yuxusunda görünlə onun nə halda olduğunu soruşduqda, Əbu Ləhəb: “Çox əzab çəkirəm. Lakin Məhəmmədin dünyaya gəldiyi gün sevincimdən cariyəmi azad etdiyim üçün (Onun doğumuna olan bu hörmətimdən dolayı), həmin gün əzabım yüngülləşir”, -cavabını vermişdi. O zaman düşünməliyik ki, Əbu Ləhəb kimi azğın və Peyğəmbər düşməni olan birinin Allah Rəsulunun doğulduğu günə hörmət və sevincinə görə lütf olaraq əzabı yüngülləşirsə, bir müsəlmanın Onun doğulduğu gecəyə hörmət edərək, sevinərək Peyğəmbərimizi mədh etməsi, xatırlaması, Peyğəmbər əxlaqını təbliğ etməsi nə qədər savab və fəzilət qazandıracaqdır.

Peyğəmbərimizin mövludunu keçirmək əslində Peyğəmbərimizi təbliğ etmək deməkdir. Peyğəmbərimizi təbliğ etmək Onu insanlara daha yaxından tanımaq və sevdirmək nə vaxtdan bəri bidət olub, yanlış sayılıb?! Yenə hədis alimlərindən İbn Həcər şərtlərinə diqqət edildiyi təqdirdə mövludun bidəti-həsənə-gözəl bidət olduğunu, bidəti-həsənənin edilməsinin məndub-müstəhəb olduğunu bildirmiş və digər hədis alimi Süyuti də onunla həmfikir olmuş və mövludun sünnədən dəliliyi ortaya qoymuşdur. İbn Həcərin mövluda sünnədən dəlili, Buxari və Müslimdə keçən bu rəvayətdir. O belə buyurur: “Mövludun yaxşı tərəfləri var. Mövludun keçirilməsinə (düzgünlüyünə) dair güclü bir dəlil tapdım. “Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) Mədinəyə

gəldiyi vaxt Aşura günü yəhudilərin oruc tutduqlarını gördü və onlara niyə oruc tutduqlarını soruşdu. Onlar da Aşura günü Allahın Fironu dənizdə boğub, Hz. Musanı qurtardığını, bundan dolayı da şükür məqsədilə oruc tutduqlarını söylədilər. Bunun üzərinə Rəsulullah (s.ə.s): “*Musaya biz sizdən daha yaxınıq*” buyurdu. Ondan sonra həm özü oruc tutdu, həm də oruc tutulmasını əmr etdi.” Bu hədisdən anlaşılır ki, müəyyən bir gündə bir nemətə qovuşmaq və ya bir bəladan qurtulmaqdan dolayı Allaha şükür edilə bilər və bu, hər il təkrarlana bilər. Allaha şükür vəzifəsi də ibadətlərlə, orucla, sədəqə və Quran oxumaqla olur. (Bura diqqət edin) Hansı nemət rəhmət peyğəmbəri Hz. Məhəmməd (s.ə.s)-in dünyanı şərəfləndirdiyi, dünyaya gəldiyi gündən daha böyük ola bilər?!” Buna görə də Aşura günündə Hz. Musa necə xatırlanırsa, mövlud günündə də Peyğəmbərimizin xatırlanması mümkündür.”

Kortəbii şəkildə mövluda qarşı çıxanlara yenə ən gözəl cavablardan birini İslam alimlərdən İbn Teymiyyə verib. İbn Teymiyyə də “mövludun sonradan ortaya çıxdığını qəbul etməklə birlikdə, mövludda Peyğəmbərimizə sevgi, təzim və hörmət olduğuna görə mövludu keçirənlərin Hz. Peyğəmbərə olan sevgi və məhəbbətlərindən dolayı savab qazanacaqlarını” bildirməkdədir (İbn Teymiyyə, İqtizaz, s. 294).

Ona görə də sünnəyə müvafiq olduğu düşüncə ilə mövluda sahib çıxanların, mövlud keçirənlərin görüşləri insaf ölçüləri dairəsində qəbul edilməli, kor-koranə rədd edilməməlidir. Çünki şərtlərinə uyulduğu təqdirdə mövludda əsas olan Hz. Peyğəmbərin anılması, xatırlanması, xatirəsinin canlandırılması və təbliğ edilərək Peyğəmbərin insanlara sevdirməsidir.

Arzu edirəm ki, sağda-solda mövlud haqqında nalayiq sözlər danışanlar bu yazını oxuduqdan sonra bir az daha insafli olalar.

İMAM CƏFƏR SADIQ

-rəhmətullahi əleyh-

*“Oğlum, öz ruzinə razı ol.
Ruzisinə razı olan heç kimə
möhtac olmaz. Başqasının
malında gözü olan kasıb olaraq
ölər. Öz qüsurlarını kiçik görən
başqalarının qüsurlunu böyütmüş
olar. Hər zaman öz qüsurlarını
böyük gör. Başqasının gizli
əməlini açığa çıxardanın evindəki
gizli halları hamıya aşkar olar.
Qardaşına quyu qazan özü düşər.
Axmaqlar arasında olan xor
görülər, alimlər arasında olansa
hörmət görər.”*

Hz. Zeynəlabdinin nəvəsi və Məhəmməd Baqir həzrətlərinin oğlundur. 699-cu ildə Mədinədə dünyaya gəlmişdir. Anası Ümmü Fərvədir. Ümmü Fərvə Hz. Əbu Bəkrin nəvəsi Əbu Məhəmməd Qasımın qızıdır. Nənəsi isə Hz. Aişənin bacısı Əsma (r.ahə)-dir. İffət, şərəf və ləyaqətinə görə seçkin qadınlardandı. Əsrin dahi və fəzilətli alimlərindən olan atasının evində böyüyüb boya-başa çatdı. İmam Cəfəri-Sadiq babası Zeynəlabdin həyatda ikən dünyaya gəldi. Atası İmam Məhəmməd Baqirin çətinlik və izzətlə keçən həyatında daim ona dəstək və arxa oldu. Atası ilə birlikdə dəfələrlə həcc etdi.

İmam Cəfəri Sadiq tarixin ən mühüm dövrlərindən biri sayılan Əməvi səltənətinin tənəzzülü və Abbasi səltənətinin başladığı illərdə yaşadı. Cəfəri Sadiq səltənət sahiblərindən gələn bütün təkiqləri geri çevirdi. Məhz həmin dövrdə elm məclisləri quraraq dərslər keçdi. Bu dərslərə və elm məclislərinə minlərlə adam gəldi. İmam Cəfəri Sadiq digər imamlar kimi dərin elm sahibi idi. Bildiklərinin tələbələr vasitəsilə bütün bəşəriyyətə yayılmasına çalışdı. Onun ən məşhur tələbəsi olan İmam Əzəm Əbu Hənifə iki il Cəfəri Sadiqin söhbətlərində iştirak edərək o böyük irfan bulağından elm və vəlilik yolunda çox istifadə etdi. İmam Əzəm onun hüsurunda yüksəldiyi ali mərtəbələrə diqqət çəkərək belə demişdi: “O iki il olmasaydı, Numan həlak olardı”.

İmam Cəfər Sadiq (r.a) öz dövrünün könnüllər sultanı idi. Quran və Sünnəni ən yaxşı bilən ailədə böyümüşdü. Əvvəlcə onu babası, atası və anası Quran və Sünnə sahəsində yetişdirmişdi. Dövründə yaşayan elm xa-

dimlərindən ayrılmazdı. Zəmanəsinin ən məşhur hədis alimləri Urvə, Ata, Nafi və İmam Zöhri həzrətlərindən hədis rəvayət etmiş, onların hədis dərslərinə qatılmışdı. Ondən da Süfyan Servi, İmam Malik kimi böyük elm sahibləri hədis nəql etdi. Bir çox hədis imamı onun hədislərini kitablarına siqa (etimad olunan) ravi vəsfi ilə almışdır.

İmam Cəfər Sadiq həzrətləri hər sahədə mötəbər alim idi. Saymaqla qurtarmayacaq qədər hikmətli sözləri vardır:

- Harama əl uzatma, Allahın əmrlərinə sarıl, Allahın abid qulu olarsən.

- Allahın sənə qismət etdiyinə razı ol, o zaman həqiqi müsəlman olarsən.

- İnsanların sənə necə dost olmasını istəyirsənsə, onlarla o cür dostluq qur. O zaman güvənən insan olarsən.

- Pis adamla yoldaşlıq etmə. Çünki o sənə pisliklərini öyrədər.

- Namaz hər təqva sahibi üçün yaxınlıqdır. Həcc hər gücsüzün cihadıdır. Bədənin zəkəti orucdur. Əməl, ibadət, xeyirli iş görmədən qarşılıq gözləyən yaysız ox atana bənzəyir.

- Sədəqə verərək ruzinizi artırın. Zəkət verərək mallarınızı qoruyun. Qənaət edən aldanmaz. Dolanıışığın yarısı tədbirli, nizamlı yaşamaqdır. İnsanlarla xoş rəftar etmək ağıln yarısıdır.

Cəfər Sadiq həzrətlərinin oğlu Museyikazıma etdiyi nəsihət məşhurdur. Belə buyurmuşdu:

“Oğlum, öz ruzinə razı ol. Ruzisinə razı olan heç kimə möhtac olmaz. Başqasının malında gözü olan kasıb olaraq ölər. Öz qüsurlarını kiçik görən başqalarının qüsurlarını böyütmüş olar. Hər zaman öz qüsurlarını böyük gör. Başqasının gizli əməlini açığa çıxardanın evindəki gizli halları hamıya aşkar olar. Qardaşına quyu qazan özü düşər. Axmaqlar arasında olan xor görülər, alimlər arasında olansa hörmət görər.

Oğlum, insanlara qəzəblənməkdən uzaq ol, yoxsa sənə də qəzəb edərlər. Boş işə və

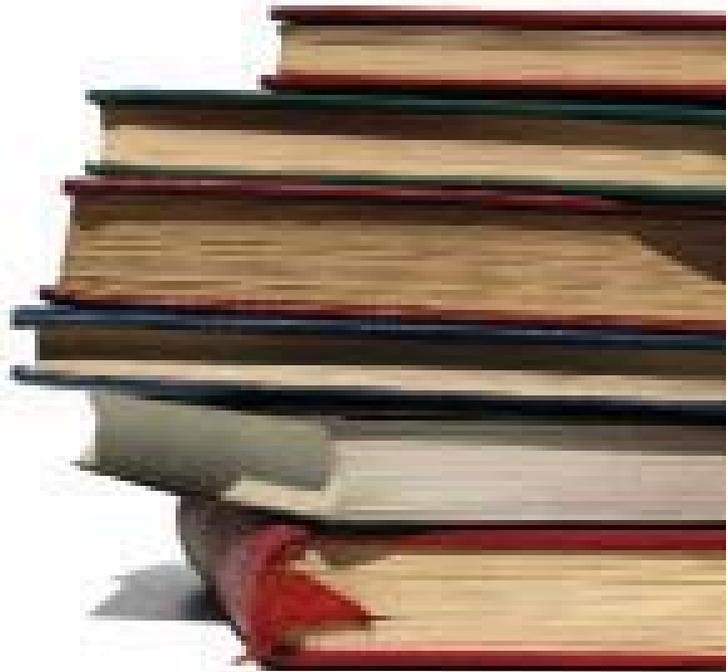
sözə qoşulmaqdan uzaqlaş, yoxsa xor görülərsən.

Oğlum lehinə və əleyhinə də olsa, haqqı, düzü söylə. Belə etsən, hamı sənənlə məsləhətləşər, fikrini alar.

Oğlum, yoldaşlıq etdiyən, ziyarətinə getdiyən adam yaxşı əxlaq sahibi olsun, pis əxlaqlı insanlarla yoldaşlıq etmə, onlarla görüşmə. Çünki onlar suyu olmayan səhra, budaqları yaşillaşmayan ağac, ot bitməyən torpaqdır.

Oğlum, Allah-Təalanın kitabını oxu, yaxşılıqları əmr et, pislikdən çəkindir, sənə gəlməyənlə get, sənənlə danışmayanla danış. İstəyənlə ver. Qeybətdən, söz gəzdirməkdən çəkin. Çünki söz gəzdirmək insanların qəlbində düşmənçiliyi artırır. İnsanların eyiblərini görmə, insanların eyiblərini görən onların hədəfi olar.”

İmam Cəfər Sadiq həzrətləri hicri 148, miladi 765-ci ildə Mədinədə vəfat etdi. Cənnətul-Baqi məzarlığında, atası Məhəmməd Baqir ilə babası Zeynəlabdin və babasının atası Həsən ibn Əlinin (Allah hamısından razı olsun) yanında dəfn edildi. Allah şəfaətlərinə nail etsin!

Şeytandan Qurtuluşun Yolları

Allah insanlara görünən və görünməyən, bilinən və bilinməyən bütün pis və qorxunc şeylərdən Özüne sığınmalarını əmr edir. “**Əgər sənə Şeytandan (bu xislətə mane olan) bir vəsvəsə gəlsə (fəsad toxunsa), Allaha sığın!**” (əl-Fussilət, 36)

Bu ifadədən Allahın himayəsinə sığınmağı tələb edən bir çox pislərin var olduğu açıq-aydın bilinməkdədir. Pisləyin qaynağı istər şəxsən şeytan, istərsə də onun oynacağı halına gəlmiş bir qism insanlar olsun, bu pisləyi rədd etmənin mümkün olduğu bilinməlidir. Şeytandan qurtuluş bütün varlıqların yaradıcısı və Rəbbi olan Allaha sığınmaq, Onun həyat nizamı olan İslam dininin əmr və qadağanlarına tabe olmaqla mümkündür.

İnsanlar ona yapışaraq səmaya doğru yüksəlsinlər deyər Allahın göydən endirib bizə uzatdığı ipinə (Qurana) dörd əllə

sarılaq yapışmamız lazımdır. Qopması mümkün olmayan Allahın ipini buraxıb, boynumuza və beynimizə keçirilmək üçün hazırlanmış şeytanın ipini istəmədiyimizi elan etməliyik. Beləcə bu azadlıq elanının adı və andı, istiazedir. Rəbbimizin Darius-Salama (cənnətə) dəvətnaməsi olan Kitabı tələb edildiyi kimi oxumazsaq, dəvətə razılıq edə bilmərik. Ana vətənimiz, ata yurdumuza hicrətimizi reallaşdırmamız, vüslətə çatmamız üçün çətin imtahanlardan müvəffəqiyyətlə keçməmiş lazımdır. Beləliklə insan və cin şeytanlarıyla var gücü ilə mübarizənin zəfər paroludur istiaze.

Allaha güvənib bağlananlara, həyat fikri və həyat forması olaraq İslama yönəlmələrə şeytanın hakimiyyəti və ciddi bir təsiri ola bilməz. Çünki bu xüsusiyyətə malik möminlər Quranı həyatlarında tətbiq etmək üçün oxumuş və Allahın

Hər cür pisləklərdən uzaq qalmaq və qorunmaq ancaq Allahın bildirdiyi əsaslara tabe olaraq Ona sığınmaqla mümkündür. Bu mövzuda insana düşən vəzifə hər şeydən əvvəl düşmənlərini tanımaq və onları özündən uzaqlaşdırmaqdır. Ancaq insanın bu mübarizəni qazanması üçün Allahın köməyinə ehtiyacı vardır.

əmərlərinə təslim olaraq Ona sığınmışlar. Hər yerə asanca sızma bilən şeytan bu nizamda sığınanlara yaxınlaşa bilməz. Zaman-zaman vəsvəsə versə də, onları öz buyruğu altına ala bilməz. Möminlər Allahın əsgərləridir, şeytanın əsgərləri ola bilməzlər. İstiazə şeytandan, onun nümayəndəsi olduğu bütün pisləklərdən Allaha sığınmağı, Ona inanmağı və Allahı hər şeyə qadir bir ilah tanıyıb buna görə qulluq vəzifəsinə sarılmağı ifadə etməkdədir.

İnsan oğlu yaradılış etibarilə nəfsani və heyvani duyğulara malikdir. Bu duyğuları açıqca və gizli olaraq pis yolda təhrik edən nizamlar, insan və cinlərdən olan şeytanlar hər zaman var olmuşdur. Bunların hər cür pisləklərdən uzaq qalmaq və qorunmaq ancaq Allahın bildirdiyi əsaslara tabe olaraq Ona sığınmaqla mümkündür. Bu mövzuda insana düşən vəzifə hər şeydən əvvəl düşmənlərini tanımaq və onları özündən uzaqlaşdırmaqdır. Ancaq insanın bu mübarizəni qazanması üçün Allahın köməyinə ehtiyacı vardır. Allah möminlərə bu döyüşü qazana bilmələri üçün izləyəcəkləri metodu göstərmişdir:

“Həqiqətən, iman gətirib yalnız öz Rəbbinə təvəkkül edənlərin üzərində Şeytanın heç bir hökmü yoxdur! Şeytanın hökmü yalnız ona itaət edib Allaha şərik qoşanlar üzərindədir!”

“Sən pisləyi yaxşıqla dəf et! Biz (müşriklərin Bizə) aid etdikləri sifətləri (və sənənin haqqında dedikləri nala-

yiq sözləri) daha yaxşı bilirik! Və de: “Ey Rəbbim! Mən şeytanların vəsvəsələrindən Sənə sığınırım! Onların yanımızda olmalarından (işlərimə xələf qatmalarından) Sənə pənah gətirirəm, ey Rəbbim!” (əl-Muminun, 96-98)

Əlaqədar ayə və hədislərdən aydın olan istiazə İnsanın Allaha sığınmaq istəməsi, Onun rəhmətinə yönəlməsi, İslamın əsaslarına təslim olaraq bütün pisləklərdən qorunma istəyini diliylə söyləməsi, ürəyiylə bu anlayışda olması deməkdir.

İstiazədə üç tərəf vardır: “Sığınan”, “Özünə sığınılan” və “özündən sığınılan”. Sığınan və sığınmağa möhtac olan yalnız bir şəxs deyil. Bütün varlıqlar Ona sığınmağa möhtacdır. Peyğəmbərlərin də tez-tez Allaha sığındıqlarını, bu mövzuda da bizə nümunə olduqlarını Qurandan öyrənirik. Sığınmağa ehtiyacımızın olduğunu qəbul etmək acizliyimizi, aciz olmayan birinin köməyinə ehtiyacımız olduğunu qəbul edib etiraf etmək deməkdir. Bu anlayış da bizi yaradılış məqsədimiz olan qulluq və ibadət şüuruna çatdırar.

Özünə sığınılan və sığınılması lazım olan uca varlığın yalnız Allah olduğunu bilirik. Onun haqq dini, əmr və qadağanları insanlığı bütün pisləklərdən qoruyan ilahi bir sığınacaqdır.

Özündən uzaqlaşılan, pisləyindən çəkinilməsi lazım olan varlığın şeytan və onun nümayəndəsi bütün şərlər olduğu şeytanın cinlərdən olduğu kimi, insan cinsindən də ola biləcəyi Qurandan aydın görülməkdədir.

İnsanların Allaha sığınmaları, Onun əməllərinə bağlı qalaraq, qadağanlarından qaçınaraq, azgın və qovulmuş şeytandan və hər cür pisləklə və günahlardan uzaqlaşmalarıyla mümkündür. Allahın istəkləri istiqamətində yaşayış və pisləklərdən qaçış Allaha sığınmaqdır. Bunun üçün insan daim Qurana yönəlməli, ondakı gerçəkləri Allahın istədiyini şəkildə yerinə yetirməlidir.

ONA CAN ATMAQ

Uca Allah Qurani-Kərimdə buyurur: **“İnsanlar içərisində Allahdan qeyrilərini (Allaha) şərik qoşub onları Allahu sevən kimi sevənlər vardır. Halbuki iman gətirənlərin Allaha məhəbbəti daha qüvvətlidir.”** (əl-Bəqərə, 165)

İlahi muradın əsəri olan insan övladı bu muradın incə təbiətinə nüfuz edə biləcək ruhani qabiliyyətləri ilə yaradılış meydanında üzərinə qoyulan məsuliyyət yükünü çəkə biləcək bütövlüyə sahib olan bir varlıqdır. Uca Rəbbimiz tərəfindən: **“Məgər Allahın göylərdə və yerdə olanları (günəşi, ayı, ulduzları) sizə ram etdiyini, aşkar və gizli nemətləri sizə bolluca ehsan etdiyini görmürsünüz mü?..”** (Loğman, 20) şəklində əhatə dairəsinə sərhəd qoymağın az qala imkansız olduğu bu məsuliyyət yükünü layiqincə qiymətləndirmək və onu çəkmək ilahi yardımı hər an əhatəli ölçüdə murad etməklə mümkündür. Qurani-Kərimdə adları çəkilən peyğəmbərlərin tövhid mücadiləsinin hər anında Allahu kamil şəkildə murad etmənin, Ona yönəlmənin və Onunla bərabərlik mühitində nəfəs alıb-vermənin vacibliyi öz aşkarlığı ilə seçilməkdədir. Yerlərin və göylərin yüklənməkdən çəkirdiyi əmanət ilə yüklənən Adəm övladının bu vəzifənin öhdəsindən gəlməsi yeganə dayağı və əbədi muradı olan Allaha dərin bir sevgi bağları ilə sarılma

dərəcəsiindən çox asılıdır. Bu bağlılığın ümmətinin qəlb yaddaşında daim hiss ediləcək və yaşanacaq bir həyat düsturu şəklində yerləşdirilməsinə çalışsın Allah Rəsulu (s.ə.s) dualarında Allah-Təalanın məhəbbətini tələb edərək bunun önəmini belə vurğulamışdır:

“Allahım! Səndən məhəbbətini, Səni sevənlərin məhəbbətini və Sənin sevginə yetişdirəcək əməli tələb edirəm. Allahım! Sənin məhəbbətini mənə nəfəsimdən, ailəmdən, mənimdən və soyuq sudan daha sevimli et!” (Tirmizi, Dəavat, 72/3490)

İlahi yardımın murad edilməsi peyğəmbərlik məsuliyyətinin yerinə yetirilməsində son dərəcədə həyatı əhəmiyyətə malik bir vəzifə olduğundan Allah Rəsulu dualarında bu yardımın istənmə şəklini açıqlayaraq qul ilə Rəbbi arasında mövcud olan bütün mənəvi boşluqların doldurulmasına can-dildən çalışdığı gözlər önündədir:

“Allahım! Məni Sənin məhəbbətinlə və sevgisi Sənin qatında fayda verəcək olan kimlərin məhəbbəti ilə ruziləndir. Allahım! Mənə ehsan etdiyini və mənim də sevdiyim nemətləri, Sənin sevdiyini və razı olduğun əməlləri işləyə bilmək xüsusunda bir qüvvət et. Allahım! İstədiyim halda mənə vermədiyini şeyləri də zəhnimi Sənin sevdiyini şeylərlə məşğul etməmə və tamamilən Sənə itaətə yönəlməmə bir səbəb qıl!” (Tirmizi, Dəavat, 73/3491)

Rəsulullahın “(YaRəsulum) insanları hikmətlə, gözəl öyüd-nəsihətlə Rəbbinin yoluna dəvət et!” (ən-Nəhl, 125) ayeyi-kəriməsinin nuruna bürünən qəlb aləmindən dalğalanan rəhmət kəlamları ilahi iznlə Allahı murad etmə yolunun cığırlarını açan bir çağırışdır. Rəsulullahın və ona tabe olanların qidalandığı ilahi kəlamın mənə iqlimindən böyük bir məsuliyyət yükünə sahib olan insan övladına edilən çağırışlarda dünya həyatının dəyərləndirilməsi zamanı buraxılan səhvlərin acı aqibəti mənəviyatımızı silkələyəcək ölçüdə verilir:

“Ey insanlar! Etdiyiniz zülm, haqsızlıq fani dünya malı kimi öz əleyhinizədir. Sonra hüsurumuza qayıdacaqsınız. Biz də nə etdiklərinizi sizə xəbər verəcəyik. Həqiqətən dünya həyatı göydən endirdiyimiz yağmura bənzər ki, onunla yer üzərində insanların və heyvanların yeyəcəyi bitkilər yetişib bir-birinə qarışar. Nəhayət yer üzü bəzəklənib süsləndiyi və sakinləri də (məhsulunu) yığmağa qadir olduqlarını zənn etdikləri vaxt gecə, yaxud gündüz əmrimiz gələr və Biz onu dünən üzərində bol məhsul olmamış kimi bir hala gətirərik. Biz ayələrimizi düşünən bir ümmət üçün belə ətraflı izah edirik.” (Yunus, 23-24)

Təbiidir ki, insan övladının belə birçətin və rəzil vəziyyətə düşməməsi üçün Uca Allahın İslam ümmətinə əta etdiyi təqva ərləri Rəsulullahın qəlb çırpıntılarını bəşər övladlarına xüsusi bir incəliklə ərz etmə yolunda yorulmadan çalışmış və indi də çalışmaqdadır. Onların görüşlərini içdən gələn bir istəklə dinləmək və həyatımıza tətbiq etməyə səy göstərmək mümkün təhlükələrdən qorunmağa yönələn tədbirlərin ən əlverişlisi ola bilər. Haqq dostu Musa Topbaş bəyefəndi bu haqda belə buyurur:

“İnsan iki qismilə əhatələnmişdir. Cəsəd olan ilk qisim ət, qan, sümük və sairədən meydana gəlmişdir. Allah-Təala bu tərəfə çox da əhəmiyyət verməmişdir. Rəbbimizin əhəmiyyət verdiyi cəhət mənəvi xüsuslar,

“Allahım! Məni Sənin məhəbbətinlə və sevgisi Sənin qatında fayda verəcək olan kimsənin məhəbbəti ilə ruziləndir. Allahım! Mənəhsan etdiyim və mənəim də sevdiyim nemətləri, Sənin sevdiyim və razı olduğun əməlləri işləyə bilmək xüsusunda bir qüvvət et. Allahım! İstədiyim halda mənə vermədiyim şeyləri də zəhnimi Sənin sevdiyim şeylərlə məşğul etməmə və tamamən Sənə itaətə yönəlməmə bir səbəb qıl!”

yəni ikinci qisim olan ruh tərəfimizdir. Mənəvi xüsuslarımızı islah etməyə səy göstərəcəyik. Bu yolda diqqət edib təkamül etdikcə Allah-Təala bizə bütün məxluqata qarşı bir şəfqət, məhəbbət verir. Zətən bir insanın məxluqata qarşı şəfqəti yoxdursa, o insan çox zəifdir. Həm Haqqın qulu olsun, həm Haqq yolunda olsun, həm də Allah-Təalanın qullarına mərhəmət etməsin, heyvanlara, hətta günahkarlara qədər - o, natamamdır.”

Allaha qulluq həqiqətini zədələyən bu natamamlığı yox edəcək bir ruhi dərinliyə sahib olduğumuz təqdirdə göylərin və yerlərin yüklənməkdən çəkiniyi o böyük əmanətə qarşı davranış vəzifəmizi anlaya və həyata keçirə bilərik.

“Ey iman gətirənlər! Allahdan qorxun! Ona (Onun rəhmətinə və lütfünə) qovuşmaq üçün vəsilə axtarın. Allah yolunda cihad edin ki, nicat tapasınız.” (Maidə, 35) -deyə səslənən Rəbbimizin hər bir çağırışına inanılmaz bir həssaslıqla yanaşan və Rəbbimizi murad etmədə əbədi bərabərlik və yaxınlıq iqliminə nail olan peyğəmbərlər, siddiqlər, salehlər və şəhidlərlə əbədi qonşuluğa nail olma ümidi ilə Rəbbimizə yönələrək muradımızı Ondan diləyirik:

“Ey Rəbbimiz! Bizi doğru yola yönəltməyinizə şükür salma. Bizə Öz tərəfindən bir mərhəmət bəxş et. Çünki Sən həqiqətən bəxş edənsən.” (Ali İmran, 8) Amin!

HAQQ DOSTLARINDAN HİKMƏTLƏR Əbul-Həsən Haraqani -1-

Əbul-Həsən Haraqani həzrətləri buyurur:

“Türküstandan Şama qədər olan ərəzidə bir din qardaşımın barmağına batan tikan, mənim barmağıma batmışdır; birinin ayağına dəyən daş, mənim ayağımı ağrıtmışdır. Bir qəlbə hüzn varsa, o qəlb mənim qəlbimdir.”

(Bu ifadələr İslamdakı qardaşlıq hüququnun kamil ruhlarda necə idrak edildiyinə dair canlı bir misaldır. Həmçinin bu ifadələr şəxsi mənfəət hesablarının və dünyəvi narahatlıqların məhdud həddlərini aşaraq özünü ümmətin səadət və salamatlığına vəqf edən fədakar möminlərin könül üfqünü nümayiş etdirir. Habelə öz varlıq və mənliyindən keçərək Allah və Rəsulunda fani olan saleh qulların ruh halını dilə gətirir. Eyni zamanda bu ifadələr:

Bütün varlıqların yaradıcısı və sahibi Allah-Təaladır. Allahı sevən Onun məxluqatını da sevər. Sevmək isə içi boş sözlərdən ibarət deyil. Gerçək bir məhəbbət sevdiyinin dərdiylə dərdlənib ondan məsul olmaq, onun uğrunda cəndildən fədakarlıq göstərmək və əlindəki nemətləri onunla sevrək paylaşa bilməkdir. Zəhmət və məşəqqətlərlə sınımayan, maddi-mənəvi fədakarlıqlarla isbat edilməyən bir məhəbbətin həqiqəti və ya dərəcəsi məchul qalar.

“Mömin qardaşının dərdiylə dərdlənməyən bizdən deyil.” hədisi-şərifinin hikmətiylə yoğrulmuş həssas qəblərin hissiyatına güzgü tutur.

Yaradandan ötrü yaradılanlara şəfqət və məhəbbəti gündəlik həyatının təbii halına gətirən böyük övliya Xacə Ubeydullah Əhrar həzrətlərini bir gün şiddətli bir titrəmə tutar. Ocaq qalayıb isitməyə çalışırlar, lakin faydası olmaz. Ubeydullah Əhrar həzrətləri şiddətlə titrəməyə davam edər.

Elə həmin əsnada Həzrətin bir müridi titrəyərək qapıdan içəri girər. Mürid dərghəyə gələrkən soyuq suyla dolu bir xəndəyə düşmüşdür. Dərhal onu qurulayıb isidirlər. O isindikdən sonra Ubeydullah Əhrar həzrətlərinin də titrəməsi gedər.

Mömin imkanlarının çata bildiyi hər yerdəki din qardaşlarından özünü məsul bilməli, onların ızdırabını sinəsində hiss etməlidir. Çünki ən böyük rəhbərimiz olan Rəsulullahın (s.ə.s) nümunəvi həyatı da bu əxlaqın zirvə təzahürləriylə doludur. Belə ki, O Rəhmət Peyğəmbəri həyatı boyunca ümmətinin nicatı üçün nə qədər cəfalara dözmüş, dərdli könülləri rahatlığa qovuşdurmadan öz könlü əsla rahatlıq tapa bilməmişdir.

Cərir bin Abdullah (r.a) şahid olduğu bir hadisəni belə nəql edir:

“Bir gün erkən vaxtlarda Rəsulullahın (s.ə.s) hüzurundaydım. O əsnada Mudar qəbiləsindən qılınclarına sarılmış pərişan

bir dəstə gəldi. Gələnlərin üzərində pə-ləng dərisinə oxşayan, al-əlvan xətlə bir əba vardı. Bu əbanı deşərək başlarından keçirmişdilər. Demək olar ki, çılpaq vəzi-yətdə idilər.

Onları bu dərəcə kasıb görünəcə Allah Rəsulunun kədərdən üzünün rəngi də-yişdi. Dərhal evinə girdi. Sonra da çıxıb Bilalə azan oxumasını əmr etdi, o da oxu-du. Daha sonra Bilal iqamə gətirdi və Peyğəmbərimiz namaz qıldırdı. Sonra bir xütbə verərək bu ayeyi-kəriməni oxudu:

“Ey insanlar! Sizi tək bir şəxsdən (Adəmdən) xələq edən, ondan zövcəsini (Həvvanı) yaradan və onlardan da bir çox kişi və qadınlar törədən Rəbbinizdən qorxun! (Adı ilə) bir-birinizdən (cürbəcür şeylər) istədiyiniz Allahdan, həmçinin qohumluq əlaqələrini kəsməkdən həzər edin! Şübhəsiz ki, Allah sizin üzərinizdə gözətçidir!” (Nisa, 1)

Sonra da bu ayeyi-kəriməni oxudu:

“Ey iman gətirənlər! Allahdan qor-xun! Hər kəs səhə üçün nə etdiyinə (axirət üçün özünə nə hazırladığına) nə-zər salsın...” (Həşr, 18)

Daha sonra:

“Hər bir fərd qızılından, gümüşündən, paltarından, bir ölçək belə olsa buğdasından, xurmasından sədəqə versin. Hətta yarım xurma belə olsa, sədəqə versin!” -buyurdu.

(Rəsulullahın kədərdən üzünün saralması səhabələrə o qədər təsir etdi ki) Ənsardan bir nəfər qaldıra bilmədiyi bir torbanı sürüyə-sürüyə gətirdi. Əhali sə-dəqə vermək üçün sıraya girmişdi. Nə-hayət yemək və paltardan iki topa meydana gəldiyini gördüm. Baxdım ki, Rəsuli-Əkrəmin (s.ə.s) üzü gülür, sanki qızıl kimi parıldayırdı...” (Müslim, Zəkat, 69)]

Əbul-Həsən Haraqani həzrətləri bu-yurur:

“Allahım! Əgər bütün dünyada Sənin məxluqatına qarşı məndən daha şəfqətli biri olsa, o vaxt mən özümdən həyə edərəm!”

[Kamil bir möminin qəlbindəki Allah məhəbbəti bütün fani məhəbbətlərin üzə-

rindədir. Bununla birlikdə sevən sevdiyinin sevdiklərini də sevmək məcburiyyətindədir. Yəni bir qulda Allah məhəbbəti artdıqca Haqq-Təalaya yaxınlığı olan hər şeyi də yaxınlıq dərəcəsi nisbətində sevməyə başlar. Məcəzi məhəbbətləri aşaraq “mütləq eşq”ə çatan əngin könuəllərdə məhəbbətin əhatəsi -mərkəzində Haqq-Təala olmaq üzrə- yaxın və uzaq bütün məxluqatı içinə alacaq şəkildə bir dairə kimi sonsuza qədər genişləyər. Bu eşq **Yunus Əmrə** həzrətlərinin:

Yaradılanı xoş gör,

Yaradandan ötrü...

misralarında ifadə etdiyi kimi, -Allah düşmənləri xaric- bütün yaradılanları Yara-dan hörmətinə şəfqət, mərhəmət və məhəbbətlə qucaqlaya bilmə üfqü qazandırar. Artıq o Haqq aşıqlərinin əlindən, dilindən, halından və davranışlarından insanlar, hətta heyvanlar və bitkilər də yalnız yaxşılıq, gözəllik, xeyir və fayda görər.

Elə buna görə də məhəbbətullahda zir-vəyə yüksələn kamil möminlərin könuəll iqlimləri içində bütün məxluqatın rahatlıq tapdığı şəfqət və mərhəmət dərgahı ki-midir.]

Əbul-Həsən Haraqani həzrətləri bu-yurur:

“İlahi! Bütün şərtlər altında Sənin və Rəsulunun köləsi, möminlərin xidmətçi-siyəm!”

“Ən böyük kəramət yorğunluq və bez-ginlik hiss etmədən Allahın məxluqatına xidmət etməkdir.”

[Kamil bir imanın ilk meyvəsi mərhə-mət, onun ən aşkar təzahürü də Allah rizası üçün məxluqata “xidmət”dir.

Bütün varlıqların yaradıcısı və sahibi Allah-Təaladır. Allahı sevən Onun məx-luqatını da sevər. Sevmək isə içi boş söz-lərdən ibarət deyil. Gerçək bir məhəb-bət sevdiyinin dərdiylə dərdlənilib ondan məsul olmaq, onun uğrunda can-dildən fədakarlıq göstərmək və əlindəki nemətləri onunla sevərək paylaşa bilməkdir. Zəhmət və məşəqqətlərlə sınınamayan, maddi-mənəvi fədakarlıqlarla isbat edilməyən bir məhəbbətin həqiqəti və ya dərəcəsi

məchul qalar. Beləliklə Allah rizası üçün Onun məxluqatına ediləcək fədakarcasına xidmətlər Allah məhəbbətinin ən gözəl bir feili ifadəsidir.

Haqq-Təala Qurani-Kərimdə bizə ənsar və mühacirləri nümunə göstərir. Səhabeyi-kiram yaşadıqları zamanın çətin şərtlərində aylarla sürən məşəqqətli səfərlər edərək Allahın dininə xidmət üçün Çinə, Səmərqəndə gedirdilər. Onlar xidmətdə nə bir yorulur, nə də bir bezirdilər... Allah yolunda xidmət etdikcə Haqq-Təala könuüllərinə ayrı bir inşirah, genişlik, fərahlıq, şövq və rahatlıq halı ehsan edirdi. Yəni ümmətin dərдинə dərman olma yolunda zəhmətlərə dözüb xidmət etdikləri üçün Allah-Təala onlara hər iki dünyada rəhmət, səadət və rahatlıq bəxş edirdi.

Şüurunda olsaq da, olmasaq da əslində hamımızın axtardığı ruhumuzun belə bir rahatlıq və sakitliyə qovuşmasıdır. Bu isə Haqqa ibadət vəcdiylə ifa edilən xidmətlərlə əldə edilə biləcək sonsuz bir xəzinədir.

Həqiqətən Allah yolunda edilən səmi xidmətlərdə böyük bir sirr vardır: Allah-Təala dininə xidmət edən və qullarının dərdləri ilə məşğul olan kəslərin şəxsi dərdlərinə zəmin olur. Bütün məşğuliyyəti şəxsi mənfəətindən və öz dərindən ibarət olan eqoist kəsləri isə, şəxsi dərdləriylə baş-başa buraxır...]

Mömin imkanlarının çata bildiyi hər yerdəki din qardaşlarından özünü məsul bilməli, onların ıztirabını sinəsində hiss etməlidir. Çünki ən böyük rəhbərimiz olan Rəsulullahın (s.ə.s) nümunəvi həyatı da bu əxlaqın zirvə təzahürləriylə doludur. Belə ki, O Rəhmət Peyğəmbəri həyatı boyunca ümmətinin nicatı üçün nə qədər cəfalarla dözmüş, dərddli könuülləri rahatlığa qovuşdurmadan öz könlü əsla rahatlıq tapa bilməmişdir.

Əbul-Həsən Haraqani həzrətləri buyurur:

“Səhər qalxan alim elminin, zahid də zöhdünün artmasını istər. Əbul-Həsən isə, bir qardaşının qəlbina sevinc bəxş edə bilmə dərddindədir.”

[Bir nəfər Rəsulullahın (s.ə.s) yanına gələrək:

“-Ya Rəsulallah! İnsanların Allaha ən sevimli olanı kimdir və əməllərin Allaha ən sevimli olanı hansıdır?” -deyə soruşdu.

Rəsulullah (s.ə.s) belə cavab verdi:

“İnsanların Allah-Təalaya ən sevimli olanı insanlara ən faydalı olanıdır. Əməllərin Allaha ən sevimli olanı isə, bir müsəlmanın qəlbina sevinc bəxş etmək, onu sevincirmək və ya bir dərddinə dərman olmaq və ya borcunu ödəmək və ya aclığını aradan qaldırmaqdır. Heç şübhəsiz ki, bir qardaşının ehtiyacını qarşılamaq üzrə onunla getmək, mənim üçün Mədinədəki bu Məscidimdə bir ay etiqafa girməkdən daha sevimlidir...”

Kim qardaşıyla birlikdə onun dərddinə çarə olmaq üçün gedər və o ehtiyacını qarşılarsa, Allah-Təala insanların ayaqlarının sürüşdüyü gün, onun ayağını sabitqədəm edər.” (Heysəmi, VIII, 191)

Həmçinin Peyğəmbərimiz (s.ə.s) belə buyurmuşdur:

“Allah bir quluna xeyir murad etdiyində onu insanların ehtiyaclarını qarşılama yolunda məşğul edər.” (Suyuti, II, 4/3924)

Unutmamaq lazımdır ki, qəlblər ilahi nəzərgahdır. Könlü alaraq o ilahi nəzərgahı əhya edə bilmək Haqq-Təalanın rəhmət və məhəbbətinə vəsilədir. Belə ki, bəzən Haqq-Təalanın birlikdə olduğu qırıq bir qəlbə təsəlli etmək nə qədər nafilə ibadət-dən daha fəzilətli olur.

Yunus Əmrə həzrətləri bir könlü əhya edə bilmənin Allah qatındakı uca qiymətini nə gözəl xülasə edir:

*Yunus Əmrə deyər xoca,
İstərsə get min hacca,
Hamısından yaxşıca,
Bir könlə girməkdir!*

Şahi Nəqşbənd həzrətləri də könuülləri əhya xidmətinin Haqq-Təalaya yaxınlıqda müstəsna bir yeri olduğunu belə ifadə edir:

“Haqq dostları xalqın yükünü və zəhmətini onların əxlaqını gözəlləşdirmək üçün çəkərlər. Haqqın nəzər etmədiyi heç bir qəlb yoxdur. O qəlbın sahibi bunu istər bilsin, istər bilməsin! Məhz Haqq aşıqları bu səbəblə xalqın yükünü çəkərlər ki, könül almağa müvəffəq olsun və o qəlbdəki ilahi nəzərdən onlara da feyz gəlsin!”

Bir sözlə, İslam nəfsani qayğıları aşaraq ictimailəşməyi, qayğıkeşliyi, ümmətin dərdləriylə dərdlənməyi, könülləri rahatlığa qovuşduracaq xidmətlər göstərməyi təlqin edir. Din qardaşının dərdinə dərman olmanın Allahın rızasını qazandıran böyük bir ictimai ibadət olduğunu xatırladır. Beləliklə hər bir mömin rahatlığa qovuşduracağı qəlblərdən yüksələcək səmimi dualara möhtac olduğunu heç bir zaman yaddan çıxarmamalıdır. Bu həqiqəti Maruf Kərhi həzrətlərinin aşağıdakı qissəsi nə gözəl ifadə edir:

Bir gün Maruf Kərhi həzrətləri nafilə oruc tutmuşdu. İkinci vaxtına yaxın bazardan keçərkən bir su satanın:

“-Bu sudan içənə Allah rəhmət və bərəkətiylə müamilə etsin!” -deyə dua etdiyini gördü və “sonradan qəza edərəm”, deyib orucunu pozdu. Yanındakılar:

“-Əfəndim, orucunuzu nə üçün pozdunuz?” -dedilər.

Maruf Kərhi həzrətləri:

“-Su satanın duasındaki bərəkətə nail olmaq istədim”, -buyurdu.

Vəfatından sonra onu yuxuda görüb:

“-Vəziyyətin necədir?” -deyə soruşdular.

“-Su satanın o xalisənə duası bərəkətiylə Rəbbim məni bağışladı. Mənə mərhəmət etdi”, - dedi.]

Əbul-Həsən Haraqani həzrətləri buyurur:

“Bir din qardaşını incitmədən səhərdən axşama çıxan bir mömin həmin gün axşama qədər Rəsulullah (s.ə.s) ilə birgə yaşamış kimidir. Əgər bir mömini incitsə, Allah-Təala onun gündüzi ibadətini qəbul etməz.”

[Ayeyi-kərimədə buyurulur:

“(Ey ümmətim!) Sizə özünüzdən bir peyğəmbər gəldi ki, sizin əziyyəyə (məşəqqətə) düşməyiniz ona ağır gəlir, o sizdən (sizin iman gətirməyinizdən) ötrü təşnədir, möminlərlə şəfqətli, mərhəmətlidir!” (Tövbə, 128)

Göründüyü kimi Allah-Təala Qurani-Kərimdə Peyğəmbərimizin ümmətinə qarşı “rauf və rəhim”, yəni çox müşfiq və mərhəmətli olduğunu bildirir. Həqiqətən Rəsulullah (s.ə.s) ümmətinə qarşı təşnə idi. Onların dərdləriylə dərdlənir, onların çətinliyə düşməsində dərin bir ıztırap duyurdu.

Bu səbəbdən arif könüllər nəzərində Məhəmməd ümmətindən birini incitmək sanki Rəsulullahı (s.ə.s) incitmək kimi ağır bir cinayətdir.

Həmçinin hədisi-şərifdə bildirildiyi kimi Rəsulullahı (s.ə.s) vəfatından sonra da ümmətinin əməlləri ərz edilir. Peyğəmbərimiz gördüyü xeyirli əməllər üçün sevinib həmd edir, günahlar üçünsə kədlənib Allahdan bağışlama diləyir. Elə buna görə də Peyğəmbərimizi narahat et-

məmək üçün onun ümmətini incitməmək və günahlardan uzaq durmaq lazımdır.

Bu həqiqətlərlə könlü yoğrulmuş arif şəxslərdən biri olan Xacə Məhəmməd Lütfi (Alvarlı Efe) bir şeirində gözəl nəsihətlər edir:

Həzər et, qırma qəlbin kimsənin canını incitmə!

Əsiri, qürbətə-nalan olan insanı incitmə!

Tariqi-əşqdə biçareyi-hicranı incitmə!

Səbir et hər bəlaya, xaneyi-Rəhmanı incitmə!

Fələkdə hasili insansansa, bir canı incitmə!

Günahkar olma, Fəxri Aləmi-Zişanı incitmə!..

Xülasə, kamil mömin ilahi nəzərgah olan bir könlü bilə-bilə əsla incitməz, heç kimə zərər verə bilməz; əksinə maddi və mənəvi bütün imkanlarıyla hər kəsə və hər şeyə faydalı olmağa cəhd göstərir. Kimsəyə bar (yük) olmaz, hər kəsə yar olmağa çalışır. Yəni kimsəyə yük olmadığı kimi, insanların yükünü azaldar, ətrafına daim rəhmət saçır...]

Əbul-Həsən Haraqani həzrətləri bu-yurur:

“İlahi! İnsanları incitdiyim zaman məni görər-görməz yollarını dəyişdirirlər. (Rəbbim, Sən isə nə qədər sonsuz bir mərhəmət sahibisin ki) Səni o qədər incitdiyimiz halda, yenə də bizimlə bərabərsən!”

[Haqq-Təala sonsuz rəhmət, şəfqət və məğfirəti səbəbilə qullarının bir çox xəta və qüsurlarını bağışlayır. Onları üsyan anında həlak edə biləcək qüvvət və qüdrətə sahib olmasına baxmayaraq, saysız tövbə fürsəti lütf edib islahları üçün möhlət verir. Həmçinin Allah-Təala, Qurani-Kərimində ən çox Rəhman, Rəhim, Səttar, Gəffar kimi cəməli sifətlərini bildirərək biz qullarına da bu əxlaq ilə təchiz olmağı təlqin edir.

Mömin olaraq biz də gücümüz nisbətində ilahi əxlaqdan pay alaraq Allah-Təalaya yaxın qul olmağa cəhd göstərməliyik. Ən böyük nümunəmiz və rəhbərimiz olan Rəsulullahın (s.ə.s) həyatı bu barədə saysız misallarla doludur:

Belə ki, o Rəhmət Peyğəmbəri onu daşlayan taiflilərin həlak olmaları üçün bəddua etmək yerinə, hidayətlə şəərə üçün dua etmişdi. Əmisi Həzrət Həməzəni şəhid edən Vəhşini və onu bu işə sövq edən Hindi belə bağışlamışdı. Möhtərəm qızı Həzrət Zeynəbi hamiləyə mizrağıyla vuraraq dəvəsindən salan, beləcə onun həm qarnındakı körpəsini, həm də bir müddət sonra həyatını itirməsinə səbəb olan amansız İslam düşməni Həbbar bin Əsvədi belə iman ilə hüzuruna gəldiyində bağışlamışdı. İllərcə müsəlmanlara qan qusduran məkkəli müşrikləri qisas olaraq qılıncdan keçirmə gücünə sahib olduğu Məkkə fəthində ümumi bir əfv elan etmişdi. Bunun kimi əfv və mərhəmət misalları sayıla bilməyəcək qədər çoxdur.

Özünü ən çox Rəhman və Rəhim əsması ilə tanıdan Allahın qulları olan biz də Rəhmət Peyğəmbəri Həzrət Məhəmmədin (s.ə.s) ümməti olaraq bu ilahi və nəbəvi əxlaqı yaşamağa cəhd göstərməli, Allah rizası üçün dözümlü və əfvedici olmalıyıq.

Şəxsimizə edilən xəta və qüsurlara göz yumub qəzəbimizi cilovlamağı bacarmalıyıq. Bunları Allah dərgahından gələn bir imtahan bilib səbir və əfv fəzilətlərini nümayiş etdirərək Haqq-Təalanın rızasını qazanmağa çalışmalıyıq.

Əsri-səadətdə yaşanan aşağıdakı hadisə bu barədə bizə nə qədər də yüksək bir könül üfqü təlqin edir:

Həzrət Əbu Bəkir (r.a) Mistah adlı bir kasıba hər zaman əl tuturdu. Qızı Həzrət Aişəni hədəf alan İfq hadisəsində Mistahın da böhtançılar arasında olduğunu öyrəndikdə bir daha ona və ailəsinə yaxşılıq etməyəcəyinə dair and içdi. Həzrət Əbu Bəkr onlara etdiyi yardımı kəsincə Mistah və ailəsi pərişan hala düşdü. Bunun üzərinə bu ayeyi-kərimələr nazil oldu:

“Aranızda olan fəzilət və sərvət sahibləri qohum-əqrəbaya, miskinlərə və Allah yolunda hicrət edənlərə (heç bir şey) verməyəcəklərinə and içməsinlər. (Onları) əfv edib, (cəzalandırmaqdan) vaz keçsinlər! Məgər siz (bu yaxşılıq müqabilində) Allahın sizi (günahlarınızı) bağışlamağını istəmirsiniz? Allah (bəndələrini) bağışlayandır, rəhm edəndir!” (Nur, 22)

“Yaxşılıq etmək, pis əməllərdən çəkinmək və insanlar arasında sülh yaratmaq barəsindəki andlarınıza Allahı (Allahın adını) hədəf (dəstəvüz) etməyin! Allah eşidəndir, biləndir!” (əl-Bəqərə, 224)

Yuxarıdakı ayeyi-kərimələr nazil olduqdan sonra Əbu Bəkr (r.a):

“-Mən, əlbəttə, Allahın məni bağışlamasını istəyərdəm!” -dedi. Ardından and kəffarəsi verərək Mistah və ailəsinə yardıma davam etdi. (Buxari, Məğazi, 34; Müslim, Tövbə, 56; Təbəri, Təfsir, II, 546)

Həmçinin bir ayeyi-kərimədə Haqq-Təala:

“O müttəqilər ki, bolluqda da, qıtlıqda da (mallarını yoxsullara) xərcləyər, qəzəblərini udar, insanların günahlarından keçərlər. Allah yaxşılıq edənləri sevər.” (Ali İmran, 134) buyurur.

Deməli, Allahın qullarını bağışlaya bağışlaya ilahi əfvə layiq hala gəlməliyik. Bunun üçün isə, heç kimi incitməməli, bizi incidənlərdən də -Allahın rızasını ümid edərək- inciməməyə səy göstərməliyik.

Haqq dostlarından Mahmud Sami Ramazanoğlu həzrətlərinin gənclik illərində mənəvi təhsilə yönəlməsinə vəsilə olan aşağıdakı hadisə necə də hikmətlidir:

Sami Əfəndi həzrətləri Darul-Fünunun Hüquq Fakültəsini çox yüksək bir dərəcəylə bitirmiş, artıq məmləkəti Adanaya geri dönməyi düşünərkən, bir gün Bəyazid meydanında bir Allah dostuyla qarşılaşır. Sami Əfəndinin gözəl xasiyyətini və alicənablığını çox bəyənən bu şəxs qısa bir tanışlıqdan sonra:

“Səni yeni bir təhsilə başlatmama icazə verərsən?” -deyər və onu Mustafa Paşa səmtində olan Kəlamı Dərgahına aparar. Yolda söhbət edərkən həmin Allah dostu Sami Əfəndiyə deyər ki:

“Oğlum! Sənin bu zahiri təhsilin kafi deyil! Sənə insanı iki dünya səadətinə qovuşduracaq əsas təhsili tövsiyə edirəm. Bu yeni başlayacağınız irfan məktəbinin ilk dərsi kimsəni İNCİTMƏMƏK; son dərsi də əsla İNCİMƏMƏKdir... Yəni Xalığın şəfqət nəzəriylə məxluqata baxış tərzi qazanaraq -hər nə hal olursa olsun- heç kimdən küsməməkdir! Bağışlaya bilmə kamilliyinin zirvəsinə çata bilməkdir...”]

Haqq-Təala bu mənəvi kamillikdən könüllərimizə pay lütf eyləsin. Yaradana görə yaradılanlara şəfqət, mərhəmət, məhəbbət və xidməti könüllərimizin səadət xəzinəsi etsin.

Amin!..

Haqiqətən Allah yolunda edilən səmimi xidmətlərdə böyük bir sirr vardır: Allah-Təala dininə xidmət edən və qullarının dərdləri ilə məşğul olan kəslərin şəxsi dərdlərinə zəmin olur. Bütün məşğuliyyəti şəxsi mənfəətindən və öz dərindən ibarət olan eqoist kəsləri isə, şəxsi dərdləriylə baş-başa buraxır.

BİR HƏYAT, İKİ FOTO

Qış öz gəlişi ilə mən buradayam deyir. Qışın gəlməsi ilə sanki insan daha çox ölüm xəbərləri almağa başlayır. Yarpaqların budağından bir-bir tökülməsi kimi növbəsi çatan gedir. Olum və ölüm daim yaşanır.

Bir neçə gün əvvəl tanışlardan birinin cənazə namazını qıldıq Əyyub Camesində. Üzlərdə kədər, gözlərdə yaş vardı. Sözün bitdiyi yerdə idik. Hər kəs tərif edə bilmədiyi bir həqiqəti yaşayırdı. Halbuki hər gün onlarla ölüm xəbəri alırıq. Amma tanıdıklarımızdan biri olduqda insan fərqli hisslər keçirir. İnsan qışda bir az daha özünə qapanıq yaşayır. Öz səsinə daha çox qulaq verir. Və həyatı daha çox fərqundə olaraq yaşayır. Ona görə də eşitdiklərindən çox təsirlənir.

Hər ölüm bir nəsihətdir. İnsan hər ölümlə özünü yenidən hesaba çəkər. Yenidən daxili yolçuluğa çıxar. Özünə suallar

verər. Əski dəftərləri vərəqləyər. Keçmişə aid şəkillərini bir-bir gözdən keçirər. Uşaqlıq, gənclik, dəli-dolu illəri. Hamısı keçmişdir və xəyaldan ibarətdir artıq.

İnsan bir həyat yaşayar. Amma o həyatda var olan hər zaman iki foto vardır. O şəklin biri dünyaya gəlməsi, digəri isə dünyadan köçməsidir. İki rəsm arasında uzun bir yoldur. Başlayırsan, gedirsən və bitirirsən.

Dünyaya gələrkən səni gözləyən anan, atan, qardaşların olur. Gəlişin bayram olur. Gözlərini ananın qolları arasında ən məsum halınla açarsan. Anan sənin üçün sevgi, mərhəmət, şəfqətlə hörülmüş bir dünya hazırlamışdır. Hələ dünyaya gəlmədən sənin üçün hər şey hazırlanmışdır. Beşiyin, qundağın, paltarların. Bir körpənin ehtiyacı olacağı hər şeyi səni sevən, səni gözləyən insanlar hazırlamışdır. Yeyib-içdiklərin ilahi təqdirle müəyyənləşdirilmişdir.

Hər səhər gözlərini açdıqda, yaxud da zülmət qaranlıqda şəfqətli bir üz görərsən. Daim o sevgi dolu səsi eşidərsən. Hələ dünyanın eybəcərlikləri ilə tanış deyil beynin. Hələ başındasan uzun tunelin. Həyatını formalaşdıran iki rəsmdən birinin içindəsən. İkinci şəkil bundan sonra yaşayacaqlarına görə formalaşır.

Getdiyini bu yola həyat deyilir. Acıları, kədərləri, sevincləri olan bir səfər. Bəzən ürəyin ümidlə dolar. Həyatın sonsuz bir okean olar. Var gücünlə qaçarsan. Qəlbində heç vaxt bitməyəcək duyğular qabarar. Zənn edərsən ki, gücün heç vaxt tükənməyəcək, taqətdən düşməyəcəksən. Həyatın daim belə olmasını istəyərsən.

Gün olar, yol bitər. Alovlar sönər. Od közə, sonra külə dönər. Yaşadıqların bula-nıq xatirə kimi gələr sənə.

Aynalar səni sənə xatırladar. Üzündə qırıqlar var. Gözlərində tuluqlar, saçında ağlar. Hər şey yolun sonuna gəldiyini deyər. Bundan o tərəfə yol yoxdur. İkinci şəklın cizgiləri yavaş-yavaş aydın olur. Əlin tutmaz, gücün çatmaz. Vaxt vardı ki, daşı sıxsan, suyu çıxardı. Amma indi belin büküldü, özünü də doğrulda bilmirsən.

Minarədən səla oxunur. Hüznü... Bir yanda təlaş, bir yanda ağlaşma səsləri... Ağır-ağır isinir suyun.

Yuyucunun önünə uzanmısan səssiz-səmirsiz. Divarlara səssizlik hopub. Bu tənəşir yüzlərlə sənin kimilərinə şahid olmuşdur. Yuyucunun üzündə sərt cizgilər... Gözləri donuq... Onun üçün hər şey işdən ibarətdir. Sənin kimi yüzlərlə adam yuyub.

Budur, dolabı açır, lazım olan ləvazimatı hazırlayır. Bir neçə metr ağ parça. Təsədüfə bax, dünyaya gələrkən də bir neçə metr ağ parçayla qundaqlamışdılar. İki sabun və gün suyu. Bir az da pambıq və naftalin.

Budur, yumağa başladı. Dəstəmaz alır. Yaxınlarından bir nəfər gəlsin,- deyir. Aralarından biri gəlir. Dünən yanındakı

Hər ölüm bir nəsihətdir. İnsan hər ölümlə özünü yenidən hesaba çəkər. Yenidən daxili yolçuluğa çıxar. Özünə suallar verir. Əski dəftərləri vərəqləyər. Keçmişə aid şəkillərini bir-bir gözdən keçirər. Uşaqlıq, gənclik, dəli-dolu illəri. Hamısı keçmişdir və xəyaldan ibarətdir artıq.

oğlun, qardaşın bu gün qorxaraq girir yanına. Nə qəribə dünyadır. Sən eyni adam deyilsənmi? Nə üçün qorxurlar axı səndən?

Tabutunu gətirirlər. Mismarlar möhkəm vurulub. Kim bilir hansı meşənin ağacı idi? Neçə-neçə quş yuva qurmuşdu budağında. Sənə qismət imiş demək. O ağac da öldü. Sənin tabutun olma qədərini yaşadı. Kəsildi, biçildi və tabut oldu.

Aramla qar yağır. Tabutun üstündəki yaşıl örtüyə düşən qar dənələri əriyir. Eynilə həyat kimi. Bir neçə insanın çiyində səssiz-sədasız gedirsən.

Məzarı qazanın əlləri qabar-qabardır. Kim bilir neçə ölünün məzarını qazmışdır. Çörək pulunu oradan çıxardır. Kim olduğunun nə mənası var? Hamı öldükdə eyni olur. Eyni kəfən, eyni tabut, eyni məzar.

Uzun-uzadı torpağa uzanırsan. İlk gün olduğu kimi. Ananın qolları arasında gözlərini açdığın kimi. O zaman sən ağlayırdın, hamı gülürdü. İndi sənin üçün ağlayanlar var. Amma sən susursan.

Bir ağacın altına dəfn etdilər səni. Qış mövsümüdür. Hava buz kimi soyuqdur. Ağacın budağından bir yarpaq yavaş-yavaş süzülür. Məzarının üstünə düşür. Bu tablunun da ömrü bura qədərdir. İnsan doğular, yaşayar və ölər.

Bir həyat yaşayar. Amma həmin həyatda daim iki foto vardır.

QILINC VƏ QƏLƏM YOXSA...

Qılinc və qələm deyiləndə dərhal yadımıza görkəmli ədibimiz Məmməd Səid Ordubadinin “Qılinc və qələm” romanı gəlir. Bu romanı oxuyanlara məlumdur ki, ədib burada qılincin və qələmin gücündən bəhs edir. Əsərin qəhrəmanlarından biri sərkərdə Fəxrəddin, digəri isə şair Nizami Gəncəvidir. Biri qılinc ilə mübarizə aparır, haqqı müdafiə edir, digəri isə qələmi ilə haqqı təbliğ edir. Təbii ki, bu, əsərin ideologiyasıdır.

Qələm yazı alətidir. Qılinc da silah. Qələmlə yazıb haqqı bəyan, qılıncla isə müdafiə edirlər. Lakin bəzən qılıncla zülm də edilmişdir. Bu, öz yerində. “Qılinc və qələm” daha çox XII əsrin ictimai-siyasi həyatını əks etdirir. Təbii ki, bu, M. S. Ordubadinin əsərində belə qələmə alınıb. Bu, bir təxəyyül də ola bilər. Amma onu da deyim ki, tutarlı qarşılaşdırmadır. Qılinc haqsızlığın kökünü kəsdiyi kimi, qələm də haqsızlığın ifşasında mühüm rol oynayır.

Biz isə qılinc və qələm əvəzinə günümüzdə avtomat və klaviaturadan istifadə edirik. Nəyə görə? Çünki artıq qılinc tarixə gömülüb. Qılincin yerini isə ar-

tıq avtomatlar və digər müasir silahlar tutmuşdur. Hətta bu silahlar qılincə nəinki kölgədə qoyur, lap belə mənasız edir. İndi qılinc mərdlik simvoludur. Necə ki, “Koroğlu” dastanında Koroğlu ah çəkib mərdliyin geridə qaldığını deyir. Bəli, qılinc mərdliyin silahı idi. Qılinc hər xalq üçün müxtəlif məna daşıyır. “Fransada indi də qılinc səlib müharibələrinə səsləyən bir şey kimi başa düşülür, halbuki şərqdə qılinc sakral, mistik hisslər oyadır, şəxs təsəvvüründə isə o nə vaxtsa zühur edib yer üzündə haqqı-ədaləti bərqərar edəcək qaib imamın hakimiyyət rəmzidir” (H. S. Həsəni, İslam Mədəniyyətində Elm, səh. 22).

Göründüyü kimi hal-hazırda qılinc sadəcə rəmz, güc və sair kimi keyfiyyətləri ifadə etmək üçün istifadə olunur. İndi isə qılınclar müzeylərdə tarixi əşya kimi saxlanılır: “Filan şahın filan adlı qılincı”. Bəli, bütün bunlar sübut edir ki, keçmiş bizdən çox uzaqlaşır, ancaq gələcək bizə nə qədər yaxınlaşacaq deyər soruşsaq, buna cavab tapmaq çox çətinidir.

Qələm də hər nə qədər öz mahiyyətini qorusa da, yenə əvvəlki kimi öz əhəmiyyətini saxlamayıbdır. Elə götürək, in-

diki iş adamlarını, şirkətləri, bütün bunların hamısı kompyüterdən istifadə edirlər. Tək-tük halda qələmdən istifadə olunur. Artıq əlyazma yavaş-yavaş tarixə gömülür. Bu gün bir qəzet müxbiri bir məqalə yazacaqsə, o, artıq əlinə qələm alıb, oturub başdan-sona mətni yazmaz, əksinə, birbaşa kompüterə yazacaq. Bu, həm vaxtı az aparır, həm də daha çox oxumağa vasitə olur. Elə bu sətirlərin müəllifi də bu məqaləni birbaşa kompüterdə yazır. Qələmdən deyil, klaviaturadan istifadə edir. Amma arasıra insan əlinə qələm alıb özü üçün müəyyən qeydlər aparır. Amma yenə onu kompüterdə yazmalı olur. Nəticə etibarilə indi qələmin yerini klaviaturalar alır artıq.

Necə də maraqlı deyildimi, əvvəllər hamı evinə məktub yazardı. Əsgərlikdə, xaricdə olanlar yaxınlara, qohumlara və ailəyə məktub yazardılar. Biz hərbi xidmətdə olanda qələmimizin itməsini istəməzdik. Çünki tez-tez evə məktub yazardıq və hətta məktubun cavabının gəlməsi üçün bir həftə gözləyərdik. Xüsusilə də bir-birini sevənlərin, nişanlıların məktublaşması daha romantik, daha mənalı olurdu. Yardan gələn məktubun, yarın xəttinin nə qədər xoş və unudulmaz olduğunu bir özünüz düşünün. İndi isə mobil telefonların ortaya çıxması nəticəsində bunların yerini sms və ya danışıq, ya da kompüter, internet, çat nə bilim, görüntülü danışıqlar əvəz edibdir. Artıq sevənlər bir-birinə məktub yazmırlar. Sadəcə SMS yazırlar. Artıq sevənlər bir-birini görmək, yarın səsini eşitmək üçün aylarla-illərlə həsrət çəkmirlər. Çünki telefonla danışırlar, bir-birlərinə MMS-lə şəkil göndərə bilirlər. Ya da görüntülü şəkildə danışa bilirlər. Bir vaxtlar Bezuqlovun “Canilər” romanını oxuyanda maraqlı bir məlumata rast gəldim. Bu əsərdə belə bir qeyd var ki, insanı tanımaq üçün bunlara diqqət edilməlidir: birincisi xətt, ikincisi savad, üçüncüsü isə məktubun məzmunu. Bu da bunu göstərir ki, xəttə əsasən bir adamın xasiyyətini müəyyən edirlərmiş. Məsələn, xırda-xırda, yığcam yazırsa, deməli, xəsisdir.

Elə bil hər şey öz əslini dəyişməyə başlayır. Dünən əhəmiyyət kəsb edən bu gün öz mahiyyətini itirmiş, tarixdə qalmış, sadəcə tarixi əhəmiyyət kəsb edir. Beləliklə hər şey gedir, bir daha geriyyə qayıtmır. Keçmişin yoğurduğu və bizə miras qoyduğu elə dəyərlər var ki, biz onu bir anda əhəmiyyətsiz hesab edib tarixin səhifələrinə gömüb, bir daha oradan çıxarmırıq. Bu gün əlində qələm və dəftər olan adama baxanların çoxunun ona gülməyi gələcək, çünki bu gün kompüter dövrüdür. İndi texnologiyanın hakim kəsildiyi dövrdə keçmiş bizim üçün gerilik kimi təsəvvür olunur. İndiki uşaqlar nağıl eşitmirlər və ya oxumurlar, onun yerinə televiziya da teleseriallara və futbollara baxırlar.

Belə demək mümkündür ki, artıq avtomat və buna bənzər silahlar bizdən qılınıc aldı, indi isə klaviatura əlimizdən qələmi alacaqdır. İmkanım olsaydı, mən də Məmməd Səid Ordubadinin yazdığı “Qılınıc və Qələm” romanı kimi “Avtomat və Klaviatura” romanı yazardım. İnşallah, niyyətimdə var, yazmağa cəhd edəcəyəm.

Bu, sadəcə bir fikir idi, atdım ortaya. Təbii ki, indi də oxuyanlar var. İndi də keçmişin dəyərini hətta məndən də yaxşı başa düşənlər var. Amma yenə deyirik, keçmiş bizdən uzaqlaşır və biz gələcəyə yaxınlaşdığımızı hiss edirik. Halbuki gələcək də bizdən uzaqdır. Biz yalnız indini yaşayırıq və bir də keçmişin xatirələri ilə.

Elə bil hər şey öz əslini dəyişməyə başlayır. Dünən əhəmiyyət kəsb edən bu gün öz mahiyyətini itirmiş, tarixdə qalmış, sadəcə tarixi əhəmiyyət kəsb edir. Beləliklə hər şey gedir, bir daha geriyyə qayıtmır. Keçmişin yoğurduğu və bizə miras qoyduğu elə dəyərlər var ki, biz onu bir anda əhəmiyyətsiz hesab edib tarixin səhifələrinə gömüb, bir daha oradan çıxarmırıq.

Şamaxı şəhərinin ağsaqqalı Nəsirov Hacı Ələddin: UCA ALLAHIN YARATDIĞI MƏXLUQATIN ƏN ŞƏRƏFLİSİ İNSANDIR

İrfan: *Ələddin dayı, əvvəlcə özünüz haqqında məlumat verməyinizi xahiş edirik.*

Ələddin dayı: Mən 1928-ci ilin noyabr ayında Şamaxının Padarçöl kəndində anadan olmuşam. Böyük qardaşımın 8, mənimsə 4 yaşım olanda anamızı itirmişik. Allah ölənlərinizə rəhmət eləsin. Rəhmətlik bir qoca nənəmiz vardı. Mənim 11 yaşına qədər bizə baxıb, analıq qayğısı göstərüb. Nənəmiz Haqqın rəhmətinə qovuşandan sonra atam ikinci dəfə evlənmək məcburiyyətində qalıb. Mənim 13 yaşım olanda Böyük Vətən müharibəsi başlandı. Qardaşım Nurəddin davaya getdi və qayıtmadı. Atamın ikinci evliliyindən də 4 uşağı oldu və körpə bacı-qardaşlarımın ehtiyaclarını ödəmək üçün atamdan sonra məsuliyyət mənə üzərimə düşdüyündən, ağılım kəsəndən əmək fəaliyyətinə başlamışam.

İrfan: *Dediyiniz kimi uşaqlıq illəriniz müharibə dövrünə düşüb. O illərin gətirdiyi ağrı-acılar, qayğılar yəqin ki, sizin də həyatınızdan yan keçməyib.*

Ələddin dayı: Qeyd elədiyim kimi ilk növbədə qardaşımın müharibəyə getməsi səbəbindən bir uşaq kimi mənə də qayğılarım artıb. Gü-nortadan axşama qədər, bəzən də dərəcə getmədiyimiz günlərdə səhərdən axşama qədər bir ovuc buğdaya işləmişik. Yaz-yay fəsillərində uşaqlarla yığışıb cürbəcür otlar- əməköməci, quzuqulağı və s. yığıb gətirər və onu qovurub yeməklə dolanardıq. İndisə Allaha şükürlər olsun ki, bolluqdur. Allah-Təala bizlərə hər cür nemət bəxş etmişdir. Bu nemətlərə görə daim Uca Yaradana şükürlər etməliyik.

İrfan: *Müharibədən sonrakı illərdə vəziyyət necə idi? Ümumiyyətlə orta məktəbi bitirdikdən sonra nə işlə məşqul olmusunuz?*

Ələddin dayı: Orta məktəbi kəndimizdə bitirdim. 1950-ci ildə Padarçöllə Hacıqədirlə kəndlərinin kolxozları birləşdi və o vaxt

mən Padarçöldə Kənd Sovetinin katibi vəzifəsinə təyin olundum. Kolxozun sədri rəhmətlik Mirkazım ağa idi. Mən gəldim sədrin qəbuluna və ona bildirdim ki, körpə bacı-qardaşlarım olduğuna görə ehtiyacımız bir qədər də artıb. Ona dedim ki, katiblik işini axşamlar da görə bilərəm. Kolxozda da mənə bir iş verməsini xahiş etdim. Bu xahişdən sonra rəhmətlik Mirkazım ağa yerindən qalxdı və məni bağrına basıb qucaqlayaraq dedi: “Bala, halal olsun səni doğan anaya! Çoxları veyil-veyil gəzdiyi halda, sən ikinci bir iş istəyirsən. Allah həmişə sənə qazancını bol eləsin”.

1955-56-cı illərdə Bakıda birillik mühasibatlıq kursunu oxudum. Bir il sonra İsmayılının Şəbyan, Bilistan və Bəhliyan kəndlərinin birləşmiş kolxozunda mühasib işlədim. Burada bir neçə il işlədikdən sonra Şamaxının Mirikənd kəndində 12 kəndi – o cümlədən Muğanlı, Qaravəlli, Meysəri və s. kəndlərinin birləşmiş kolxozunda baş mühasib işlədim. 1984-cü ildə Şamaxı rayonu Kənd Təsərrüfatı Texnikalarının Təchizatı İdarəsində baş mühasib işlədim. Direktorumuz rəhmətlik İrşad müəllim idi. Mən ondan namaz qılmağımız üçün bir yer ayırmasını xahiş etdim və o da bir vaqon gətizdirdi. Mən və məndən başqa da bir neçə adam orada ibadətimizlə məşğul olurduq. Lakin onda indiki kimi deyildi və biz aşkarda ibadət edə bilmirdik. Həyatım boyu harada işləməyimdən asılı olmayaraq, həmişə haramdan uzaq durmuşam. Lap əziyyət çəkib bir neçə yerdə

işləmişəm, amma balalarım bir tikə haram çörək yedizdirməmişəm.

İrfan: *Yeri gəlmişkən bilmək istəyirik ki, neçə yaşınızdan namaz qılırsınız və ibadətə məşğulsunuz?*

Ələddin dayı: Hələ uşaq yaşlarımdan, aqlım söz kəsəndən namaz qılıram. Namaza belə erkən başlamağımın da səbəbləri var. Allah ölənlərinizə rəhmət eləsin, rəhmətlik atam İsbət kişi kəndin mollası idi. Atamın da atası –yəni mənə babam rəhmətlik Nəsir kişi də el mollası idi. Dədə-babalarımız bu yolu tutduğundan biz də bu ab-havayla böyümüşük. Bir də ki oğul, şüuru, düşüncəsi, ağılı olan hər bir insan bu yolla getməlidir. Allah-Təala bu boyda kainatı yaradıb. Onun içərisində bu qədər məxluqat yaradıb. Uca Allahın yaratdığı məxluqatın ən şərəflisi isə insandır. Elmi də, şüuru da məhz insana verib. Bir düyməyə toxunmaqla Allahın izniylə insanların nələrə qadir olduğu hamıya məlumdur. Allah-Təala gözü, dili, dişi, qulağı, əli, ayağı bizə təmännəsiz olaraq vermişdir. Bu səbəbdən də insan oğlu ömrü boyu Allah-Təalaya borclu qalır. Bu borcun müəyyən bir qismini də məhz Ona ibadətlə və Onun verdiklərinə həmd və şükür etməyimizlə ödəyə bilərik.

İrfan: *Neçə övladınız var və bu gün onların cəmiyyədə tutduğu mövqə bir valideyn kimi sizi qane edirmi?*

Ələddin dayı: Doqquz övladım var. Üç qız övladımın ikisi artıq nənədir. Oğlanlarım hamısı ali təhsillidir. Mən həmişə

Allah-Təala bu boyda kainatı yaradıb. Onun içərisində bu qədər məxluqat yaradıb. Uca Allahın yaratdığı məxluqatın ən şərəflisi isə insandır. Elmi də, şüuru da məhz insana verib. Bir düyməyə toxunmaqla Allahın izniylə insanların nələrə qadir olduğu hamıya məlumdur. Allah-Təala gözü, dili, dişi, qulağı, əli, ayağı bizə təmännəsiz olaraq vermişdir. Bu səbəbdən də insan oğlu ömrü boyu Allah-Təalaya borclu qalır.

necə ki, İslam öncüllərindən birinin dedi-yi kimi, onlara hər bir işdə orta mövqedə olmalarını tövsiyə etmişəm. Əgər onların hamısı halal zəhmətlə ruzilərini qazanırlarsa, demək olar ki, hamısı ibadət əhli-dirlərsə, demək, ilk növbədə onlar birinci Allah-Təalanı, sonra isə məni qane etmiş olurlar. Belə olduğu halda onların cəmiyyətdə tutduqları mövqe də inşallah təqdirəlayiq olar.

İrfan: *Ələddin dayı, bugünkü gündə biz gənclərə nələri tövsiyə edirsiniz?*

Ələddin dayı: Mən övladlarıma nələri tövsiyə edirəmsə, sizə də onu tövsiyə edirəm. Allah-Təalanın buyurduğu yolla gedin. Onun haram buyurduqlarından çəkinin. Bütün kainatın fəxri olan Məhəmməd Peyğəmbərin (s.ə.s) əxlaqını örnək tutun. İslamın ipi, bağı, gücü olan Qurani-Kərimi oxuyun. Onun fəlsəfəsini dərk edin. Axirətinizi düşünə-düşünə həyatınızı yaşayın. Zəhmətdən qorxmayın. Yalnız halal ruzi qazanmaq barədə düşünün. Allahın nəzəri və duası həmişə üstünüzdə olsun. Allah-Təala sizi hər iki dünyada xoşbəxt eləsin. Amin!..

ŞUŞADA BİR GECƏ

Bu gecə gecənin son qatındayam,
Bu gecə bir qəndil qanadındayam.
Sağımda bir dərə - qara hörükdür,
Solumda bir dərə - qara hörükdür.
Dövrəmdə buludlar bölük-bölükdür.
Dünyanın damına çıxmışam, nədi?
Dünya qaranlığı harda gizlədib?
Dünya toranlığı harda gizlədib?
Gecə ağ yağışda durulanıbdı.
Gecə dağ mehində qurulanıbdı,
Daranıb, bələnib işıqlarına,
Taxıb qarmağını göy tağlarına
Bir çilçıraq şəhər,
bir qəndil şəhər,
Hər evi bir qızıl qərənfil şəhər.
Uzaqdan: bir ulduz topası kimi
göy üzündədi.
Yaxından: bir qaya lampası kimi
yer üstündədi.
Gecənin qoynunda yanır dağ şəhər,
Fəzadan asılı, çilçıraq şəhər.
Dağlar öz ovcunda yandırır onu,
Ulduzlar qoynuna qaldırır onu
Bu dağlar vüqarı, bu dağlar gücü.
Bu gecə kəşf etdim bir Şuşa bürcü
Bir Şuşa bürcü, tamaşa bürcü...

Məmməd Araz / 1970

MƏDƏNİYYƏTİMİZDƏ TƏSBƏH

Fərqli ibadət şəkillərinin bir neçə səbəbi var. Onlardan bəziləri ayə və hədislərin fərqli yorum və təvilləri ilə meydana gəlmişdir ki, namazda əl və ayaqların şekli, dəstəməzi pozan hallar və sair kimi məzhəb fərqliliyidir.

Bəziləri isə İslama girən xalqların dinin əsasları ilə örtüşən örf-adəti və buna paralel inkişaf edən dini həyat tərzindəki fərqliliklərdir. Məsələn olaraq hər xalqın təsəttür şekli və forması, Qurana və qibləyə hörmət anlayışı və sair hallar özünəməxsusdur və digərlərindən fərqlidir.

Qloballaşan dünyada fərqli ictimai və yorumlara görə müxtəlif məzhəb mənsəblərinin qaynaşması ilə yanaşı, örf-adətilə ayrı-ayrı dini həyat tərzinə sahib xalqların nümayəndələri də qaynaşmağa başladı. Belə bir vəziyyətdə, bunu əshabələr arasındakı fərqliliklər kimi İslamın zənginliyi qəbul edərək **“müminlər**

ancaq qardaşdırılar”¹ ayəsi möhtəvasında qəbul edənlərlə yanaşı, cəhalət alətini nifaqla kökləmiş, “siz biz olun, siz olmayın” havası ilə cənnəti inhisarlaşdırıb, ancaq özünü yeganə doğru kimi qəbul edənlər də görünməyə başladı. Burada onu da qeyd edək ki, başqalarının həyat haqqına da müdaxilə etməyə çalışan bu düşüncə sahibləri, Quranın qəbul etmədiyi və onları **“(Ya Rəsulum!) Şübhəsiz ki, sənin firqə-firqə olub dinini parçalayanlarla heç bir əlaqən yoxdur. Onların işi Allaha qalmışdır. (Allah) sonra (qiyamətdə) onlara nə etdiklərini bildirəcəkdir!”²** ayəsi ilə xəbərdarlıq etdiyi kəslərdir.

Qeyd edilən fərqliliklər əslində dinin əsaslarından deyil, təfərrüatından, yəni sünənə, mübah və müstəhəb kimi işləyənlərə savab, işləməyənlərə nə günah, nə də savab olacaq əməllərdir. Saqqalın forması, bığın qısalıq dərəcəsi, təsəttür şekli, namazda

ayaqların vəziyyəti, təsbehin keyfiyyəti və sair kimi; Quranın xalqın örfünə buraxdığı ehkamları³ olduğu halda və “kim gözəl bir adət qoyarsa, işləyənin savabı qədər ona da savab vardır”⁴ hədisi və ya “müsəlmanların gözəl gördüyü Allah qatında da gözəldir”⁵ hədisləri möhtəvasında əsl dində olan fərqli adətlərin meydana gəlməsi təbiidir. Ancaq öz xalqında olan fərqlilikləri dindən sayaraq digərlərini qəbul etməmək və müxtəlif ittihamlarla rədd etmək dar düşüncənin nəticəsidir.

Quran və hədislərin fərqli yorum və təvilində belə, bu hal mövcuddur ki, camaatla birgə cəm halda təsbeh və zikrlər buna misaldır. Qeyd edək ki, təsbeh bu və ya digər şəkildə hələ Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s) və əsabələr dövründə ikən tətbiq edilmiş, misallardan da görülcəyi kimi Allah Rəsulu buna hər hansı bir qadağancedici bir şey deməyib, əksinə onları öymüşdür ki, sünnənin bu halı *təqriri sünnə* adlanır. Müslimdən gələn bir rəvayətdə deyilir ki, Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s.) bir gün əsabələrdən bir qisminin cəm halda oturduqlarını gördü. Onlara:

- *Nə məqsədlə burda cəmləşib oturursunuz?-dedi. Onlar da;*

- *Bizə İslam kimi bir din bəxş edən Allahu zikr etmək və ona həmd etmək üçün oturduq.-dedilər. Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s.) onlara:*

- *Sizi günahlandırıdığımı zənn etməyin. Cəbrail gəldi və Əziz və Cəlil olan Allahın mələklərinə qarşı sizinlə iftixar etdiyini xəbər verdi,- dedi.*⁶

Səhabələr fərdi və ya cəm halda çəyirdəklərlə, çınqıl daşlarla və ya düyünlənmiş iplərlə təsbehlə zikr edirdilər ki, bəzi hədislərdə və Buxarinin əshabın həyatı ilə bağlı Tarixul Kəbir kitabında bu haqda geniş məlumat verilmişdir.⁷ Əshab xüsusilə xurma çəyirdəklərinin bir tərəfini ağardaraq ağ-qara çəyirdək düzəldər və bunlara “mucəzza” deyərdi. Əbu Hüreyrənin bir

Səhabələr fərdi və ya cəm halda çəyirdəklərlə, çınqıl daşlarla və ya düyünlənmiş iplərlə təsbeh və zikr çəkirdilər ki, bəzi hədislərdə və Buxarinin əshabın həyatı ilə bağlı Tarixul Kəbir kitabında bu haqda geniş məlumat verilmişdir. Əshab xüsusilə xurma çəyirdəklərinin bir tərəfini ağardaraq ağ-qara çəyirdək düzəldər və bunlara “mucəzza” deyərdi. Əbu Hüreyrənin bir tas dolusu belə çəyirdəyi olduğu və təsbeh çəkərək zikrini tamamladığında cariyəsi onları təkrar tasa doldurduğu rəvayət edilir.

tas dolusu belə çəyirdəyi olduğu və təsbeh çəkərək zikrini tamamladığında cariyəsi onları təkrar tasa doldurduğu rəvayət edilir.⁸ Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s) bir qadının təsbehini çəyirdəklərlə saydığını görmüş, ona etiraz etmədən daha fəzilətli bir zikr yolu öyrətmişdir. Safiyyə (r.anhə) belə rəvayət edir: “Rəsulullah yanıma gəldi. Qabağında təsbeh etdiyim dörd min xurma çəyirdəyi vardı. O:

- *Ey Hüreyrin qızı, bunlar nədir?-dedi. Mən:*

- *Onlarla təsbih (zikr) edirəm. dedim. O da;*

- *Yanıma gələndən bəri səndən daha çox təsbeh etdim,- buyurdu. Mən:*

- *Onu mənə də öyrət, ey Allahın Rəsulu,- dedim. O:*

- */Sübhənəllah adədə mə xaləqa min şey`in/ Allahı yaratdığı şeylər sayısı qədər təsbeh edirəm.-buyurdu.”⁹*

Əsabələrdən Əbu Musa əl-Əşari Abdullah İbn Məsuda belə deyirdi: “Məsciddə halqa halında yığılıb hər birinin əlində çınqıl daşları olan və bir nəfərin “yüz təkbir” deyəndə digərlərinin də yüz təkbir gətirdiklərini gördüm. Yüz dəfə “Lə iləhə

illallah” dediyini, digərlərinin də o qədər yerinə yetirdiklərini, “yüz dəfə sübhanəllah” dediyini, digərlərinin də lazım olanı etdiklərini gördüm. Ey Abdullah! Mən xeyirdən başqa bir şey görmədim. And olsun ki, o həqiqətən xeyirli bir işdir.”¹⁰

Müslim hədisində də görüldüyü kimi Peyğəmbər əleyhissalam cəm halda zikr və təsbihlə məşğul olan möminləri öymüşdür. Çünki bu, eyni zamanda Quranda 76 yerdə keçən “Allahı (çox) zikr edin” ayələrinin əməli cəhətidir. Müctəhid imamlar əslində namaz xaricindəki bu təsbehlərlə namaz arxasından yerinə yetirilən təsbeh və zikrlər arasında heç bir fərq görməmişdir. Çünki namaz təsbihlərinin namazın rükunlarına aidiyyəti olmayıb tamamilə Allahı zikrdən ibarət olması və yeganə fərqlinin 33 sayında qalmasıdır. Bu səbəblə Cəbrayıl əleyhissalamın belə xoşuna gələn bu adəti Həzrət Peyğəmbərin təqriri sünnəsi hökmündə hesab edərək hər namazın arxasınca da tətbiq etmişdirlər. Nəticədə bu əməl səhabələr tərəfindən müxtəlif cür qarşılansa da, müctəhid imamlar dövründə sistemli olaraq vaxt namazlarına da tətbiq edilmişdir.

1. Hucurat 49/10.

2. Ənam, 6/159.

3. Bax: Bəqərə 2/233-236; Nisa 4/6-26; Ənam 6/199; Talaq 65/7.

4. Müslim, Elm 15/Zəkat 69; Əhməd ibn Hənbəl, 4/369.

5. Əhməd ibn Hənbəl, Müsnəd, 1/309.

6. Müslüm, Zikir 40; Tirmizi, Dəavat 6; Nəsai, Quzat 36.

7. Bax: Buxari, Tarixul-Kəbir, cild II, Kitabul-Kunə 44.

8. Əbu Davud, Nikah 50 - Sünən, 2/432 (2174).

9. Tirmizi, Dəavat 102-112; Əbu Davud, Vitr 24; Əhməd İbn Hənbəl, Müsnəd, I/252-258; Hakim, Müstədrək, I/547.

10. Darimi, Sünən, 1/79-80.

O ƏRLƏR Kİ...

O ərlər ki, könül fəzasındalar,
Torpaqda sürünmə əzasındalar.

Ulduzları təsbeh-təsbeh çəkər də,
Namazda arxa səf hizasındalar.

İçinə nəfs sızan ibadətlərin,
Bir-biri ardınca qəzasındalar.

Günü hər dəm dolub, hər dəm başlayan,
Əzəl sənədinin imzasındalar.

Bir an yabançıya dəysə gözləri,
Bir ömür göz yaş çəzasındalar.

Hər rəngi silici eşq ötəsi rəng;
O rəngin qovuran beyzasındalar.

Nə cənnət tasası və nə cəhənnəm;
Sadəcə Allahın rizasındalar.

Necip Fazıl Kısakürek

TÜRKİYƏYƏ SON ZİYARƏT

1990-cı illərdə Sovet imperiyasının buxovlarından xilas olduqdan sonra Azərbaycan cəmiyyətini aydınlatmağa gələn, İslamın nurunu Qafqaz dağlarının ətəklərinə, uçulmuş məscid minarələrinə, İslamdan uzaq qalan insanlara çatdırmaq istəyən könül insanları olmuşdur. Bu insanların gəlişiyə yüzllərlə, hətta minlərlə insan kimi Dr. Əfəndi Cəfərov da mənəvi qidasını almışdı. O, eyni zamanda bu niyyətlə gələnlərə hər zaman könül qapılarını taybatay açmış, bağçasındakı özəl müayinəxanasını Şəkiddə ilk dəfə məsciddən əlavə qızlar üçün Quran kursuna vəqf etmişdi. Bu gün də həmin kurs sədəqeyi-cariyə olaraq varlığını davam etdirir.

Həkim olmaqla bərabər ədəbiyyatçı ruha sahib olan Dr. Əfəndi Cəfərov incə qələmindən çıxan yazılarıyla Hz. Peyğəmbərin sevgisindən, mənəvi tərbiyəsindən dərs alıb vəcdə gələrək yazdığı şeirləri hər qəlbə sonsuz sevgi və zövqlə xitab edirdi.

Gözəl insan olması, həssas və zərif qəlb

daşması və həkimliyi ilə tanınan, eyni zamanda mükəmməl ailə başçısı, uşaqlarına İslamı sevdiren şəfqətli ata idi.

Həkim olmağın verdiyi həyəcan və məsuliyyət duyğuları ilə ömrü boyu insanlara xidmət etməyi özü üçün düstura çevirmişdi. İslamla dərinədən tanış olduqdan sonra xəstələrini yalnız maddi cəhətdən deyil, mənən və ruhən də müalicə etməyi borc bilən, onların sağlam düşüncəyə sahib ola bilmələri üçün əlindən gələni əsirgəməyən, sağalmayacaq xəstələrini belə ruhən sağaltmağa çalışan bir həkimdi. Əsla bu xidmətindən usanmazdı. Hər hərəkətində İslam əxlaqını və Rəbbinə qarşı qibtə olunacaq dərəcədə təqvasını görmək mümkün idi...

Xidmətlərinin başında ən çox diqqət etdiyi xüsus insanlara İslamı sevdirmək, doğru bildiyi və hədsiz dərəcədə üzərinə titrədiyi Haqq yolundan əsla dönməməsi idi. İnsanı başqa aləmə aparan, düşündürücü, zərif və rəqiq ruhla yazmış olduğu şeirləri, məqalələri eyni zamanda "Maddə

və Kainatın Yaradılışı” adlı kitabını və yarımçıq qalan yazılarını ailəsinə, yoldaşına, dostlarına və sevənlərinə miras qoyaraq aramızdan ayrıldı. O, 2012-ci ilin oktyabr ayında Haqqın dərgahına qovuşdu...

Yaxalandığı amansız xəstəliyi səbəbilə dörd ay müalicə aldığı Ankara özəl xəstəxanasında yaşadığı bütün acılara sinə gərərək imanına bağlı qalması, süni nəfəs aparatı vasitəsilə həyatda qalma mücadiləsi verərkən, danışa bilmədiyi halda gözlərindən qeyri-ixtiyari olaraq süzülən yaşlar əslində insana çox şeydən xəbər verirdi...

Vəfatından bir həftə əvvəl onu ziyarətə gələn sevdiklərinə və ailəsinə yatağının yanındakı kağız-qələmi işarə edərək özünə verilməsini arzu etdi. Böyük çətinliklə yazdığı son cümləsi həddən artıq mənalı və ibrətamiz oldu:

“Ölmədən əvvəl mənə ölümün hər

acısını yaşatdığı üçün Rəbbimə şükürlər olsun... Ölmək istəyirsən, amma ölə bilmirsən... Ölüm düşündüyümüzdən qat-qat şiddətli və acı imiş... Rəbbimə şükürlər olsun!..”

Haqqa bağlılığı, Rəsulullahə sevgisi, sanki qəlb dünyasına zühur edən xəbərdarlıqla yaxın zamanlarda Haqqa qovuşacağını hiss edərək qələmə aldığı “İstanbul Poeması” Allah üçün dostluq etdiyi hər kəsə “Vida Poeması” idi. Bu poemada dostlarını, hətta yalnız əl uzadıb görüşdüyü insanları belə unutmamış və onlara son borcunu təşəkkür mahiyyətində bu poemada əda etmişdi.

Ömrünün son anlarını Türkiyədə yaşaması və gördüyü bütün dostlarıyla hallallaşmış orada vəfat etməsi Dr. Əfəndi Cəfərovun Allah üçün dost seçməkdə nə qədər sadıq olduğuna və 63 yaşında vəfat etməsi nə qədər vəfakar olduğuna işarə idi...

GELEYDİN UYKUMA

Dr. Əfəndi Cəfərov

Ey Allah'ın en sevgili habibi
İnsanların gözün nuru tabibi
Rasulullah, yalvarıram ya Rabbi
Geleydin uykuma görem, ne ola

Sen yoxtun, yok idi insanlık,uğur,
Dünya ışıq idi, gözümüzse kör
Sen ey karanlığı nurlandıran nur
Geleydin uykuma görem, ne ola

Hiç bir yıldız senin qibi parlamır
Bin dört yüz yıl nurun gelib azalmır
Yazık o kestir bu nurdan pay almır
Geleydin uykuma görem, ne ola

En büyük mucizen Kurani-Kerim
Sensin al güneşim, aydın seherim
Sendedir şefaət, sen ey Serverim
Geleydin uykuma görem, ne ola

SURIYA FACIƏSİNİN GEOSİYASİ ASPEKTLƏRİ

2010-cu ildən etibarən Ərəb Baharı kimi artıq tarixə düşmüş siyasi kataklizmlərin fonunda Suriyada baş verən qanlı hadisələr regionda baş verən dəyişiklikləri daha çox qara rəngdə göstərir. Artıq BMT-nin rəsmi məlumatlarına görə bu ölkədə ölənlərin sayı 60 minə keçmişdir və böhranın həll edilməsi üzrə BMT və Ərəb Dövlətləri Liqasının xüsusi təmsilçisi Lahdar Brahiminin son bəyanatına görə bu gedişlə qurbanların sayı 2013-cü ilin sonunda 150 minə çata bilər.

Liviya qarşı BMT-nin 1973 sayılı qətnaməsi əsasında M.Qəddafi rejiminin devrilməsindən sonra bir sıra siyasi ekspert Suriyada da analoji əməliyyatların keçirilməsinə ümid edirdi. Xarici güc mərkəzlərinin dəstəyinə arxalanan B.Əsəd rejimi çox böyük qırğınlara getməyə cəhd edərək, hakimiyyəti nəinki tərksis etməyə, müxaliflərlə ciddi kompromislərə getməyə arzusunda belə deyil.

“Soyuq müharibə” bitdikdən sonra məhz bu regionda Suriya uğrunda gedən mübarizə geosiyasi ziddiyyətlərin klassik üsullarla dərinləşməsinə göstərməkdədir. Məsələn burasındadır ki, məhz SSRİ-nin dağılması vaxtilə dünyanın aparıcı politoloqları arasında uzunmüddətli sülhə xidmət edəcək bir sistemin yaranacağına olan ümidləri artırmışdı.

Suriya böhranı eyni zamanda geosiyasi güc mərkəzlərinin bir-birinə güzəştə getməyə istəməməsinə göstərməkdədir. Məlum olduğu kimi dünyanın yüzə yaxın ölkəsi tərəfindən legitimliyini itirmiş Dəməşq rejimi Rusiya,

Çin kimi superdövlətlər və regionda müəyyən siyasi güc sahibi İran tərəfindən ciddi-cəhdlə qorunur.

Haqlı olaraq tez-tez bu sual meydana çıxır ki, enerji ehtiyatları ilə zəngin olmayan bu ölkənin sözügedən dövlətlər tərəfindən bu səviyyədə müdafiə olunmasının səbəbi nədədir? Fikrimizcə, bu dövlətlərin hər biri iqtisadi maraqlardan daha çox orta və uzaq perspektivlərə hesablanmış geosiyasi maraqlarını qorumaq uğrunda mübarizə aparmadadırlar.

Rusiyanın problemlə bağlı xarici siyasətinin inadkarcasına dəyişməz xarakter daşması tək özünün ənənəvi müttəfiqini itirmək qorxusu ilə bağlı deyil, həm də Putinin bu məsələdə prinsipial mövqə tutması ilə bağlıdır. Məsələn, haqlı olaraq tez-tez sual verirlər: Liviya müdaxilə zamanı Putin dövlət başçısı olsaydı, Rusiya öz veto hüququndan istifadə edərdi, yoxsa BMT Təhlükəsizlik Şurasının daimi üzvü kimi bitərəf kimi səs verərdi. Bir növ ritorik səslənən bu suala çoxları “Rusiya sözsüz veto hüququndan istifadə edərdi” kimi cavab veririrlər.

Məsələnin kökündə heç də çoxlarının düşündüyü kimi nə Rusiyanın Suriyaya 4 milyard dollarlıq investisiyası, nə də Tartusda yerləşən hərbi bazasını qorumaq istəyi durmur. Rusiya bəlli olduğu kimi, bir sıra xarici ölkələrdə hərbi bazaların saxlanması məsələsində prinsipiallıq göstərmək bir yana, bəzi hallarda maliyyə çətinliyi səbəbindən öz

bazalarından imtina etmək məcburiyyətindədir.

Rusiya gözəl başa düşür ki, Suriyadakı rejim devriləcəyi halda növbəti potensial hədəf İran ola bilər. İrandakı teokratik rejimin devrilməsi isə birbaşa Rusiyanın cənub cinahının təhdid altında olması mənasına gəlir. Bu səbəbdən biz son zamanlar Moskva-Tehran məsləhətləşmələrinin intensiv xarakter almasının şahidi oluruq.

Yeri gəlmişkən, İranın nüvə problemi ilə bağlı son bir ildə istər Atom Enerjisi üzrə Beynəlxalq Agentlik, istərsə də altılıqla aparılan danışıqlar formatında rəsmi Tehranın prinsipiallıq göstərməsi də Suriyadakı proseslərlə birbaşa bağlıdır. Bu yaxınlarda İranın ali ruhani lideri A.Xamneyinin müşaviri Ə.Vilayətinin "Bizim üçün Bəşər Əsədin hakimiyyətdən devrilməsi qırmızı xəttin keçilməsi deməkdir" bəyanatı söylədiyimiz tezis doğruluğunu sübut edir.

Əgər Rusiya üçün Suriyadakı mümkün hakimiyyət çevrilişi onun həyati maraqlarına aid məsələdirsə, İran üçün belə bir ssenari birbaşa rejimin mövcud olmasını şübhə altına qoymuş olardı. Hal-hazırda İran dünyada yeganə ölkədir ki, Suriyaya hərbi dəstək göstərdiyini gizlətmir və rəsmi şəkildə bu ölkənin sionizmə qarşı mübarizədə vacib rol oynadığını bildirir. Təsadüfi deyil ki, B.Əsəd xalqa yanvar müraciətində İran, Rusiya və Çinə göstərdikləri dəstəyə görə öz təşəkkürünü bildirdi.

Rusiya və İranla müqayisədə Çin Suriyadakı diktatura rejiminə siyasi bəyanatlar və BMT TŞ formatında dəstək versə də, birbaşa hərbi yardım siyasətinə üstünlük verir və daima böhranın ancaq danışıqlar yolu ilə həll edilməsinin vacibliyini vurğulayır. Hətta Suriyada rejim dəyişikliyi daha real xarakter alacağı təqdirdə, rəsmi Pekinin mövqeyində də ciddi korrektələrin şahidi ola bilərik.

Məlum olduğu kimi Suriyada baş verən

proseslərdən ən çox ziyan çəkən Türkiyədir. Böhran qanlı mərhələyə daxil olandan bəri rəsmi Ankara ABŞ, Fransa, Böyük Britaniya və bir sıra aparıcı ərəb dövlətləri ilə birlikdə B.Əsədi istefaya çağırır və Əhməd Müaz Əl-Xətibin başçılıq etdiyi müxalifət qüvvələri koalisiyasını xalqın legitim təmsilçisi kimi tanıyır. Türkiyə artıq elə bir siyasi mövqe tutmuşdur ki, Dəməşq rejimi ilə hər hansı bir kompromis bir yana, danışıqlara getməsi mümkün deyil.

Türkiyə-Suriya münasibətlərinin gərginləşməsi paralel olaraq Türkiyə-İran münasibətlərinin pisləşməsi deməkdir. Rəsmi Tehran Türkiyə ərazisində rəsmi şəkildə mümkün Suriya hücumuna qarşı yerləşdirilməsi iddia olunan NATO Patriot raket əleyhinə sistemini özünə qarşı təhdid kimi qəbul edir. Hələ ki, qarşıdurma XİN-lərin verdiyi bəyanatlar və İranın hərbi elitasının yüksək rütbəli nümayəndələrinin verdiyi açıqlamalar səviyyəsindən o yana keçmir. Digər tərəfdənsə, Qərbin B.Əsəd rejimini aradan qaldırılması istiqamətində qəti addımlar atmadığından Türkiyənin durumu daha da çətinləşməkdədir.

Təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, yaxın üç-altı ay ərzində Suriya böhranının həlli istiqamətində, - əgər ələvilərin təmsil olunduğu Bəəs siyasi elitasının daxilində əsaslı parçalanma baş verməzsə, - müsbət dəyişikliyə nail olunması inandırıcı görünmür. Üstəlik, ABŞ-ın ikinci dəfə prezidenti seçilmiş B.Obama administrasiyası daha çox bu məsələdə passiv mövqe tutmağa üstünlük verir. Hələ ki, Qərb və onun regiondakı müttəfiqləri birbaşa müdaxilə deyil, müxalifət qüvvələrinə hərbi dəstək verməkdən o yana getməyəcəklər. Bu isə yeni qırğınların baş verməsi mənasına gəlir.

*Bakı Slavyan Universiteti Beynəlxalq Münasibətlər kafedrasının dosenti.

Sual

Cavab

Sual: Foreks (forex) vasitəsilə pul qazanmaq olarmı?

Cavab: Forex (banklararası beynəlxalq valyuta bazarıdır) ingilis dilində “foreign exchange” sözlərinin qısaltılmasıdır və ölkələrin pul vahidlərinin bir-biri ilə mübadiləsi bazarıdır. Öz aralarında xüsusi şəbəkə vasitəsilə müxtəlif ölkələrin valyutalarını mübadilə edirlər. Yəni bir ölkənin pul vahidi müqabilində digər bir ölkənin pul vahidinin alındığı və ya satıldığı bazardır. Bu mübadilə çox böyük məbləğlərlə gerçəkləşdirilir. Belə ki, gündə 3 trilyon dollardan çox məbləğdən söhbət gedə bilər. Bazarın əsas iştirakçıları banklar və broker şirkətləridir. Broker şirkətləri müştərilər tərəfindən tələb olunan alqı-satqıları yerinə yetirirlər. Böyük məbləğləri olan müştərilər üçün banklar özləri də broker xidmətini verirlər.

Bu mövzu ilə bağlı Türkiyə Diyanət İşləri Yüksək Qurumunun verdiyi qərara görə, şübhəsiz ki, pul cinsindən olan şeylərin bir-birləri ilə dəyişdirilməsində (sərf əqdində, alqı-satqısında) əvəzlər nağd olmalıdır. Əvəzlərdən birinin nisyə olması edilən əməliyyatı faizə çevirər (riba ən-nəsiə). Odur ki, dollar və avro kimi xarici pul vahidlərinin nisyə satılması (eyni məbləğ müqabilində olsa da) caiz deyil. Pulun borc kimi götürülüb daha sonra qaytarılması isə faiz deyil. Hz. Peyğəmbər “nisyə valyuta mübadiləsini (alqı-satqısını) qadağan etmişdir” (bax. Buxari, Bü-yü, 76). Beləliklə də, valyuta mübadilələrində əvəzlərdən ən az biri nağd olmalı, digərinin də ödəmə günü dəqiqliklə müəyyən olunmalıdır. Hər ikisinin də nisyə olması caiz deyil. Bu mövzuda hər hansı ixtilaf da yoxdur.

Yuxarıda qeyd olunan əməliyyatlar alın tərinə söykənmədiyi, aldatma ehtimalı olduğu, yerinə görə faizə girildiyi, əldə mövcud olmayan bir pulla alqı-satqı edildiyi və ən əsası da burada demək olar bütün əməliyyatlar xəyali olduğu üçün caiz deyil. Beləliklə də xəyali olan alqı-satqılardan əldə edilən qazanc da real kimi hesaba qoyulur. Şirkətə qoyulan pul isə sırf meydana gələ biləcək zərəri

qarşılamaq məqsədilə alınan təminat xarakterli məbləğdir. Belə olan təqdirdə, əlbəttə ki, daim qazanan və qətiyyəni ziyanə düşməyən məhz foreks firmasıdır.

Sual: Nəzir (əhd) edənin nəzir etdiyindən yeyə bilməməsinin hər hansı dəlili varmı?

Cavab: Bir heyvanı qurban etməyi əhd etmək “əhd (nəzir) etdiyi heyvanı bütövlüklə Allah rizası üçün yoxsullara verməyə söz vermək” mənasına gəlir. Yəni ibadət etmək məqsədilə Allaha verilən söz mənasına gəlir və əhd edən şəxs onun hər hansı bir hissəsini yeyərsə, həmin miqdarı qədər sözünə xilaf çıxmış sayılır. Məhz bu səbəbdən əgər yeyərsə, yediyi miqdarda yoxsullara onun əvəzini verməlidir. Xülasə, fiqh kitablarında yazılan bu hökmün dəlili “əhdin/nəzirin” mənası və mahiyyətidir.

Sual: Lizing (leasing) vasitəsilə hər hansı daşınan və ya daşınmaz əmlak almaq olarmı? Bankla lizing arasında nə kimi fərqlər var?

Cavab: Lizing – lizing verənlə lizing alan arasında əksər hallarda uzunmüddətli xarakter daşıyan maliyyə sazişidir. Lizing - lizing obyektinin lizing şirkəti tərəfindən satın alınaraq müştəriyə uzun müddətli istifadəyə (icarəyə) verilməsi, müqavilə sonunda isə müqavilədə əvvəlcədən razılaşdırılmış simvolik bir qiymətlə müştəriyə satılmasıdır. Müqavilə müddəti bitdikdə lizing obyektini (kənd təsərrüfatı avadanlıqları, tibbi avadanlıqlar, tikinti qurğuları, sənaye avadanlıqları, sərnişin, yük və sair nəqliyyat vasitələri, ticari məqsədli daşınmaz əmlaklar) lizing alanın mülkiyyətinə keçir. Beləliklə, Lizing verən – lizing müqaviləsinə əsasən əldə etdiyi və mülkiyyətində olan əmlakı lizing

obyektini kimi lizing alana müəyyən şərtlərlə müvəqqəti sahibliyə və istifadəyə verən hüquqi və ya fiziki şəxsdir. Lizing alan – lizing müqaviləsinə əsasən lizing predmetini müəyyən ödənişlə, müəyyən müddətə və müəyyən şərtlərlə müvəqqəti sahibliyə və istifadəyə götürən fiziki və ya hüquqi şəxsdir. Satıcı (təchizatçı) – alqı-satqı müqaviləsinə əsasən lizing obyektini lizing verənə satan hüquqi və ya fiziki şəxsdir. Lizinglə bağlı qeyd olunan izahlardan aydın olur ki, ənənəvi pul ticarəti ilə həyata keçirilən kredit əməliyyatlarından fərqli olaraq lizing əməliyyatları əmlak ticarəti əsasında həyata keçirilir. Məhz bu səbəbdən də, dini baxımdan tamamilə caiz olan bir alqı-satqı növüdür. Onu da qeyd edək ki, lizing məsələsi İslam alimləri tərəfindən müzakirə edilmiş və caiz olduğuna qərar verilmişdir. Həmçinin, 1996-cı ildə Türkiyə Cümhuriyyətinin Konya şəhərində təşkil edilən “İslam ticarət hüququnun günümüzdəki məsələləri” adlı beynəlxalq simpoziumda da lizing məsələsi tərəffüatı ilə izah edilmiş və caiz olduğuna qərar verilmişdir.

Sual: Borc alınan kəsə borcu qaytararkən üstündə əlavə pul, yaxud hədiyyə vermək olarmı? Bu kimi davranışlar faiz sayılırmı?

Cavab: Əgər alınmış borc müqabilində əvvəlcədən artıqlaması ilə qaytarmaqla bağlı hər hansı şərt qoşulmayıbsa, yaxud borc alan şəxs bu kimi şərtirəli sürməyibsə, yaxşılıq olsun deyə müəyyən qədər əlavə pul vermək və ya hədiyyələr vermək faiz sayılmır. Lakin əvvəlcədən şərt qoşularsa, yaxud müəyyən hərəkətlərdən, davranışlardan bu kimi şərtlə verildiyi məlum olarsa və sifir bu məqsədlə borc verildiyi təqdirdə, borcdan əlavə verilən məbləğ faiz sayılır.

Hədiyyə

Qarla örtülmüş küçədə sağa-sola qaçır və rastına çıxanlara ovucunda tutduğu əşyanı göstərirdi:

- Bax, bacı nə verdi!...

Hadisəni başından etibarən görmüş, lakin nə baş verdiyini anlaya bilməmişdim.

Məktəbdən çıxan qızlardan biri yanına yaxınlaşmış və yanağından öpərək, kiçik ovuclarına nə isə qoymuşdu. 5-6 yaşlarında olan uşaq qızın arxasınca məəttəl halda baxdıqdan sonra böyük bir sevinclə yerində atılmış və bəlkə indiyə qədər özünə verilən o hədiyyəni başqalarına göstərmənin təlaşına qapılmışdı.

Növbə mənə gəlmişdi ki, gülən gözlərlə baxıb eyni cümləni təkrarladı:

- Bax, bacı nə verdi!..."

Maraqla kiçik əllərini aralayıb qiymətli xəzinəsinə baxdım. Soyuqdan göyərmiş ovuclarında əriməyə başlayan bir qartopu tuturdu. Həm də dizlərinə qədər qara girmiş vəziyyətdə...

Uşaq sürətlə əriyən xəzinəsinə daha bir neçə adama göstərmək arzusuyla qaçaraq yanımdan uzaqlaşdı. Tələsdiyindən iki-üç ölçü böyük olduğu aydın olan ayaqqabılarının ayağından çıxdığını belə fərqləndirməmişdi.

Küçənin başındakı dükandardan kim olduğunu soruşduqda dedi:

- Ata-anasını iki il əvvəl qəzada itirib, ona "məhəllənin yetimi" deyirlər.

Könül Qapısı

XIX əsrin böyük ingilis rəssamlarından William Holman Huntun bir bağçanı təsvir edən tablosu London Kraliyyət Akademiyasında sərgilənirdi. Huntun:

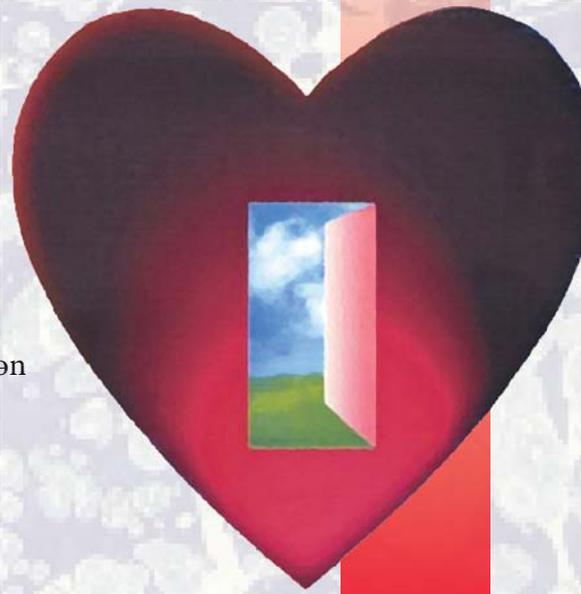
"Kainatın Işığı" adlandırdığı bu tabloda: Gecə əlindəki fənərlə bağçada dayanan filosof qiyafəsində bir adam görünürdü. Adam boş qalan əliylə bir qapını döyür və içəridən cavab gözləyirdi.

Tablonu tədqiq edən bir incəsənət tənqidçisi Huntu baxaraq:

- Gözəl tablodur, amma mənasını heç cür qavraya bilmədim!- dedi, Adamın döydüyü qapı heç açılmayacaqmı?.. Qapıya toxmaq taxmağı unutmusunuz yəqin!..

Hunt gülümsədi:

-Adam fəvqəladə bir qapıya vurmur ki, bu qapı insan ürəyini təmsil edir. Ancaq içəridən açıla bildiyi üçün çöldən toxmağa ehtiyac yoxdur!.. dedi.

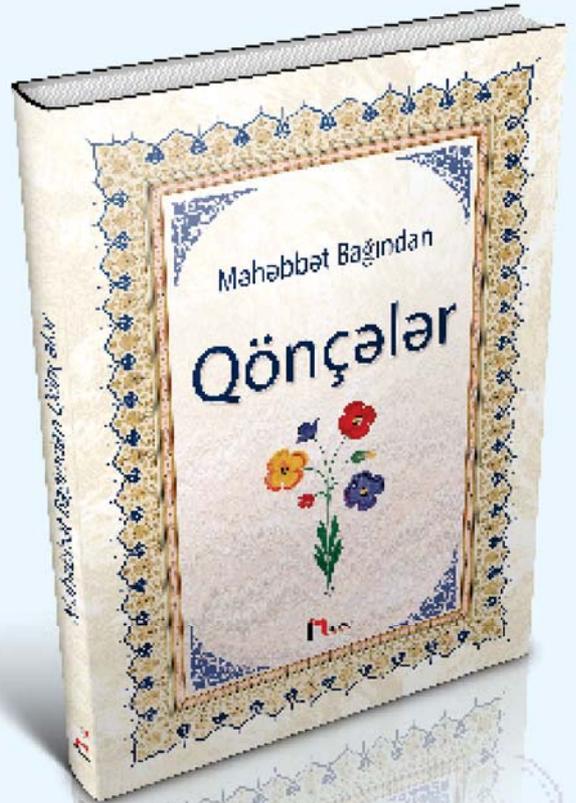

Həyat boşluq qəbul etmir. Xeyirlərlə doludurulmadıqda şərlər onu istila edir. Bizim üçün mərifət məktəbi olan bu aləmdə özümü verəcəyimiz ən mühüm sual: "Görəsən, Rəsulullahı nə qədər sevirəm?", -olmalıdır. Çünki Fəxri-Kainat: "İnsan sevdiyi ilə bərabərdir", buyurmuşdur. (Buxari, Ədəb, 96)

Biz dünyaya Ondən 1400 il sonra gəldik. Bəs görəsən, Ona olan həsrətimiz nə qədərdir?

Onu tanımaq, Onu görmək və hiss etmək insanları hər iki dünyada ucaldır. Haqqa yaxınlaşdırır, cənnət əhlindən edir.

Ağlı başında olan bir insan Onu necə sevməyə bilər? Necə sevməsin ki, ağlaması, gülməsi, duası, bir sözlə hər hal və hərəkəti bizim üçün idi. Bəs biz Onun üçün nə edə bilirik? Onu incidəcək hərəkətlərdən uzaqlaşsa, sevin-dirən əməllərə can ata bilirikmi? Yaşadığımız axırxaman həngaməsində bizə şəfa olan ali əxlaqı keyfiyyətlərinə nə qədər meyil edirik?..

BU FÜRSƏTİ QAÇIRMA!

Fevral ayı ərzində "Məhəbbət Bağından QÖNÇƏLƏR" kitabını alan hər bir oxucuya 50 % endirim...

Bakı şəhəri
Cəfərov Qardaşları küç. 16
Tel: (+994 12) 492 32 23
Mob: (+994 50) 379 01 79

Myanma müsəlmanları əziyyət çəkir

Cənubi Asiya ölkələrindən Myanmanın qərbindəki Arakan (Rakhine) əyalətindəki Rohingya müsəlmanlarını hədəf alan şiddət hadisələri azalmasına baxmayaraq davam edir.

Təxminən 100 min Arakan müsəlmanının didərgin salındığı bölgədə həyatını itirənlərin sayı ilə bağlı ziddiyyətli məlumatlar verilir. Myanma rəsmiləri hadisənin "Arakan müsəlmanları ilə

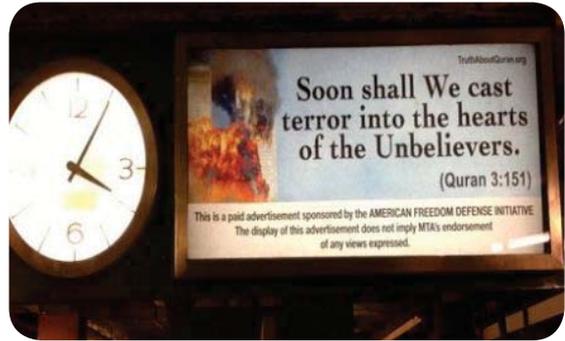
budistlər arasında baş vermiş bir qarşıdurma olduğunu və həlak olanların sayının 80 ətrafında olduğunu söyləyir, amma Arakan müsəlmanlarının aktiv qrupları isə bu sayın minlərlə olduğunu israr edirlər.

Myanma rəhbərliyi hələ də bölgəyə hər hansı bir media qrupunun girməsinə icazə vermir. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının yardım qrupları bölgədəki ən əsas problemin sığınacaqların olmaması və ərzaq çatışmazlığı olduğunu bildirirlər. Hərbi vəziyyət elan edilən bölgədəki yerli mənbələr qarşıdurmaların nisbətən azaldığı məlumatını təsdiqləyir. Myanmanın digər bölgələrində yaşayan müsəlmanların bu hadisələri yaşamamış olması, Arakan hadisələrinin dini bir qarşıdurma olmaqdan çox etnik bir qarşıdurma ola biləcəyi ehtimalını gündəmə gətirir.

Əhalisinin əksəriyyəti budist olan Myanmada və milyon əhali yaşayır ki, bunun da 71-ni müsəlmanlar təşkil edir. Ölkədəki müsəlmanların təxminən 1 milyonunu isə ölkənin qərbində Benqal Körfezi və Banqladeşə qonşu Arakan əyalətində yaşayırlar. İyun ayında 3 arakanlının bir budist qadına zor tətbiq edilməsi iddiası ilə qiyam qaldıran fanatik budistlər əyalətdə yaşayan təxminən 800 min müsəlmanın şəxsi evlərini, əmlaklarını yandırmağa, müsəlmanları öldürməyə başladılar. On minlərlə müsəlman canını qurtarmaq üçün evini tərk edərək mühacir düşərgələrinə və Banqladeşə üz tutdu, lakin Banqladeş hökuməti sərhədinə gələn müsəlmanları ölkəyə qəbul etmədi. Bir çox arakanlı müsəlman isə çarəni ətrafdakı üçüncü ölkələrə getməkdə tapır.

İslamı terrorla gündəmə gətirmə cəhdi

ABŞ-ın Nyu-York ştatındakı metro stansiyalarının birində yenə İslam əleyhinə elanlar verildi. Amerikan Azadlığı Müdafiə adlı qrupun öndərlərindən Pamela Geller Ali-İmran surəsinin 151-ci ayəsini səhv və əskik şərh edən bir afişanı əvvəlcədən hazırlanmış bir şəkillə birlikdə Nyu-Yorkdakı metro stansiyalarına asdırdı. Elanda 11 Sentyabr hadisələri zamanı çəkilmiş Əkiz Qüllələr fotoşəkilinin yanında "Yaxında biz kafirlərin ürəyinə qorxu salacağıq" tərcüməli ayəyə yer verilir. Ayə ingiliscəyə tərcümə edilərkən "qorxu" ifadəsinin qarşılığı olaraq "terror" sözündən istifadə edildi. Yeni bir təxribat olaraq

qiymətləndirilən elan böyük etiraz dalğasına səbəb olub. Reklamın nəşr edilməsinə icazə verən Nyu-York Reklam Agentliyi səlahiyyətliləri isə elanı heç bir şəkildə təsdiqləmədiklərini açıqladı. Dinlərarası Dialoq Mərkəzindən Chloe Breyer reklamların qanuni ola biləcəyini, lakin əxlaqi olmadığını ifadə etdi. Ali-İmran surəsinin 151-ci ayəsində “Haqqında heç bir dəlil nazil etmədiyi şeyi Allaha şərik qoşduqlarına görə kafirlərin ürəklərinə qorxu salıq, onların yeri cəhənnəmdir, zülm edənlərin sığınacaqları yer nə pisdür” buyrulur. Halbuki Geller ayəni əskik şərh edərək, yalnız “Biz kafirlərin ürəklərinə qorxu salacağıq” ifadələrinə yer verərək böyük təxribata səbəb oldu. Həddindən artıq mühafizəkar fikirləri ilə tanınan İslam əleyhdarı Geller ötən aylarda “Mədəni insanlar ilə barbarlar arasındakı döyüşdə mədənilərin tərəfində olun. İsraili dəstəkləyin” yazılmış elanı başda Nyu-York olmaqla bir çox şəhərdə asdırmışdı.

21 dekabr “Qiyamət” günü

2000-ci illərdə başda neft olmaq üzrə bütün əmtəə və əkinçilik məhsulları qiymətlərində böyük bir yüksəlmə müşahidə edildi. 2008-ci ildə qida məhsullarının qiyməti tarixdə record həddə çatdı. Lakin ABŞ dollarının dəyəri az qala bütün digər valyutalar qarşısında əhəmiyyətli dərəcədə düşmüşdür. Buna paralel olaraq ABŞ-ın daşınmaz əmlak bazarında da böyük enmə yaşandı. Daşınmaz əmlak qiymətləri aşağı düşdüyü zaman “yüksək risk və yüksək faiz krediti” deyilən kredit bazarı çökmüş, kredit faizlərini odəyə bilməyən gəliri az olan ailələrin müfsilləşməsinə səbəb olmuşdur. Tezliklə bu maliyyə böhranının ABŞ maliyyə sistemində təsir etdiyi aydın oldu. Aşağı gəlirli ailələrə yüksək riskli kredit verən bu təşkilatlar kredit əqdlərini birləşdirib birjalarda alınıb-satıla bilən mal halına gətirmişdilər və investisiya banklarına, ticarət banklarına satmışdılar. Əlində ən çox yüksək riskli kredit saxlayan investisiya banklarından Bear Stearns mart ayında müflisləşərək ABŞ hökuməti tərəfindən digər investisiya bankı olan JPMorgan Chaseyə satıldı. Bu iflası digər bir kommertiya bankı olan Lehman Brothers və Merrill Lynch və sğorta firması Amercan International Group davam etdirdilər. Vaşinqtonun Mutual və Wachovia kimi banklar müflisləşərək başqa banklara satıldılar. Bu böhranı dayandırmaq üçün sentyabr ayının sonlarında ABŞ konqresi 700 milyard dollar ayırdı, lakin bu da maliyyə böhranının dayandırılmasında çox az rol oynadı. Artıq banklar bir-birinin ardınca müflisləşir, insanların banklara olan inamı azalırdı və öz yığımlarını banklara yatırmaqdan imtina edirdilər, həmçinin alınan kreditlərin geri qaytarılmaması bankları ciddi maliyyə çatışmazlığı ilə üz-üzə qoyurdu. İnsanlar öz pullarını yastıqlarının altına yığaraq dövriyyədən çıxarırdı. Pulları emisya edərək xərcləri ödədikdə isə dövriyyədə nağd pul artır və bu da inflyasiyadan qaçınmanı mümkünə edir. Və nəhayət dünya birliyi əhalidəki pulların təkrar istehsalına necə cəlb etməyin yollarını axtardılar. Axtarışların nəhayətində qərara gəldi ki əhali ancaq ömrünün sonunu biləcəyi halda ehtiyat pullarını xərcləyəcək. Ona görə də ortaya “Yalançı Qiyamət” şayiəsi atıldı. 21.12.2012 tarixi “Qiyamətin” vaxtı kimi elan olundu. “Ölümünün vaxtını” bilən dünya xalqları aktivləşdilər. Pul ehtiyatlarını xələməyə başladılar, həmçinin ömrü boyu arzuladıqlarını həyata keçirmək üçün bank kreditlərinə üz tutdular və bununlada iqtisadiyyatda müəyyən qədər canlanma yarandı.

Gəncliyə Yardım Fondunun Nümayəndələri Şəhidlər Xiyabanını ziyarət etdi

1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə sovet ordusunun erməni quldur dəstələri ilə birgə Azərbaycan xalqına qarşı həyata keçirdiyi qətləmə hadisəsinin üstündən 23 il keçir.

Hər il yanvarın 20-də yüz minlərlə insan Vətənin azadlığı və suverenliyi uğrunda canlarından keçmiş Azərbaycan oğul və qızlarının əziz xatirəsini ehtiramla yad etmək üçün Şəhidlər Xiyabanını ziyarət edir. Nəsillər dəyişəcək, şəhidlərimizin xatirəsi ürəklərdə əbədi yaşayacaq.

20 Yanvar faciəsinin 23-cü ildönümü ilə əlaqədar Gəncliyə Yardım Fondunun nümayəndələri də Şəhidlər Xiyabanını ziyarət edib.

20 Yanvar hadisələrində dünyasını dəyişən şəhidlərin xatirəsi yad edilib, məzarları önünə gül dəstələri qoyulub.

“20 Yanvar faciəsi xalqımızın qəhrəmanlıq salnaməsidir”

“20 Yanvar faciəsi xalqımızın qəhrəmanlıq salnaməsidir” mövzusunda inşa müsabiqəsinin qalibləri mükafatlandırıldı.

18.01.2013 tarixində Gəncliyə Yardım Fondu və Bakı şəhər Gənclər və İdman Baş İdarəsi tərəfindən 20 yanvar faciəsinin 23-cü ildönümünə həsr olunmuş mərasimlə bağlı konfrans və Bakı şəhər orta ümumtəhsil məktəblərinin şagirdləri arasında “20 yanvar xalqımızın qəhrəmanlıq salnaməsidir” mövzusunda inşa yazı müsabiqəsinin mükafatlandırma mərasimi keçirilib.

Tədbirdə çıxış edən Gəncliyə Yardım Fondunun prezidenti Ahmet Tecim tədbir iştirakçılarına şəhidlik fəlsəfəsindən danışdı.

“Bizi bu gün burada bir araya gətirən ortaq dəyərlərimiz, ortaq hisslərimiz və şəhidlərin ruhuna olan hörmətimizdir. Şəhidlərimizin ruhu şad, məkanları cənnət olsun. Şəhid olmaq demək ölmək demək deyil, canını vətən yolunda qurban verərək ölməzliyə qovuşmaq deməkdir”,- deyə o, bildirib.

Azərbaycan Prezident Administrasiyasının məsul işçisi Rasim Mirzəyev öz çıxışında vətən yolunda canından keçmiş şəhidlərin heç zaman unudulmayacağını vurğulayıb.

Tədbirdə iştirak edən T.C. Bakı Böyükçiliyinin Mədəniyyət müşaviri Seyid Ahmet Arslan öz çıxışında iki qardaş dövlətin tarix boyu bütün çətin anlarda bir-birinin yanında olmasından və bu gündən sonra da bu birlikdəliyin davamlı olacağından danışdı.

Bakı şəhər Gənclər və İdman Baş İdarəsinin rəisi Raqif Abbasov məktəblilərə savadlı, vətənpərvər olmağı tövsiyə edib. O, çıxışında

müsabiqədə iştirak edən məktəbliləri təbrik edib və gələcək həyatlarında onlara uğurlar arzulayıb.

Tədbirdə çıxış edən millət vəkili Sevinc Hüseynova və Aydın Mirzəzadə də yeni yetişən Azərbaycan gəncliyinin üzərinə düşən məsuliyyətlərdən və onlara göstərilən dövlət qayğısından danışıblar.

Sonda mövzu ilə bağlı ümumtəhsil məktəblərinin yuxarı sinif şagirdləri arasında keçirilən inşa müsabiqəsinin qalibləri təşkilatçılar tərəfindən müvafiq dərəcəli diplomlar, pul mükafatları və xatirə hədiyyələri ilə mükafatlandırılıblar.

Daha Bir Azyaşlının Üzü Güldü...

İnsanları sevmək, onlara qayğı göstərmək, ən azından onların dərdlərinə şərik olmaq, bununla yanaşı öz yurd - yuvalarından didərgin düşmüş soydaşlarımıza, onların təmsalında imkansız ailələrə imkanımızın çatdığı qədər yardımların edilməsi ən azından insanlıq və vətəndaşlıq borcumuzdur.

Bu ülvü qayəni qarşısına məqsəd qoyan Gəncliyə Yardım Fondu 2003-cü il təvəllüdü Oruczadə Nurlan Namiq oğlunun əlil arbasına olan ehtiyacını qarşılamışdır. Anadangəlmə I qrup əlil olan Nurlan ailədəki 4 uşaqdan biridir.

Onun da öz bacı və qardaşları ilə birlikdə daha rahat oynaması və hərəkətinin yaxşılaşdırılması üçün lazım olan əlil arabası Fond tərəfindən hədiyyə edildi. Ailəsinin maddi vəziyyətinin aşağı olması səbəbilə ala bilmədiyi əlil arabasının Gəncliyə Yardım Fondu tərəfindən ona hədiyyə edilməsi onun üçün böyük bir sevinc qaynağına çevrilmişdir.

Əlil arabası Fondun əməkdaşları tərəfindən bir başa Nurlanın yaşadığı mənzilə çatdırılmış və şəxsən özünə təqim edilmişdir.

GYF Milli QHT Forumunun Fəxri Fəramnına layiq görüldü.

Milli Qeyri-Hökumət Təşkilatları Forumunun VIII Qurultayında Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafında göstərdiyi xidmətlərinə görə Gəncliyə Yardım Fondu, fəxri fərmanla təltif edilib. Fəxri fərman Forumun sədri Rauf Zeyni tərəfindən Gəncliyə Yardım Fondunun vitse-prezidenti Salman Əliyevə təqdim edilib.

Qeyd edək ki, bu gün Milli Qeyri-Hökumət Təşkilatları Forumunun sıralarında 601 QHT birləşir.

Eyni zamanda Forum tək ölkə daxilində deyil, beynəlxalq aləmdə də tanınır və bir çox mühüm beynəlxalq platformaların üzvüdür.

qadın geyimləri tuwa

**HİCABLI QADIN GEYİMLƏRİNDƏ
BOL ÇEŞİD VƏ İNANILMAZ UCUZLUQ**

**İrfan Abunaçılarına
Əlavə Endirimlər
Nəzərdə Tutulur!**

Ünvan:
Bina Ticarət Mərkəzi
Sıra 7A, korpus 3,
mağaza 28 (keçid)

Tel:
(+994 55) 208 72 55
(+994 12) 468 40 43

**manto
tunik
kostyum
yubka
şalvar**

